

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Luka Duh

Analiza konflikta v Čadu

Diplomsko delo

Ljubljana, 2009

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Luka Duh

Mentor: doc. dr. Vladimir Prebilič

Analiza konflikta v Čadu

Diplomsko delo

Ljubljana, 2009

ANALIZA KONFLIKTA V ČADU

Mednarodna skupnost je osredotočena na razrešitev konflikta v Darfurju, med tem ko na drugi strani meje, v Čadu, prav tako poteka krvavi konflikt, za katerega do sedaj še ni bilo moč najti ustrezne rešitve. Državo, ki je bila nekoč francoska kolonija, vse od njene osamosvojitve leta 1960 spremljajo konflikti. Zadnji med njimi, ki je tudi predmet te analize, poteka že od leta 2005. Konflikt na vzhodu Čada in njegova povezanost z nestabilnostjo v sosednjem Darfurju, je trenutno najvidnejši del krize. Vendar je to le površje globoke družbene in politične krize v Čadu, ki je oblikovala kompleksen konflikt, ki si zasluži kompleksno obravnavo. Diplomatska naloga se v začetku osredotoča na analizo in predstavitev vzrokov za kulminacijo krize v letu 2005 ter nastanek konflikta. Sledi opis poteka konflikta od leta 2005 do leta 2009 in opis njegovih značilnosti. Ker se analize konflikta v Čadu ne da opraviti brez analiziranja vloge zunanjih akterjev, se pozornost namenja tudi preučitvi le te. V zaključnem delu je predstavljeno še reševanje čadskega konflikta, pri čemer je poudarek na analizi uspešnosti misij MINURCAT in EUFOR ter predlogih za rešitev konflikta v prihodnje.

Ključne besede: Čad, oboroženi konflikt, etnični konflikt, MINURCAT, EUFOR Tchad/RCA

ANALYSIS OF CONFLICT IN CHAD

While international community is focused on resolving conflict in Darfur, on the other side of the border, Chad is experiencing bloody conflict, which until now hasn't been resolved. Country, once a French colony, has since independence in 1960 experienced series of conflicts. The last of them, which is also subject of this analysis, started in 2005. The conflict in eastern Chad and its connection with the instability in Darfur is the most visible part of the crisis. However, this is only the surface of deep social and political crisis that contributed to developing of complex conflict which deserves complex analysis. Present degree in the beginning focuses on analysis and presentation of causes for the culmination of crisis and development of conflict in 2005. It is followed by the description of the course of conflict between years 2005 – 2009 and description of its characteristics. Because analysis of conflict in Chad cannot be complete without analysis of the role of external actors, this comes next. In the end degree focuses on resolving Chad conflict, especially on the role of missions MINURCAT and EUFOR and recommendations for future resolution strategies.

Key words: Chad, armed conflict, ethnic conflict, MINURCAT, EUFOR Tchad/RCA

KAZALO

1 UVOD	8
2 METODOLOŠKO – HIPOTETIČNI OKVIR.....	10
2.1 PREDMET IN CILJ PROUČEVANJA	10
2.2 HIPOTEZE	10
2.3 UPORABLJENA METODOLOGIJA.....	11
2.4 TEMELJNI POJMI.....	11
2.4.1 Konflikt.....	11
2.4.2 Oboroženi konflikt	12
2.4.3 Državljska vojna.....	13
2.4.4 Etnični konflikt	15
2.4.5 Etnična skupnost (etnija), narod, nacija.....	16
3 O ČADU.....	18
3.1 GEOGRAFSKE ZNAČILNOSTI	18
3.2 PREBIVALSTVO	19
3.3 GOSPODARSTVO	20
3.4 POLITIČNI SISTEM IN ADMINISTRATIVNA STRUKTURA.....	21
3.5 OBOROŽENE SILE.....	22
4 VZROKI ZA KONFLIKT 2005 – 2009	24
4.1 FRAKCIONALIZACIJA IN MILITARIZEM.....	24
4.2 DEBYJEV REŽIM IN POLITIČNA KRIZA	29
4.2.1 Nafta, klientelizem in korupcija.....	31
4.2.2 Neposredni vzrok za začetek konflikta v letu 2005	33

4.3 SUDAN IN DARFURSKA KRIZA.....	34
4.4 ETNIČNA NASPROTJA	37
4.4.1 Tradicionalni konflikti	37
4.4.2 Vpliv darfurske krize	40
5 POTEK KONFLIKTA 2005 – 2009	42
5.1 LETO 2005	42
5.2 LETO 2006	44
5.3 LETO 2007	47
5.4 LETO 2008	49
5.5 LETO 2009	52
6 ANALIZA RAVNI KONFLIKTA 2005 – 2009.....	54
7 ZUNANJI AKTERJI.....	57
7.1 FRANCIJA	57
7.2 LIBIJA	59
7.3 ZDA.....	61
8 REŠEVANJE KONFLIKTA.....	65
8.1 MENDARODNI MISIJI MINURCAT IN EUFOR TCHAD/RCA.....	66
8.1.1 Uspešnost misij EUFOR in MINURCAT.....	68
8.2 PREDLOG REŠEVANJA KONFLIKTA	70
9 VERIFIKACIJA HIPOTEZ IN ZAKLJUČEK.....	74
10 LITERATURA.....	77
PRILOGE.....	85
PRILOGA A: GLAVNE UPORNIŠKE SKUPINE	85

KAZALO SLIK

Slika 1.1: Zemljevid Čada.....	18
--------------------------------	----

SEZNAM KRATIC

ANT	l'Armee Nationale Tchadienne (Čadska nacionalna vojska)
CAR	Centralno afriška republika
CNT	Concorde nationale du Tchad (Gibanje za narodno spravo)
EUFOR	European Force (Evropske sile)
FROLINAT	Front de Liberation Nationale du Tchad (Čadska nacionalna osvobodilna fronta)
FSR	Front pour le Salut de la République (Fronta za rešitev republike)
FUC/FUCD	Front uni pour le changement (democratique) (Združena fronta za (demokratske) spremembe)
JEM	Justice and Equality Movement (Gibanje za pravičnost in enakost)
MINURCAT	United Nations Mission in Central African Republic and Chad (Misija Združenih narodov v Centralno afriški republiki in Čadu)
RFC	Le Rassemblement des Forces pour le Changement (Zbor sil za spremembe)
SCUD	Socle pour le Changement, l'Unite et la Democratie (Platforma za spremembe, enotnost in demokracijo)
SLA	Sudan Liberation Army (Sudanska osvobodilna vojska)
UFCD	l'Union des Forces pour le Changement et la Démocratie (Zveza sil za spremembe in demokracijo)
UFDD-(F)	Union des forces pour la démocratie et le développement (Fundamentale) (Zveza sil za demokracijo in razvoj)
UFR	l'Union des Forces de la Resistance (Zveza uporniških sil)
UNHCR	United Nations High Commissioner for Refugees (Visoki komisar Združenih narodov za begunce)

1 UVOD

Sredi aprila in v začetku maja 2009 je prišlo do ponovnih spopadov med uporniškimi skupinami in čadsko vojsko. Domači in tuji mediji so ta dogodek omenili le v nekaj vrsticah ali pa ga enostavno niso vzeli v obzir. Prezrli so dejstvo, da gre za državo, ki jo skozi celotno zgodovino, vse od osamosvojitve leta 1960, spremljajo konflikti. Nestabilne razmere na vzhodu Čada namreč mednarodna skupnost in tudi mediji vidijo predvsem kot neposredno posledico konflikta v Darfurju. Trenutni konflikt se pogosto predstavlja kot posledica napadov sudanskih džandžavidov in čadskih uporniških skupin, ki domnevno zgolj sledijo ukazom iz Kartuma. Ta opredelitev razume situacijo kot neposredni izvoz darfurskega konflikta v Čad oziroma kot "Darfurizacijo", kakor nekateri poimenujejo ta proces. Dejstvo pa je, da takšen pogled zanemarija obstoj politične in družbene krize znotraj Čada samega.

Čad je nekdanja francoska kolonija, ki se je podobno kot mnoge kolonije podsaharske Afrike osamosvojila leta 1960. Vendar pa so se, v nasprotju z mnogimi novonastalimi državami, kmalu pokazala zakoreninjena nasprotja in očiten neuspeh francoske integracijske kolonialne politike. Posledično država trpi zaradi konfliktov, ki so povzročili, da je Čad ena najrevnejših držav na svetu, z nizko stopnjo gospodarske razvitosti in nerazvito politično kulturo. Kljub tem težavam se je Čadu skozi zgodovino uspelo obdržati kot nacija. Je članica vseh večjih mednarodnih organizacij, uspelo pa ji je tudi pritegniti pozornost večjih in manjših akterjev kot so Francija, ZDA, Libija, Nigerija in Sudan, ki so se tudi neposredno vmešali v notranje zadeve Čada.

Konflikt v Čadu je težko proučevati in razumeti, saj nobene države ni mogoče zamrzniti v času. Kot je nekoč poudaril neki ameriški diplomat v N'Djameni, je kompleksnost Čada nemogoče razumeti brez doktorata iz mednarodnih odnosov in sociologije. (v Azevedo 1998, 3) Narodnostna sestava, demografske spremembe, ekonomske tipologije, avtoritarni politični sistemi, lingvistične posebnosti in podobnosti ter pojav različnih religij, so vsi igrali pomembno vlogo pri oblikovanju čadske družbe. Rezultat tega je spremenljiva družba, ki je ukleščena v napetosti med različnimi frakcijami in etničnimi skupnostmi. Polega tega so h konfliktu prispevali tudi zunanji faktorji, ki prihajajo bodisi iz neposredne bližine ali drugih

celin. Rezultat tega je nestabilni družbeni "koktajl" političnih nemirov, kjer sile znotraj in zunaj Čada državo vlečejo vsaka v svojo smer.

Val demokratizacije ob koncu 80-ih in v začetku 90-ih let 20. stoletja je zajel tudi Čad. Sprememba oblasti, oblikovanje nove ustave in oblikovanje demokratičnih političnih institucij so obetali spremembe v čadski družbi, ki bi lahko prispevali k oblikovanju sprave med različnimi skupnostmi in frakcijami. Vendar pa so številni faktorji prispevali le še k dodatni poglobitvi krize v Čadu, katera je dosegla vrhunec v letu 2005. Ta pomemben mejnik hkrati predstavlja tudi začetek moje analize konflikta.

Konflikt na vzhodu Čada in njegova povezanost z nestabilnostjo v Darfurju je, kot rečeno, trenutno najvidnejši del te krize. Območje s 185.000 notranje razseljenimi osebami (NRO), več kot 200.000 begunci iz Sudana in več sto ubitimi civilisti na leto, predstavlja eno najbolj nestabilnih regij na svetu. Kombinacija tega z dodatkom notranje politične in družbene nestabilnosti Čada je oblikovala kompleksen konflikt, ki si zasluži poglobljeno obravnavo.

V diplomski nalogi se bom zato najprej osredotočil na analizo in predstavitev vzrokov za kulminacijo krize v letu 2005 ter nastanek konflikta. Nato bosta sledila opis poteka konflikta od leta 2005 do leta 2009 in opis njegovih značilnosti. Ker se analize konflikta v Čadu ne da opraviti brez analiziranja vloge zunanjih akterjev, bo za tem sledila le ta. V zaključnem delu bom predstavil še reševanje čadskega konflikta, kjer se bom osredotočil na mednarodni misiji MINURCAT in EUFOR, čisto na koncu pa bom podal še nekaj predlogov za rešitev konflikta v prihodnje.

2 METODOLOŠKO – HIPOTETIČNI OKVIR

2.1 PREDMET IN CILJ PROUČEVANJA

Predmet proučevanja te diplomske naloge je konflikt v Čadu od leta 2005 do leta 2009. Gre le za enega iz serije konfliktov, ki Čad spremljajo vse od osamosvojitve v letu 1960. Glavni elementi analize, tj. vzroki, potek konflikta, značilnosti, mednarodni akterji in reševanje, se bodo nanašali zgolj na omenjeno obdobje, dejstva iz čadske zgodovine pa bodo omenjena zgolj za lažje razumevanje konflikta danes.

Cilji proučevanja diplomske naloge so:

- analizirati kompleksne vzroke, ki so pripomogli k razvoju konflikta v letu 2005
- analizirati potek konflikta od leta 2005 do 2009
- izpostaviti značilnosti konflikta
- predstaviti mednarodne akterje, ki posredno ali neposredno vplivajo na konflikt
- predstaviti poskuse reševanj konflikta in navesti nekaj predlogov za nadaljnje reševanje

2.2 HIPOTEZE

Na podlagi ciljev diplomske naloge sem si zastavil naslednje hipoteze:

H₁: Vzroke za konflikt gre iskati v notranji politični nestabilnosti, v regionalni nestabilnosti in v pomanjkanju naravnih virov, ki povzročajo etnične napetosti.

H₂: Konflikt v Čadu lahko opredelimo kot državljansko vojno.

H₃: Misiji Evropske unije (EUFOR Tchad/RCA) in Združenih narodov (MINURCAT) nista sposobni razrešiti konflikta v Čadu.

2.3 UPORABLJENA METODOLOGIJA

Pri diplomski nalogi sem uporabljal predvsem metodi analiziranja in interpretiranja sekundarnih virov. Ker gre za aktualno temo in še vedno trajajoči konflikt, sem analiziral predvsem internetne članke in spletne strani, ki nudijo največ najnovejših podatkov. Vire sem črpal tudi iz člankov, objavljenih v revijah, iz knjig in iz ostalih publikacij. Redka obravnava izbrane tematike na slovenskih tleh se kaže v primanjkljaju ustreznih virov, zato sem si moral ustrezno in aktualno literaturo priskrbeti tudi iz tujine. Poleg sekundarnih virov sem uporabljal tudi primarne vire, kot so bile resolucije Varnostnega sveta Združenih narodov. Za opis temeljnih pojmov sem uporabljal deskriptivno metodo.

2.4 TEMELJNI POJMI

2.4.1 *Konflikt*

Konflikti obstajajo na vseh področjih človeškega skupnega življenja. Na individualnem družinskem področju, znotraj in med posameznimi skupinami, kakor tudi znotraj držav in med državami. V splošnem je konflikt stanje napetosti, ki nastane s tem, da obstajajo med dvema ali več vpletenimi stranmi nezdružljiva nasprotja v odnosu do posamezne dobrine. (Tillett 1991, 7) Horowitz pravi (2000, 95), da gre pri konfliktu za boj med različnimi skupinami znotraj določene družbe, ki skušajo doseči določene cilje in hkrati nevtralizirati ali celo eliminirati cilje druge skupine ali odstraniti drugo skupino v celoti.

Pri Heidelberškem inštitutu za raziskovanje mednarodnih konfliktov (HIIK 2008) konflikt opredelijo kot dlje časa trajajoče in obsežno nasprotje interesov glede nacionalnih vrednot med najmanj dvema subjektoma (država, različni organizirani subjekti v državi ...), ki sta odločena zadovoljiti svoje interese in doseči lastne cilje. Ločijo med štirimi intenzivnostmi konflikta:

- Latentni konflikt. Do njega pride, če ena od strani poda jasne zahteve glede nacionalnih vrednot in jih druga dojema kot nasprotujoče.
- Izraženi konflikt. Gre za uporabo sredstev, ki nakazujejo uporabo sile. Na primer grožnja s silo, verbalni pritisk, ekonomske sankcije itd.
- Kriza. Je napeta situacija, v kateri vsaj ena od strani uporablja silo.
- Resna kriza. Konflikt lahko označimo za resno krizo, če se nasilje uporablja pogosto in na organiziran način.

- **Vojna.** Je nasilni konflikt, v katerem je sila dolgotrajno uporabljena na organiziran in sistematičen način. Posledice so uničujoče in dolgotrajne.

2.4.2 Oboroženi konflikt

Smith (2001, 1) oborožene konflikte definira kot odprte oborožene spopade med dvema ali več centralno organiziranimi stranmi z osrednjim vodstvom in kontinuiteto sporov glede razdelitve oblasti ali vladanja nad določenim teritorijem. Pri Ploughshares (2009a) oboroženi konflikt definirajo kot politični konflikt, pri čemer v oboroženem spopadu sodelujejo oborožene sile vsaj ene države (ali ene ali več oboroženih frakcij), ki si prizadevajo pridobiti nadzor nad delom ali nad celotno državo, in pri katerem je v oboroženih spopadih ubitih vsaj 1000 ljudi v času trajanja konflikta.

Pri Programu podatkov o konfliktih na Univerzi v Uppsali (UCDP) (v Wallensteen in Sollenberg 2001) oboroženi konflikt opredeljujejo kot izraženo nekompatibilnost, ki zajema vlado in/ali teritorij, na katerem obe strani, od katerih je vsaj ena vlada ali država, uporabljata oborožene sile. Pri tem uporabljajo kriterij vsaj 25 mrtvih v enem letu spopadov, nekompatibilnost pa se mora izražati glede teritorija (odcepitev, avtonomija, nadzor) ali države (tip političnega sistema, zamenjava vlade).

Verri (1992, 34) pravi, da lahko pojem oboroženi konflikt zajema: spopad med dvema in več državami; spopad med državo in nedržavno tvorbo; spopad med državo in nasprotujočo frakcijo; spopad med etničnimi skupinami znotraj države. Glede na akterje v oboroženem konfliktu in njegovo razsežnost avtor loči med mednarodnimi oboroženimi konflikti, notranjimi oboroženimi konflikti in internacionaliziranimi notranjimi konflikti. Za notranji oboroženi konflikt je značilen spopad med oboroženimi silami države in uporniškimi oboroženimi silami ali drugimi organiziranimi oboroženimi silami znotraj države. Notranji oboroženi konflikt pa lahko postane internacionaliziran, če: ena ali več držav nudi pomoč eni od strani v notranjem konfliktu; dve tuji državi intervenirata s svojimi oboroženimi silami, vsaka na strani drugega akterja v konfliktu. (prav tam, 35)

Za učinkovito analizo vseh vzrokov oboroženih konfliktov Smith (2001, 9) podaja naslednjo tipologijo vzrokov:

- *Vzroki družbenega okolja.* Gre za temeljne oblike političnih, družbenih, ekonomskih in nacionalnih nesoglasij, ki jih pogosteje najdemo na ravni skupin, kot na ravni posameznika. Primer tega je lahko zanikanje političnega vpliva eni od družbenih skupin s favoriziranjem ostalih ali preko ekonomske neenakosti.
- *Mobilizacijska strategija.* Sestoji tako iz ciljev ključnih političnih akterjev kot tudi načinov s katerim želijo te cilje doseči. Nekoliko drugače, ko analiziramo mobilizacijske strategije, obravnavamo najrazličnejše oblike političnega udejstvovanja. Iščemo vzroke zakaj se ljudje borijo in kako razumejo te vzroke.
- *Sprožilci.* So faktorji, ki vplivajo na začetek oboroženega konflikta. S tem ne ugotavljamo zakaj se je konflikt začel, ampak zakaj se je začel prav takrat. Gre za dogodke ali akcije, ki jih izvajajo pomembni akterji, katere drugi razumejo kot priložnost za ukrepanje.
- *Katalizatorji.* So faktorji, ki vplivajo na intenzivnost in trajanje konflikta. Lahko so notranji, kot je vojaška moč posameznih oboroženih skupin, lahko pa so tudi zunanji, kot so akterji mednarodne skupnosti.

Kot opozarjata Goodhand in Hulme (1999, 23-24) se je narava oboroženih konfliktov v zadnjem stoletju močno spremenila. Sodobni konflikti niso dogodki z jasnim začetkom in koncem, ampak so le element širšega procesa družbenih sprememb. Po njunem mnenju je potrebno oblikovanje eklektičnega pristopa k analizi konfliktov, ki združuje različne konceptualne elemente, primerne zgolj za specifične konflikte. Takšen okvir analize bo moral biti natančen, upoštevati zgodovinske vzroke za konflikt, mikroraven konflikta in sposoben prepoznati razvoj procesov. Analiza bi morala vsebovati politično dimenzijo (preučiti meddržavne in državne procese), ekonomsko dimenzijo in sociokulturno dimenzijo, ki proučuje kulturne izvore konflikta.

2.4.3 Državlјanska vojna

Vojna enciklopedija (Gažević ur. 1972, 257) državljansko vojno definira kot oborožen spopad med razredi, narodi, političnimi ali drugimi nasprotujočimi si skupinami znotraj ene države za doseganje določenih političnih in ekonomskih ciljev. Pojavlja se kot posledica nakopičenih nerešenih socialnih, ekonomskih, političnih in drugih vprašanj v družbi. Pri International Military and Defense Encyclopedia (Dupuy ur. 1993, 551) državljansko vojno razumejo kot spopad med domačimi skupinami (vključno s kolonialnimi vladami), v eni državi, s ciljem

pridobiti ali obdržati nadzor nad državo ali ustanoviti novo, samostojno državo. Predpogoj za državljansko vojno je zmožnost obeh strani, da oborožita podpornike. Državljska vojna mora biti dovolj obsežna, intenzivna in dolga, da jo lahko razlikujemo od drugih nasilnih dogodkov v državi, kot so upori, nemiri, razbojništvo in piratstvo.

Sambanis (2005, 829) po analizi večih definicij državljanske vojne poda eno najbolj celostnih operativnih definicij. Oborožen spopad šteje za državljansko vojno, če izpolnjuje naslednje kriterije:

- spopad poteka na območju države, ki je članica mednarodnega sistema in ima vsaj 500.000 prebivalcev;
- sprte strani so politično in vojaško organizirane ter javno izražajo svoje politične cilje;
- vodstvo države je (preko vojske ali paravojaških enot) eden izmed udeležencev v vojni. V primeru neobstoja izvršne oblasti mora biti v vojni udeležena stran, ki državo predstavlja v mednarodni skupnosti in/ali javno razglaša to državo kot svoj sedež;
- glavne uporniške skupine delujejo na enem lokalnem teritoriju in od tam tudi rekrutirajo svoje člane. Pri tem neposreden vpliv iz tujine ali rekrutiranje v tujini ne pomeni nujno, da ne gre za državljansko vojno. Uporniške skupine lahko delujejo tudi iz sosednjih držav, vendar morajo imeti v državi, kjer poteka državljanska vojna, nadzor nad delom ozemlja in/ali morajo uporniki bivati v tej državi;
- začetno leto državljanske vojne je leto, v katerem je vojna terjala najmanj 500 do 1000 žrtev. Če oborožen konflikt v prvem letu ni terjal 500 ali več žrtev, se to leto šteje za začetno leto državljanske vojne, a le v primeru, da v naslednjih treh letih skupaj število žrtev preseže 1000;
- skozi vojno je neprestano prisotna določena stopnja konflikta. Pri tem naj ne bi bilo 3-letnega obdobja, v katerem ne bi padlo 500 žrtev;
- skozi vojno mora biti šibkejša stran sposobna nuditi učinkovit odpor. Učinkovit odpor je tisti, ki na strani močnejšega povzroči vsaj 100 žrtev. Večina teh žrtev mora biti povzročena v prvem letu vojne. Če postane nasilje v državi le enostransko, čeprav je bilo povzročeno teh 100 žrtev, je treba obravnavati državljansko vojno kot končano, naprej pa poteka politično ali drugo enostransko nasilje;
- podpis mirovne pogodbe, po kateri je najmanj 6 mesecev miru, označuje konec državljanske vojne;

- za konec vojne velja tudi vojaška zmaga upornikov in postavitve nove vlade. Ker je državljanska vojna definirana kot vojna proti oblasti, je nadaljevanje konflikta proti novi oblasti začetek nove državljanske vojne. V primeru vladne zmage mora miniti 6 mesecev miru, da lahko ob morebitnih novih spopadih to štejemo za novo državljansko vojno;
- vojna se lahko konča tudi s prekinitvijo ognja, premirjem ali preprosto s končanjem spopadov, če ta premor traja najmanj 2 leti. Obdobje miru mora biti daljše, kot v primeru podpisa mirovne pogodbe, ker ni javnih in jasnih stališč sprtih strani, da se nameravajo dokončno sporazumeti;
- če v vojno vstopi nova stran zaradi novega razloga, to štejemo za novo vojno. Če pa se v vojno vrne stran, ki je že bila v vojni zaradi že prej obstoječih razlogov, pa to štejemo za nadaljevanje vojne, razen v zgoraj omenjenih primerih povezanih z dolžino trajanja obdobja brez spopadov.

2.4.4 Etnični konflikt

Henderson (v Smith 2001, 8) etnični konflikt definira kot posledico nasprotovanj med različnimi etničnimi skupinami, ki med seboj tekmujejo za doseg istega cilja oziroma si želijo zagotoviti dostop do virov, za katere menijo, da jim pripadajo na podlagi etničnih kriterijev. Žagar pa meni (2001, 73–75), da je etnični konflikt vsak konflikt, ki ima bolj ali manj izrazito etnično dimenzijo, oziroma ga katerakoli od vpletenih strani dojema kot etnični konflikt. Etnični konflikt je zanj specifični tip družbenih konfliktov, pri katerih etnična pripadnost na neki točki postane relevanten dejavnik politične mobilizacije ljudi na vsaj eni strani, ki je v ta konflikt vpletena. Posledica etnične mobilizacije je, da v etnično pluralnem okolju poudari ali na novo ustvari etnične meje med skupinami.

Smith (2001, 10) ugotavlja, da se izraz etnični konflikt nanaša na spor, v katerega so vpletene etnično različne strani in da je ta etnična različnost vsaj eden izmed razlogov za konflikt. Vendar kot poudarja, etnična različnost kot taka sama ne mora biti vzrok za konflikt, ampak se strani v konfliktu največkrat definirajo preko svoje etnične identitete. Kot opozarja, je etničnost glavna komponenta skupinske identitete in zato tudi ključen element skupnih predsodkov. Kot take jih lahko hitro izrabijo politični voditelji, ki želijo mobilizirati določen del populacije. Tako je, bolj kot etničnost sama, pomembnejši vzrok za konflikte etnična

politika. Vcepljanje etničnih razlik v politični diskurz in politizacija etničnih identitet sta tista, ki sta najbolj nevarna.

2.4.5 Etnična skupnost (etniija), narod, nacija

Etnična skupnost, narod in nacija so pojmi, ki so medsebojno, lahko bi rekli hierarhično, prepleteni. Vsi trije pojmi, predvsem pa etniija in narod, vsebujejo nekakšno zavest skupine ljudi o skupni pripadnosti, kulturi, jeziku ali veri. Južnič (1993, 278) navaja, da so etniije "vsekakor potencialni narodi, kot so narodi potencialne nacije. Ko se ideja o narodni samobitnosti prevesi v težnjo po lastni državi, se proces diahroničnega preoblikovanja od etniije prek naroda do nacije konca."

Gurr (2004, 3) etnične skupine opredeljuje kot "psihološke skupnosti", katerih člani delijo trajni občutek skupnega interesa in identitete, ki je osnovana na kombinaciji skupne zgodovinske izkušnje in skupnega verovanja, jezika, načina življenja, skupne domovine. Etnična skupnost običajno nima politične oznake, pogosto pa nima niti ozemeljske razsežnosti. Kljub temu pa etniije temeljijo na skupnih prepričanjih, imajo skupen spomin in so običajno povezane z nekim ozemljem, čeprav ni nujno, da ga tudi naseljujejo (Smith 2005, 20–27).

Narod večina avtorjev razume kot praktično kategorijo, ki ni država, niti etična skupnost, pač pa zamišljena politična skupnost, ki je vznikla na osnovi skupnega jezika, ozemlja, gospodarskega življenja in duhovnosti. Narod se od etniije razlikuje predvsem po močnejši politični in ideološki dimenziji. Narod kot skupina ljudi tudi bolj zagrizeno dokazuje svojo zgodovinsko kontinuiteto in po potrebi zgodovino predeluje, da bi podaljšal svoj zgodovinski obstoj (Južnič 1993, 278; Smith 2005, 23–24). Z drugimi besedami, narod je politično ozaveščena etniija oziroma etniija, ki si na tej podlagi lasti pravico do državnosti (Rizman 1991, 18).

Zgodovinski razvoj naroda delimo na tri načine:

- država – narod (narod se razvije znotraj ustaljenih državnih meja),
- narod – država (sprva se oblikuje narod, šele nato nastane država; sem prištevamo še razkosane oziroma razdružene narode ter narode brez državotvorne tradicije),

- država brez naroda (npr. države, nastale znotraj nekdanjih kolonialnih meja, ki niso upoštevale etničnih dejavnikov) (Južnič 1993, 31–37).

Distinkcija med pojmom narod in nacija je polje političnosti, kjer je prvi termin definiran kot kulturni pojav, ki se vpisuje v politično polje, nacija pa je politični pojav, ki lahko sproža identitetne učinke. Narod je tako skupnost v polju kulture in identitete, nacija pa skupnost v polju politike. Kriteriji za vključevanje posameznikov v narodno skupnost izhajajo iz dejanskega ali zamišljenega skupnega porekla, kulture, ki so hkrati tudi povod za ekskluzivacijo. Po drugi strani pa pripadnost naciji temelji na državljanskih pravicah, ki so podeljene in objektivirane ne glede na identifikacijo s posamezno državo (Kovačič v Smith 2005, 221).

3 O ČADU

3.1 GEOGRAFSKE ZNAČILNOSTI

Republika Čad je celinska država, ki leži v severni centralni Afriki in meri približno 1.284.000 km². Na zahodu meji na Nigerijo, Niger in Kamerun, na jugu na Centralno afriško republiko (v nadaljevanju CAR), na severu na Libijo in na vzhodu na Sudan. Njeno glavno mesto je N'Djamena, ki leži na zahodu ob meji s Kamerunom in ob sotočju rek Čari in Logon.

SLIKA 1.1: Zemljevid Čada

Vir: UN Cartographic Section (2009).

Za Čad so značilne štiri bioklimatske cone. Najbolj severna Saharska cona ima v povprečju manj kot 200 mm padavin letno. Redko poseljeno prebivalstvo tega območja je večinoma nomadsko in se ukvarja z živinorejo. Centralna Sahelska cona ima letno med 200 in 600 mm padavin, zanjo pa je značilno predvsem stepsko in savansko rastje. Južna cona, imenovana tudi Sudanska cona, prejme med 600 in 1000 mm padavin letno, rastje pa je savanski in listnati gozd. Na skrajnem jugozahodu države se nahaja Gvinejska cona, ki ima letno med 1000 in 1200 mm padavin. Na razporeditev padavin skozi leto vpliva predvsem izmenjevanje ciklov sušnega in deževnega obdobja. Deževno obdobje, ki traja od maja do oktobra na jugu in od junija do septembra v sahelu, prinese obilne padavine, ki napolnijo skozi leto presahle rečne struge in ohromijo številne prometne poti predvsem na jugu države. Največji reki v Čadu sta Čari in Logon, ki izvirata v CAR in napajata drugo največje zahodnoafriško jezero, jezero Čad. Le-to predstavlja enega najpomembnejših vodnih virov v tem delu Afrike, ki pa se je v zadnjih štirih desetletjih, zaradi vse večje porabe vode in manjših količin padavin, iz 25000 km² v letu 1963 skrčil na 1350 km². (US Department of State 2009)

Jezero Čad je ostanek notranjega morja, ki je povzročilo, da se večina ozemlja Čada nahaja v kotlini čadskega jezera. Ozemlje Čada je tako nižina, ki jo le na severu in vzhodu obdajajo gorovje in višavja. Na skrajnem severu se nahaja gorovje Tibesti, z najvišjo goro Emi Koussi, ki meri 3100 metrov nadmorske višine. Na vzhodu se nahajata Ennedjska planota in Ouaddajsko višavje, ki segata iz Sudana. (prav tam)

3.2 PREBIVALSTVO

V Čadu živi približno 10.330.000 prebivalcev, ki pa so neenakomerno poseljeni po celotnem ozemlju. Povprečna gostota prebivalstva je le 6,6 prebivalcev na km², predvsem zaradi zelo redke poseljenosti na severu. Na severu v regijah Borkou, Ennedi in Tibesti je gostota le 0,1 prebivalca na km², medtem ko je na jugu v regiji Logon gostota prebivalstva 52,4 na km². Skoraj polovica prebivalstva leži v eni petini celotnega teritorija in sicer na jugu države. (prav tam)

V Čadu lahko najdemo vsaj 200 različnih etničnih skupin in 100 različnih jezikov, od katerih jih je vsaj 25 v začetni fazi identifikacije. Današnja etnična struktura je posledica migracijskih gibanj v 16. stoletju, ko so se na območju Čada srečale različne religije, trgovina in

življenjske navade različnih ljudstev. Geografska struktura območja je pripomogla k temu, da se je prebivalstvo zgostilo na območjih, kjer so ljudje videli priložnost za kmetovanje, ribolov, živinorejo ali trgovanje. Še posebej pomembna za etnično strukturo sta prihod islama in tuje arabske civilizacije, ki sta še prispevala k naraščajoči kulturni in družbeni raznolikosti. S časoma je Čad postal pomembna romarska pot iz zahodne Afrike v Meko in mnogi romarji so se na tem območju ustalili ter oblikovali posel, predvsem v obliki trgovanja s sužnji. (Azevedo 1998, 7-8)

Na severu in vzhodu lahko najdemo etnične skupine kot so Gorani (klani Toubu, Daza in Teda), Zaghawa (Bideyat in Kobe), Kanembouji, Ouddajci, Arabci, Baguirmi, Hadjerai in Maba, ki so v večini muslimani. Na jugu so največje skupine Sara, Moudangi, Moussei in Massa, ki so v večini krščanske ali animistične veroizpovedi.

Največja etnična skupina v državi so Sara, ki predstavljajo 27,7 % vseh prebivalcev. Na drugem mestu so Arabci z 12,3 %, sledijo Maba z 11,5 %, Ouddajci 8,7 %, Hadjeraji s 6,7 %, Gorane s 6,3 % itd. Večina prebivalstva, 51 %, je muslimanske veroizpovedi, 35 % je krščanske, 7 % animistične in 7 % predstavljajo ostala tradicionalna verovanja. Kljub skoraj 100 različnim jezikom sta uradna jezika zgolj francoski in arabski. (CIA 2009) Še posebej slednji se je hitro širil, ker so ga prevzele številne etnične skupine in s tem zanemarile svoje lastne jezike, ki so zato izginili.

3.3 GOSPODARSTVO

Čad se uvršča na 131. mesto od 229 držav po BDP (15,86 milijard \$ PPP) in 191. mesto po BDP na prebivalca (1600 \$ PPP), medtem ko je na lestvici Human development index (HDI) uvrščena kot peta najrevnejša država na svetu z več kot 80 odstotki prebivalcev, ki živijo pod pragom revščine. (CIA 2009) Gospodarstvo države so ohromili predvsem številni konflikti, ki so spremljali njeno zgodovino. Številni investitorji, ki so odšli v 80-ih letih so se začeli vračati šele v zadnjih nekaj letih, največ tujih sredstev pa je prinesel naftni sektor, ki je še dodatno pospešil rast gospodarstva.

Več kot 80 % vseh prebivalcev se preživlja bodisi s poljedelstvom ali živinorejo. Skozi zgodovino je v Čadu prevladovala predvsem industrija bombaža, ki je prinašala kar 80 % celotnega prihodka od izvoza. Bombaž tudi danes ostaja primarna izvozna dobrina, vendar

natančna statistika o njegovem izvozu ni dosegljiva. Še posebej v zadnjih letih je bil velik poudarek na oživitvi državnega podjetja Cotonchad, ki je bil некоč eden največjih izvoznikov bombaža, v zadnjih letih pa je utrpel velike izgube zaradi padca cene bombaža na svetovnem trgu. Največ sredstev so v njegovo oživitev vložile Francija, Nizozemska, Evropska unija in Mednarodna banka za rekonstrukcijo in razvoj. (US Department of State 2009)

Kot že omenjeno, predstavlja naftni sektor od leta 2003 največji delež v čadskem gospodarstvu. Po podatkih OECD (2008, 214) predstavlja naftni sektor kar 47,7 % BDP. Na dan izvozijo do 176000 sodčkov nafte, kar Čad uvršča na 58. mesto držav izvoznic nafte¹.

Na tem mestu je potrebno omeniti tudi prometno infrastrukturo, ki je v Čadu slabo razvita in še dodatno zavira razvoj države. Leta 1987 je bilo v državi zgolj 30 km tlakovanih cest, v letu 2004 pa le slabih 550 km. Poleg tega so ceste, ki se v večini nahajajo v južnem delu države, v času deževnega obdobja neprevozne. Čad nima razvitega železniškega omrežja, zato se pri svojem izvozu izdelkov zanaša na kamerunsko prometno infrastrukturo. (US Department of State 2009)

3.4 POLITIČNI SISTEM IN ADMINISTRATIVNA STRUKTURA

Podlaga za obstoječi politični sistem v Čadu je ustava, ki je bila sprejeta leta 1996. V njej je opredeljena močna izvršilna veja oblasti, ki ji dominira predsednik države. Predsednik države imenuje predsednika vlade in njegov kabinet (Državni svet), velik vpliv pa ima tudi na imenovanje sodnikov, generalov, lokalnih voditeljev in predsednikov paradržavnih podjetij. Predsednik je izvoljen na neposrednih volitvah za petletni mandat, ki pa po spremembi ustave leta 2005 nima omejitve zaporednih mandatov. (UN Department of Economic and Social Affairs 2004, 6) Trenutni predsednik države je Idriss Deby, ki je na oblasti vse od leta 1990. Na večino vodilnih položajev je imenoval člane svoje lastne etnične skupine Zaghawa, ki nadzorujejo ključne elemente tudi v ostalih družbenih podsistemih.

Zakonodajno telo v državi predstavlja državni zbor. V njem sedi 155 poslancev, ki so izvoljeni za 4 leta in se sestanejo trikrat letno. Dve redni zasedanji se zgodita v marcu in oktobru, tretje izredno zasedanje pa lahko razpiše predsednik vlade. Državni zbor potrjuje sestavo nove vlade in lahko prisili predsednika vlade skozi izglasovano nezaupnico. Vendar,

¹ Več o črpanji nafte v Čadu glej v nadaljevanju.

če državni zbor dvakrat v enem letu zavrne program vlade, lahko predsednik države razpusti parlament in razpiše nove volitve. (UN Department of Economic and Social Affairs 2004, 5) V praksi ima predsednik Deby velik vpliv na državni zbor preko svoje stranke MPS (fra. Mouvement Patriotique du Salut), ki ima v njem absolutno večino.

Čadski pravni sistem temelji na francoskem civilnem pravu in čadskem običajnem pravu. Kljub v ustavi zagotovljeni neodvisnosti sodne veje oblasti, predsednik imenuje njene ključne predstavnike. Najvišji sodni telesi, Vrhovno sodišče in Ustavno sodišče, sta postali popolno operativni šele v letu 2000. Vrhovno sodišče sestavljajo njegov predsednik in 15 svetnikov, ki jih za dosmrtni mandat imenuje predsednik s podporo Državnega zbora. Ustavno sodišče sestavlja 9 sodnikov, ki so imenovani za devetletni mandat. (UN Department of Economic and Social Affairs 2004, 7)

Čad je od februarja 2008 naprej razdeljen na 22 regij, ki jih vodijo guvernerji, katere imenuje predsednik. Znotraj regij se nahaja 61 departmajev, ki jih vodijo prefekti. Regije se naprej delijo na podprefektore, le-te pa naprej na kantone. Ustava predvideva decentralizacijo oblasti, da bi imele lokalne skupnosti večji vpliv in vidnejšo vlogo pri lastnem razvoju. V ta namen ustava predvideva tudi oblikovanje izvoljenih lokalnih zborov oziroma svetov, vendar do sedaj še niso bile razpisane nobene lokalne volitve. (US Department of State 2009)

3.5 OBOROŽENE SILE

Oborožene sile Čada sestavlja Čadska nacionalna vojska (fra. l'Armee Nationale Tchadienne, ANT), katere del so kopenska vojska, letalstvo in žandarmerija. Varnost v državi pa poleg nje zagotavljata Glavna služba za varnost državnih institucij (fr. Direction Générale de Sécurisation des Services et Institutions de l'Etat, DGSSIE) in Nacionalna obveščevalna služba (fra. Agence National de Securite, ANS).

ANT se popolnjuje z naborniki, ki morajo z 20 leti vstopiti v triletno obvezno služenje vojaškega roka. Prostovoljci lahko vstopijo v vojsko z 18 leti, z dovoljenjem skrbnika pa tudi v mlajših letih. V 21. letu morajo obvezno služenje opraviti tudi ženske, ki pa se lahko odločijo za civilno ali vojaško službo. Kopensko vojsko sestavlja 7 pehotnih bataljonov, 1 oklepni, 1 artilerijski in 1 inženirski bataljon. Enote so razporejene med sedem vojaških okrožij, večina enot pa se nahaja v večjih mestih kot so N'Djamena, Abeche, Bongor, Sarh

itd. Kopenska vojska ima nekje med 17000 in 20000 aktivnih vojakov, oborožena pa je s 60 tanki T-55, 30 izvidniškimi vozili AML-60, 24 oklepniimi transporterji BTR-80, s 105 mm havbicami M2, protioklepniimi sistemi Milan in Eryx, raketometi RPG-7 ter sistemi protizračne obrambe Stinger, Redeye, Strela 2 in Strela 2M. Letalske sile imajo zgolj 350 pripadnikov, oborožene pa so z izvidniškimi letali, 2 letaloma pilatus PC-7, 2 letaloma SF-260M, 2 jurišnima helikopterjema Mi-25V Hind in 2 helikopterjema SA-316 Alouette III. ANT pri svojem delu podpira tudi paravojaška žandarmerija, ki ima okoli 4500 pripadnikov. (Jane's World Armies 2009; International Institute for Strategic Studies 2008, 243)

GSSIE je bila oblikovana oktobra 2005 iz nekdanje Republikanske garde in Enote za hitre intervencije. Služba neposredno odgovarja predsedniku, njene naloge pa so varovanje vladnih uradnikov, varovanje vladnih poslopij, zagotavljanje reda in miru v ruralnih predelih in varovanje zaporov. Trenutno ima okoli 1600 pripadnikov, kar je za tretjino manj kot nekoč Republikanska garda. (Jane's World Armies 2009)

4 VZROKI ZA KONFLIKT 2005 – 2009

4.1 FRAKCIONALIZACIJA IN MILITARIZEM

Kot pravi Mario Azevedo (1998, 178) v svoji študiji o koreninah konfliktov v Čadu, je današnja krizo nemogoče razložiti brez poznavanja ključne vloge zgodovine sovražnih odnosov med skupnostmi, politične nestabilnosti in negativnega vpliva kolonializma.

Politična nestabilnost v Čadu ima korenine tako v predkolonialnem kot v kolonialnem času. Še posebej francoski kolonializem je v temeljih spremenil do takrat obstoječo razporeditev politične moči v družbi. Bogati sultanati so v času pred kolonijami zajemali sužnje na jugu države in jih prodajali arabskim trgovcem. Povezavo med severnim in južnim teritorijem so opredeljevali dominantni odnosi v večini islamskega severa nad necentraliziranimi animističnimi družbami na jugu. Zaradi močnega odpora prebivalcev severa do nove francoske kolonialne oblasti so Francozi dali prednost jugu, ki ga je bilo veliko lažje nadzorovati in je bil veliko bolj dovzeten za novo kolonialno oblast. (Henderson 1984) S to politiko so Francozi načrtali novo družbenopolitično kartografijo Čada, po kateri je jug dobil popolnoma nov status. Oblikovani so bili geografski stereotipi, ki so vpeljali nove ekonomske, kulturne, politične in družbene kategorije, ki so pripeljali do francoskega označevanja juga kot "uporabni Čad" (fr. Tchad utile) in severa kot "neuporabni Čad" (fr. Tchad inutile). Konstrukcija dihotomije Sever – Jug se je ujemala z geostrateškimi cilji kolonizatorjev in potrebo po črpanju naravnih virov. Ta politika je imela močan vpliv na razvojne poti obeh delov države, ki so delovale predvsem na škodo severa. Koncentracija vlaganj na jug, v obliki nasadov bombaža, osnovnega izobraževalnega sistema in administrativne strukture² je sovpadala z zanemarjanjem severa ter prispevala k oblikovanju napetosti med obema deloma države. (Handy 2008, 2)

² Zaradi pomanjkanja kvalificiranega administrativnega osebja, so se Francozi zanašali na posredno vladanje preko tradicionalnih poglavarjev in sultanov. Dolgoročno je ta politika francozom sicer koristila, imela pa je nekaj neprijetnih posledic. Še bolj je na oblasti utrdila voditelje v sahelskem pasu, ki so bili že do tedaj zelo vplivni, po drugi strani pa je na jugu na oblast postavila močne poglavarje v družbah, ki niso poznale hierarhične oblastne strukture. Ta dva dejavnika sta kasneje delovala tako proti uspešni združitvi nacionalnih gibanj, kot proti mirnemu razvoju države po osamosvojitvi. (Decalo 1980, 31 -32)

Obstoj konceptov "uporabni" in "neuporabni" Čad lahko označimo kot miselni konstrukt, ki je v osnovi popolnoma poenostavil takratno družbeno realnost. Dihotomija uporabni - neuporabni je pomagala začeti proces družbenih sprememb, ki so okrepile nasprotja med tema deloma države. Oblikoval se je vzorec, v katerem je identifikacija z islamom pomenila glavno spodbudo za ekonomsko in politično diskriminacijo. V letih po osamosvojitvi je bila vpletenost v uporniške skupine močno povezana z identifikacijo z islamom. Dojemanje uporništva kot islamski upor je služil kot pomemben vir oblikovanja identitete. (Lemarchand 1986, 29) Istočasno je povezovanje predkolonialnega in kolonialnega obdobja v glavah političnih voditeljev z juga pripeljalo do razumevanja politične neodvisnosti od Francozov tudi kot neodvisnost od nadvlade muslimanskega severa. Dialektika sever – jug je bila vgrajena v njihovo nacionalistično paradigmo, tako zaradi usmerjene kolonialne politike, kot tudi zgodovinskih asociacij. Kolonialna država je oblikovala meje družbene interakcije in s tem okrepila etnične neenakosti, kar je dialektu sever – jug dodalo element razredne pripadnosti. Neodvisnost je radikalno spremenila naravo odnosov moči med severom in jugom, ni pa odpravila ključnih vzrokov za neenakosti med etničnimi skupinami. (Lemarchand 1980, 468 - 469)

Veliko analitikov sever in jug Čada razume kot geografsko in etnično ločeni enoti. Razlike med njima se uporablja kot dokazovanje nekompatibilnosti med etničnimi skupnostmi s severa in juga. Vendar kot opozarja Handy (2008, 2), lahko govorimo le geografskih razlikah, medtem ko dihotomijo med arabiziranim severom in nearabskim jugom označi za poenostavljanje, ki ne odraža kompleksne fragmentacije etničnih skupin v Čadu. Še več, dihotomija nima nobenega smisla, če vemo, da 33 % vseh prebivalcev Čada živi v centralnem delu Čada in tako ne sodijo v nobeno od kategorij (prav tam). Dihotomija sever – jug predstavlja le en del oziroma začetni ključni element v procesu ustvarjanja selektivne identifikacije. Le-to je kasneje v času razvoja konflikta nadomestil veliko bolj zapleten vzorec interakcije, ki ga Lemarchand (1986, 27) imenuje frakcionalizem. To svojo tezo utemelji s trditvami, da ima koncept dialektike sever – jug le omejeno vrednost, saj z njim težko razložimo kompleksnost razvoja konflikta skozi čas.

Kot pravi Lemarchand (1986, 28), lahko prehod iz determinizma omenjene etnično-regionalne polarizacije razumemo le v kontekstu propada institucij države in intervencije

zunanjih sil, ki predstavljata pomembni spremenljivki pri poskusu opisa širjenja in politične narave frakcij.

Prvič, država kot pomemben vir kolektivne identitete ni služila svojemu namenu in drugič, nastal je dvostranski proces, pri katerem so etnično-frakcijski spori znotraj oblasti nedvomno prispevali k zatonu vloge države, varnostni vakuum, ki je pri tem nastal, pa je še bolj pospešil proces družbene fragmentacije. Osvobojena ozemlja so na površje prinesla lokalna politična nasprotja. Restrukturiranje avtoritete na teh območjih je bilo zaradi različnih interesov med lokalnimi voditelji, ki so pogosto pripeljali do spopadov, še posebej dolgotrajen in občutljiv proces. Lokalni spori so predstavljali osnovo za frakcionalizem. (Lemarchand 1986, 32-33)

Poleg propada institucij države, je imel pomembno vlogo pri širjenju frakcij tudi vpliv zunanjih akterjev, predvsem Libije in Francije. V letih 1968 in 1969 sta se v konflikt vmešali obe omenjeni državi. Sprva so se v Čad vrnile francoske enote, ki so poskušale pomagati pri boju proti upornikom na vzhodu, nato pa se je z vzponom Gadafija v konflikt vmešala tudi Libija, ki je podpirala uporniške skupine in zasedla obmejni pas Aouzou³. (Decalo 1980, 40) Odnos do Francije je vnesel spor predvsem v vrste vladajoče elite, ki se ni uspela zediniti glede vloge te kolonialne sile v Čadu. Zaradi nesoglasij je najbližji krog predsednika Tombalbajeja⁴ zapustilo kar nekaj civilnih in vojaških sodelavcev, ki so se pridružili uporniškimi oziroma opozicijskim frakcijam. Prisotnost Libije je imela vpliv predvsem na voditelje uporniških skupin. Čeprav so le v začetku delovale znotraj enotnega gibanja FROLINAT, so se kasneje sporele predvsem zaradi različnih pogledov na vlogo Libije.

³ Aouzou je 53000 km² velik obmejni pas med Libijo in Čadom. Libija se nikoli ni strinjala s postavljenjo mejo na jugu, saj se je sklicevala na sporazum Laval-Mussolini med Francijo in Italijo iz leta 1935, ki pa nikoli ni bil ratificiran. Zaradi te domneve, etničnih vezi s prebivalstvom na tem območju in nahajališč uranove rude je oblast v Libiji zatrjevala, da to območje pripada njej. Svoje ambicije je začela uresničevati v letu 1971, ko so na območje pasu začele prihajati prve libijske enote. Zaradi spora glede pasu je prišlo do neposrednega spopada med Libijo in Čadom, spor pa se je končal šele v letu 1994, ko je Meddržavno sodišče v Haagu odločilo, da ozemlje pripada Čadu.

⁴ Francois Tombalbaye je bil prvi čadski predsednik po osamosvojitvi. Preden je postal predsednik, se je Tombalbaye od leta 1946, ko so francoske kolonialne oblasti dovolile ustanavljanje strank, prebijal skozi vrste Napredne stranke Čada, ki so jo ustanovili politiki z juga. Njegovo vladavino so zaznamovali institucionalizacija enostrankarskega predsedniškega sistema, favoriziranje etnične skupine Sara, zanemarjanje severa, kulturna revolucija in boj proti prvim uporniškimi skupinam iz severa in vzhoda. Leta 1975 ga je z vojaškim udarom z oblasti odstranil general Felix Malloum.

Praktično je vsaka frakcija, ki je do leta 1990 obstajala v Čadu, prejela pomoč s strani Libije. Financiranje od zunaj namreč omogoča politično - vojaškemu razredu, da živi zgolj od vojskovanja in njegovih dividend.

Dejavnik propada države igra pomembno vlogo še pri enem procesu v Čadu, ki ga Decalo (1980, 23) imenuje konfliktni odnos med centrom in periferijo. Državni aparat nikoli ni dosegel večine obrobja države, ne v času kolonij, niti v času po osamosvojitvi. Čeprav je bilo nekje moč občutiti njegovo prisotnost, je tamkajšnji prebivalci niso hoteli sprejeti. Veliko državnih služb in storitev je bilo primitivnih oziroma sploh niso obstajale, obstoječe pa so hitro razpadle bodisi zaradi zlorab ali zaradi nenehnih konfliktov. V času francoske kolonije je bil severni del večino časa zanemarjen, vzhod, kjer je prihajalo do pogostih uporov, pa je bil deležen močne represije. Edino jug je bil deležen ustreznega vladnega nadzora, a tudi tu so bila mesta v upravnih strukturah večinoma polovično zasedena ali pa so jih vodili ljudje, ki niso imeli ustreznih kvalifikacij. Po umiku Francozov leta 1965 iz Čada in po poskusu vzpostavitve nadzora nove Tombalbayejeve oblasti nad regijami, ki do tedaj niso poznale zunanjega nadzora, je prišlo do napetosti med centrom in periferijo, kar je vodilo do konflikta. (Decalo 1980, 30-31)

Oba koncepta, tako proces frakcionalizacije kot konfliktni odnos med centrom in periferijo, ki sta pomembno vplivala na potek in značilnosti konfliktov v Čadu, sta Charlton in May (1989) vključila v koncept militarizma, ki je prav tako pomemben pri razlagi značilnosti in vzrokov za konflikte. Charlton in May (1989, 16) ločita pojma militarizacija in militarizem. Prvi se po njunem mnenju izraža v povečevanju oboroževanja države, povečevanju števila ljudi, ki poseduje orožje in povečevanju vojaških izdatkov. Militarizem se po drugi strani izraža v odnosih in obnašanju tako političnega vodstva, kot ostalih skupin v državi, ki razume uporabo sile kot normalni instrument političnega boja. Čad predstavlja klasični primer države, v kateri je sila postala prej norma kot izjema v političnem procesu. Pri razvoju militarizma v Čadu sta pomembna predvsem dva zgodovinska procesa. Prvi vključuje proces deinstitutionalizacije in propada organizacije na ravni centralne oblasti. Drugi vključuje postopen razvoj regionalizma, ki se je manifestiral v regionalizaciji oziroma razpršenosti političnega procesa. Propad moči centralne oblasti sta spremljala vse večja stopnja zanašanja na nasilje pri reševanju političnih sporov ter regionalizacija političnega procesa. Oba procesa sta oblikovala voditelje frakcij, ki so si skušali pridobiti vpliv v takšnem sistemu. Pri svojih prizadevanjih so se zanašali na politične in vojaške sposobnosti, da bi pridobili čim večjo podporno bazo. Svoj

vpliv so nato poskušali razširiti na širšem območju, pri čemer pa so trčili ob sfero vpliva sosednjih voditeljev, kar je vodilo do medsebojnih spopadov. Značilno za voditelje frakcij je, da imajo pod svojim nadzorom lastne oborožene sile in del teritorija znotraj države. Gre za proces personalizacije vojaško političnega vodstva in njene regionalizacije. Zavezništva med posameznimi skupinami se hitro spreminjajo, odvisno od kratkoročnih koristi za posameznega voditelja. (Charlton in May 1989, 18)

Še posebej Habrejevo⁵ vladanje je zaznamovalo povezovanje z lokalnimi uporniškimi elitami. Naloga gospodarjev vojne je bila zagotavljanje podpore skupnosti, iz katerih so izviral, pri čemer so morali izkazati svojo predanost obstoječemu režimu. Več borcev, ki jih je posamezni gospodar zagotovil za obrambo režima, več podpore v obliki materialnih sredstev je dobil. Ker predsednikov vir oblasti izhaja predvsem iz podpore nekaterih gospodarjev vojne, so le ti postali pomembne osebnosti na lokalni ravni, pri čemer so izničili moč civilnih političnih elit in postavili nenasilno politično participacijo na stranski tir. (ICG 2009a, 3)

Vpliv militarizma na politiko se kaže v njeni prežetosti z nasiljem, ki je obravnavan kot legitimen način izražanja nasprotujočih si interesov, medtem ko igrajo nenasilne oblike participacije zgolj sekundarno vlogo. Najvidnejša posledica tega je, da so vse generacije znotraj posameznih etničnih skupin vključene v usposabljanje borcev, kar Čad spreminja v veliko vojaško bazo. Ker lokalne vojaške elite potrebujejo borce za okrepitev njihovega vpliva tudi na nacionalni ravni, v svoje vrste rekrutirajo vse, ki so sposobni za bojevanje. Kmetje in živinorejci se rekrutirajo prostovoljno ali pod prisilo, bodisi v čadsko vojsko ali v eno od uporniških skupin. V času konfliktov sodelujejo v spopadih, v času miru oziroma premirja pa se vrnejo na svoja polja in pašnike. Ta fluidna narava prehodov med civilnim in vojaškim življenjem spodbuja distribucijo orožja med civilnim prebivalstvom, zaradi česar so spopadi na lokalni ravni še posebej krvavi. Nošnja orožja je postala del vsakdanjosti, saj so v mestih, kot sta Abeche in Adre, prizori nošnje orožja tudi na tržnicah in v trgovinah povsem običajni. (ICG 2009a, 4) Politična kultura v državi nikoli ni bila deležna zamenjave oblasti, kot je le ta predvidena v ustavi. Z izjemo prvega predsednika, so vsi naslednji prišli na oblast

⁵ Hissene Habre je bil četrti čadski predsednik, ki je državo vodil od leta 1982 do 1990. Na oblast je prišel z napadom na prestolnico in odstranitvijo tranzicijske vlade GUNT, ki jo je s podporo Libije vodil Goukuni Oueddei. Goukuni in Gadafi se s porazom nista sprijaznila zato sta organizirala ofenzivo, ki so jo vodile libijske enote. Habreju je uspelo napad obraniti predvsem s pomočjo francoskih enot in ameriškega orožja. Njegovo vladavino so zaznamovali predvsem zatiranje opozicije in kratenje človekovih pravic.

z nasilnimi sredstvi. V tem kontekstu lahko uporniške skupine in gospodarje vojne razumemo kot politične akterje, ki si prizadevajo pridobiti politično moč, bodisi z osvojitvijo centralne oblasti ali povezovanjem z obstoječim režimom. Ali so sposobni osvojiti in obdržati oblast, je odvisno od njihove sposobnosti oblikovanja zavezništov, ki pa so pogosto krhka in negotova. (Handy 2008, 3)

Vsi ti procesi, ki so bili eni od poglavitnih vzrokov za konflikte v Čadu od osamosvojitve pa do konca 80-ih let, se odražajo v konfliktu, ki v Čadu poteka danes. Njihova predstavitev je bila nujna za razumevanje neposrednih vzrokov, ki so sprožili konflikt v letu 2005 in jih bom predstavil v nadaljevanju.

4.2 DEBYJEV REŽIM IN POLITIČNA KRIZA

Večina komentatorjev je ob koncu 80-ih let imela Čad za primer afriške propadle države (v May in Massey 2007, 4) Primer Čada popolnoma ustreza Hentzovemu (2004, 143) modelu propadle države subsaharske Afrike. Po njegovem mnenju k propadu države prispevata dva procesa, ki ju imenuje "inside-in" in "outside-in". Od znotraj so voditelji drug za drugim skozi avtoritarno vladavino oslabili državo. Ne samo, da jim ni uspelo razviti stabilnega političnega sistema, prav tako niso bili sposobni vzpostaviti učinkovite administrativne strukture, ki bi zagotavljala učinkovito vladanje in trajni gospodarski razvoj. Šibkost afriške države se izraža predvsem v njeni periferiji. Medtem ko se jedro države osredotoča predvsem na njeno prestolnico, katere vpliv se je zmanjšal zaradi neučinkovitega vodenja in neustrezne politike, je pritisk periferije na ta center še bolj pripomogel k oslabitvi države. Politologi so države v subsaharski Afriki označili tudi kot "kvazi države" (v Hentz 2004, 144), saj imajo na zunaj vidne značilnosti države, sedež v Združenih narodih in priznanje s strani Organizacije afriške enotnosti, a hkrati to niso popolnoma funkcionalne države. Imajo mednarodno legitimnost, medtem ko notranje nimajo. Čez čas so voditelji teh držav drug za drugim izrabili lastno moč in položaj, da so sebi in najbližjemu krogu podpornikov, ki izhajajo iz istega plemena ali etnične skupine, zagotovili bogastvo v obliki denarnih sredstev, surovin, lastništva nad paradržavnimi korporacijami itd. Od zunaj so močan vpliv pri propadu držav imele predvsem kolonialne sile. Z osredotočenjem na administrativni aparat in sredstva prisile, katerih sedež je bil ponavadi v sedežu kolonije, kolonialna sila ni prispevala k širjenju avtoritete države na periferijo. Postkolonialne države so podedovale te omejitve in jih pogosto še poslabšale. Njihovi politični sistemi so favorizirali predvsem urbane elite, medtem ko so zanemarjali

podeželje in ignorirali ruralno populacijo. Poleg tega so neodvisne afriške države od kolonij nasledile umetno oblikovane meje, ki so posamezne etnične skupine ločile med dve državi, kar je spodbudilo še dodatne probleme. (Hentz 2004, 145 - 146)

Kot indikator minimalnega napredka države od konca 80-ih do danes, lahko navedemo podatek, da se v letu 2009 Čad uvršča na četrto mesto lestvice Indeksa propadlih držav, ki ga objavlja Found for Peace (Foundforpeace 2009). Zaradi neustrezne politike se je oblikoval model "dveh Čadov", na katerega je opozoril Miles (1995, 53). Na eni strani obstaja država Čad, ki je zgolj povezana s tistim, ki trenutno vodi oblast v N'Djameni, na drugi strani pa Čad, ki ga sestavljajo ljudje in teritoriji, ki delujejo zunaj nadzora centra moči v državi.

Sprememba režima v Čadu, ko je z državnim udarom na oblast leta 1990 prišel Idriss Deby, se je zgodila v času revolucionarne reorganizacije nacionalne države v mednarodni skupnosti ob koncu hladne vojne, sredi procesa demokratizacije številnih avtoritarnih režimov v Evropi in Afriki. Prizadevanja za demokratizacijo v Čadu je potrebno razumeti v kontekstu afriškega obdobja po hladni vojni. Izginotje ene od supersil in sočasen strateški umik druge, je sprožilo številne politične spremembe. Zato ni nenavadno, da je Deby ob osvojitvi oblasti dal obljube o svobodi in demokraciji. (Miles 1995, 54; Berg 2008, 14) Vendar tako imenovani proces demokratizacije v 90-ih letih ni vnesel večjih sprememb v čadsko politično kulturo. Nasprotno, vladajoči eliti je omogočil, da z ustreznimi pravnimi sredstvi legitimira nasilno naravo oblasti.

Obstoječi režim nosi velik del odgovornosti za dodatno poslabšanje razmer v državi, predvsem zaradi nadaljnje razgradnje nacionalne strukture, razpadanja državnega aparata, javnih služb in odsotnosti politike vzdrževanja enotne nacionalne vojske. (ICG 2008, 2) Čeprav je režim v letih 1990 – 2002 deloval v razmerah relativne stabilnosti, predsedniku Debyju in njegovim mnogim nastavljenim vladam kljub vse večji zunanji podpori in povečanju finančnih prihodkov ni uspelo združiti različnih ljudstev znotraj Čada ter reformirati političnih in socialnih institucij.

Prvih 10 let vladavine novega predsednika je bilo obdobje zamujenih priložnosti. Leta 1990 je bil predsednik deležen relativnega političnega miru, kar bi lahko izkoristil za oblikovanje procesa sprave. Vendar pa sta atentat na Josepha Behidija, odvetnika in podpredsednika Čadske lige za človekove pravice (LTDH), v N'Djameni 16. februarja 1992 in pokol v Dobi v

avgustu istega leta preprečila, da bi se ta proces lahko začel. Nacionalna konferenca (CNS), ki je potekala med januarjem in aprilom 1993, si je zastavila cilj, da bi preko reform vojske, javne uprave, šolstva in volilnega sistema na novo vzpostavila čadsko državo. Vendar pa so močno poseganje predsednika v proces tranzicije, nenehne menjave predsednikov vlad in volilne nepravilnosti zasenčile prizadevanje konference, katere protagonisti so se po zmagi na predsedniških volitvah v večini obrnili na predsednikovo stran. Prav tako so priložnost za svež začetek in legitimacijo institucij ter vlade predstavljale predsedniške volitve v letu 1996. Žal pa je vse večje nezanimanje volilnega telesa za glasovanje, intenzivna in preveč očitna vpletenost Francije v financiranje, organizacijo in logistično pomoč ter neuravnotežena zastopanost predsedniške in opozicijskih strank, pripeljali do tega, da so bile te volitve le zadnja stopnja tranzicijskega procesa utrjevanja predsednikovega položaja. (ICG 2008, 2)

4.2.1 Nafta, klientelizem in korupcija

Z nagibanjem k avtoritarni ureditvi je država postala represivni aparat v rokah vladajočega klana. Prihod Idrissa Debya na oblast, njegova ponovna izvolitev in sprejetje večstrankarskega sistema so povzročili le prihod novega klana na oblast, ki se je lahko okoristil z državnim imetjem. Od leta 2004 se je bil predsednik, soočen z vse večjimi problemi in vse težjim ohranjanjem na oblasti, prisiljen naslanjati na klientelistično naravo lastnega režima, kar je še pospešilo razpad strukture in ugleda države.

Da je lahko med svoje zveste podpornike razdelil delovna mesta, privilegije in visoko plačane položaje, je predsednik zlorabil centralne in lokalne državne službe in agencije. Sistem, ki je koristil predvsem tistim blizu predsedniku, njegovi družini in etnični skupini Zagawa, je prispeval k temu, da je Transparency international Čad uvrstil med 10 držav na svetu z najvišjo percepcijo korupcije v državi⁶. Najbolj očiten primer⁷ je carinska služba, ki je popolnoma v rokah pripadnikov Zaghawe. Vse večje trgovske aktivnosti, ki so v rokah poslovnežev s severa (nafta, živina, avtomobili, transport) ne morejo normalno delovati, če ne uživajo zaščite in podpore carinske službe. Ta sistem hrani prepleteno klientelistično mrežo, ki je odgovorna za znatne izgube v državni blagajni. Vlada in njeni mednarodni partnerji si

⁶ Za to merilo Transparency international uporablja Indeks percepcije korupcije (CPI). Na lestvici od 0 do 10, kjer 10 pomeni popolnoma transparentna in 0 zelo koruptivna oblast, je Čad v letu 2008 dosegel povprečni rezultat 1,6. (Transparency international 2008)

⁷ Glej še primer korporacije Cotontchad. (v ICG 2008, 3)

niso nikoli prizadevali, da bi ocenili, kakšne izgube ta sistem dejansko prinaša in se tudi niso trudili, da bi ga odpravili. Zdi se, da je Čad "kot nekakšna velika nepremičnina, ki se je lahko najmočnejši legitimno prilastijo, vse dokler ohranjajo zadovoljivo stopnjo redistribucije znotraj svoje lastne etnične skupine."(Michalon v ICG 2008, 4)

Ob koncu 90-ih let se je Čad pridružil klubu držav, ki črpajo nafto⁸, kar je spodbudilo kar nekaj upanja o morebitnih spremembah in gospodarskem napredku. Izgradnja naftovoda Doba – Kribi⁹ je bila ena največjih investicij v afriški zgodovini. Sporazum, ki sta ga podpisali Svetovna banka in naftni konzorcij, ki so ga sestavljali Exxon Mobil, Chevron in Petronas, je državi Čad podelil vlogo arbitra ter mehanizma solidarnosti in redistribucije, ki bi lahko doprinesla k povrnitvi ugleda in učinkovitosti državne uprave. Vendar pa je nasprotovanje predsednika in njegovega klana predvidenemu modelu upravljanja z naftnimi dohodki in njihov nadzor nad tokom naftnega denarja le še dodatno prispevalo k vse večjemu nezaupanju v državne institucije. S sprejetjem Zakona o naftnih dohodkih v letu 1999 se je država obvezala, da bo dohodke iz prodane nafte vključila v državni proračun. Zakon je predvideval, da naj bi se 80 odstotkov prihodkov porabilo za zmanjšanje revščine, 5 odstotkov pa naj bi se porabilo za razvoj regij, kjer se črpa nafta. Prav tako je predvideval ustanovitev sklada za prihodnje generacije in nadzornega telesa, ki bi ga sestavljali predstavniki parlamenta, nevladnih organizacij in sindikatov. (Keenan 2005, 396) Zakon so pozdravili tako prebivalci kot tudi mednarodna skupnost, ki ga je predstavljala tudi kot model drugim afriškim proizvajalkam nafte. Ta mehanizem so podprle tudi mednarodne finančne institucije, še posebej Svetovna banka, ki je vladama Kameruna in Čada ponudila finančno pomoč pri izgradnji naftovoda, kar je samo za Čad pomenilo pridobitev 400 milijonov vrednega bančnega posojila (CEE 2004, 3). Deset let po sprejetju tega zakona in pet let po prvih ustvarjenih prihodkih, ocena stanja ne kaže dobre slike. Danes je manj kot 1000 prebivalcev Čada zaposlenih v naftnem sektorju in večina med njimi zaseda nižje položaje. Regije proizvajalke nafte niso dobile obljubljenih 5 odstotkov, prisvojili so si jih prefekti in centralna oblast. Mehanizem usklajevanja s civilno družbo in sistem nadzora lokalnih uprav nista bila vzpostavljena. (ICG 2008, 4) Črpanje nafte v Čadu je postalo projekt dveh hitrosti, kjer je

⁸ Ameriška naftna korporacija Conoco, danes združena v ConocoPhillips, je bila prva, ki je v letu 1969 začela z obsežnejšim iskanjem naftnih zalog v Čadu. Med letoma 1973 in 1975 so nafto odkrili v pokrajinah Doba in Doseo ter v okolici jezera Čad. (CEE 2004, 2)

⁹ Glede na to, da je Čad celinska država, je bila izgradnja 1070 km naftovoda iz Čada preko Kameruna do atlantske obale edina rešitev. Naftovod je bil zgrajen v letu 2003.

izgradnja naftovoda, ki je bil končan 14 mesecev pred načrtovanim rokom, prehitela razvoj institucionalnih in tehničnih kapacitet čadske vlade, s katerimi bi lahko uspešno nadzirala projekt, še posebej njegove pravne in finančne komponente. (Keenan 2005, 398)

Nafta je postala sredstvo režima, s katerim je ta lahko okrepil svoje oborožene sile, nagradil svoje podpornike in začel pogajanja s posameznimi uporniškimi skupinami. Njegov klan znotraj Zaghawe, Bideyat, je še posebej pridobil zaradi črpanja. Kot manjšinska skupina znotraj države, ki predstavlja le 3 % vsega prebivalstva, so si pridobili večino najpomembnejših položajev v vladi, državni upravi in vojski. Povečanje naftnega dobička je Debyju omogočilo nadaljnjo militarizacijo režima, saj si je z lobiranjem v mednarodni skupnosti zagotovil zaveznike in dobavo orožja. (International Crisis Group 2009b; Handy 2008, 5) V nasprotju z njegovimi predhodniki, ki niso bili deležni tega privilegija, je Deby lahko državo vodil z bogastvom, pridobljenim s prodajo nafte. To mu je še povečalo njegove možnosti sklepanja zavezništev z uporniki, ki jim je ponujal mesta v vladi v zameno za sodelovanje. Povsem verjetno je, da je črpanje pripomoglo k odločitvi predsednika o podaljšanju svojega mandata.

4.2.2 Neposredni vzrok za začetek konflikta v letu 2005

Neposredni vzrok za današnji konflikt v Čadu lahko najdemo v Debyjevi odločitvi iz leta 2004, da spremeni ustavo in si zagotovi še tretji mandat. Ta poteza ni le povzročila odhoda nekaterih njegovih najbližjih sodelavcev, ki so nasprotovali monopolizaciji lastništva nad različnimi viri oblasti, temveč je tudi pripomogla k radikalizaciji že obstoječe nagnjenosti k militarizaciji političnih akterjev. Ob odsotnosti demokratičnih institucij, ki bi pripomogle k demokratični politični tekmi, oboroženi upor ostaja edini način izražanja političnih nasprotij. Takoj po Debyjevi naznanitvi spremembe ustave se je nekaj njegovih tradicionalnih zaveznikov pridružilo uporniškimi skupinam. Pravzaprav dve od največjih uporniških skupin¹⁰ vodita dva Debyjeva bivša tesna sodelavca, ki sta zamenjala strani in s tem potrdila prisotnost tanke linije med oblastjo in uporništvom. (Handy 2008, 4)

Če povzamemo, je koncentracija moči v Debyjevih rokah povečala stopnjo korupcije, militarizacije režima in sistemske represije nad političnimi nasprotniki, kar povzroča resno

¹⁰ Več o vseh večjih uporniških skupinah, ki so v Čadu delovale med letoma 2005 in 2009, glej v prilogi.

grožnjo stabilnosti Čada. Zaradi naštetih značilnosti režima so se oblikovale in se še oblikujejo številne oborožene uporniške skupine, katerih enotni cilj je odstraniti režim predsednika Debyja in prevzeti oblast. Kljub temu skupnemu cilju so uporniške skupine daleč od tega, da bi bile enotne. Fragmentacija uporniških skupin v manjše plemenske skupine, neskladnost med zahtevami posameznih skupin, podpora le lastnim voditeljem in razlike v delovanju enot na terenu onemogočajo oblikovanje trdne koalicije, ki bi bila sposobna odstraniti režim. (van Dijk 2007, 700) Tega se zaveda tudi Deby, zato je oblikoval politiko podkupovanja upornikov. Ta se izvaja tako, da Deby na pogajanja povabi samo eno od številnih uporniških skupin in njihovim voditeljem ponudi mesta v vladi oziroma finančno podporo. S tem doseže zmanjšanje zaupanja ostalih uporniških skupin v tisto, ki se pogaja, kar preprečuje uspešno povezovanje med njimi. Ta politika Debyju na dolgi rok sicer koristi, vendar tudi kaže na dejstvo, da ni nikoli poskusil sprožiti pogajanj, ki bi lahko pripeljala do končanja konflikta.

4.3 SUDAN IN DARFURSKA KRIZA

Kot je bilo že omenjeno, so pri konfliktih v Čadu pomembno vlogo igrali zunanji akterji. Če sta bili v preteklosti pri tem najpomembnejši Libija in Francija, je to vlogo danes prevzel Sudan¹¹, ki na razmere v Čadu vpliva predvsem preko konflikta v Darfurju.

Meja med Sudanom in Čadom igra pomembno vlogo tako s historičnega kot etničnega pogleda. Leta 1909 so Francozi dokončno osvojili sultanat Ouaddai na vzhodu Čada, medtem ko so uspeli Angleži vzpostaviti nadzor nad sultanatom v Darfurju šele v letu 1923. Meja med obema kolonijama je bila vzpostavljena leta 1923 in je odražala predvsem razporeditev vpliva obeh sultanov. Za ljudstva, katera so živela ob meji, ki je takšna ostala tudi ob osamosvojitvi Čada, le ta ni nikoli obstajala. Nekdo je bil lahko rojen v eni državi in živel v drugi ter čutil enako pripadnost do obeh držav. Nekatere etnične skupine živijo tesno ob meji na obeh straneh, medtem ko so se druge že v času pred kolonijami preselile na vzhod in zahod, zaradi česar lahko na isti zemljepisni širini tako v Sudanu kot v Čadu najdemo enake etnične skupine. Nekatere etnične skupine so se razpršile na obeh straneh meje tudi v 20. stoletju, bodisi zaradi iskanja dela ali bega pred sušo, političnim preganjanjem in vojno. Takšen primer je tudi etnična skupina Zaghawa predsednika Debyja, katere del članov je v času represivnega Tombalbayejevega režima zapustil Čad in se naselil v Darfur. (Tubiana 2008, 22; Behrends

¹¹ Več o vlogi drugih akterjev mednarodne skupnosti glej v poglavju o mednarodnih akterjih.

2008, 30) Posledica teh gibanj in preseljevanja prebivalstva je mešanica etničnih skupin, ki ohranjajo tesne ekonomske in kulturne vezi tako z obema državama, kot tudi seveda s svojimi sorodniki na obeh straneh meje. (Berg 2008, 32)

Posledica omenjenega in seveda geografske bližine je dejstvo, da sta bili tudi politiki obeh držav vse od osamosvojitve prepleteni. Z nastankom suverenih držav so meje postale predvsem omejitve za administrativne institucije obeh držav, zato je prečkanje meje za številne disidente in upornike pomenilo iskanje zatočišča pred preganjanjem domačih represivnih organov. S koncem kolonialnega obdobja se je obmejno območje iz regije nomadov spremenilo v zatočišče za uporniške skupine. (Berg 2008, 33) Tudi Deby je svoj napad na oblast pripravil v Darfurju z močno podporo Stranke nacionalnega kongresa (NCP), ki je ravno takrat prevzela oblast v Sudanu. Zaradi te podpore je oblast v Sudanu računala na pomoč in prijateljske odnose s Čadom. Vse do izbruha konflikta v Darfurju leta 2003 je Deby tudi ostal zvest režimu v Sudanu.

S pričetkom upora v Darfurju in z začetkom iskanja zaveznikov znotraj Čada s strani sudanskih uporniških skupin Sudanska osvobodilna vojska (ang. Sudan Liberation Army, SLA)¹² in Gibanje za pravičnost in enakost (ang. Justice and Equality Movement, JEM)¹³, je Kartum od Debyja pričakoval preprečitev delovanja sudanskih upornikov v Čadu. Sprva je poskušal prav to. Kot samooklicani mediator je uspel izpogajati prekinitve ognja v septembru 2003 in aprilu 2004. Ker prekinitvi ognja nista bili uspešni, je poskušal med obema uporniškim skupinama ustvariti razdor, zato se je z eno povezal, drugo pa je celo napadel z lastno vojsko. Kljub tem poskusom mu ni uspelo preprečiti, da bi SLA in JEM ustanovili nekaj baz na območju Čada. Skupini sta celo rekrutirali nekaj pripadnikov iz vrst čadske

¹² SLA je nastala v letu 2001 z združitvijo oboroženih samoobrambnih skupin iz različnih etničnih skupnosti, kot so Furi, Massaliti in Zaghawa. Sprva se je imenovala Darfurska osvobodilna fronta (ang. Darfur Liberation Front, DLF), a se je v letu 2003 predvsem zaradi širših ciljev in spremenjene ideologije spremenila v SLA. V letu 2005 se je skupina zaradi sporov razdelila na dve dela, in sicer na SLA/Minni, ki jo vodi Minni Minawi in SLA/Abdel Wahid, Abdela el-Nurja. (Behrends 2008, 54)

¹³ Korenine JEM segajo v začetek 90-ih let, ko je bila ustanovljena Nacionalna islamska fronta, katere namen je bil spremeniti sudanski režim od znotraj. V letu 2000 je gibanje objavilo t.i. "črno knjigo", v kateri so opozorili na vse večjo marginalizacijo Darfurja in diskriminatorno politiko. Leta 2001 se je fronta preusmerila od prizadevanje za mirno spremembo režima in ustanovljeno je bilo oboroženo gibanje JEM. Večina pripadnikov izhaja iz etnične skupine Zaghawa, še posebej iz klana Kobe. (Behrends 2008, 56)

republikanske garde in si pridobili podporo nekaterih čadskih etničnih skupin, tudi tistih blizu predsednika. (Prendergast 2007, 3)

Istočasno je bil predsednik podvržen tudi domačim političnim pritiskom. Najožji vladajoči krog, ki ga tako kot večino darfurskih upornikov sestavljajo člani Zaghawe, je menil, da je njihova dolžnost podpreti svoje sudanske sorodnike, zato so nasprotovali Debyjevi politiki. Preko zvez v čadski vojski so posredno podprli uporniški skupini JEM in SLA ter istočasno začeli načrtovati odstranitev Debyja, ki je v tem času že postal nepriljubljen zaradi omenjenega načrta spremembe ustave in podaljšanja mandata. Ker Debyju ni uspelo zaustaviti svojih najbližjih političnih sodelavcev v podpori sudanskih upornikov, mu je to sudanska vlada zamerila in zato začela podpirati že obstoječe čadske uporniške skupine. Njen namen je bil odstraniti obstoječi čadski režim in ga zamenjati s takšnim, ki bi bolje upošteval njene interese. Vpliv in ugled Debyja sta se zaradi pritiska znotraj in zunaj Čada nenadoma zmanjšala, zato je bil prisiljen spremeniti svojo politiko in začel z orožjem in usposabljanjem podpirati SLM in JEM. (Tubiana 2008, 26 – 27; Berg 2008, 34)

Nenadoma sta Deby in sudanski predsednik Bashir postala smrtna sovražnika. Za Kartum in njegovo vojaško razrešitev konflikta v Darfurju je bilo pomembno, da se znebi čadskega režima in s tem upornikom prepreči zunanjo podporo in dostop do vojaških baz v Čadu. Sudanska vlada je porabila ogromno sredstev za podporo čadskim upornikom in jih poskušala prepričati, naj ustanovijo skupno zavezništvo za učinkovitejše bojevanje proti režimu. Ne glede na to, iz katere etnične skupine so nasprotniki Debya izhajali, so vedno lahko računali na podporo iz Sudana. Kartum je podprl tudi nekaj pripadnikov Zaghawe, iz najbližjega predsednikovega kroga, ki so se bili pripravljene pridružiti upor. (Prendergast 2007, 4) Na drugi strani je bila podpora Debyja sudanskim upornikom ključna za njegovo preživetje na oblasti. S to potezo je na svojo stran pridobil vsaj nekaj tistih, ki so pred kratkim zapustili njegove vrste. Poleg tega so se tudi sudanski uporniki začeli zavedati, da potrebujejo močnega podpornika iz Čada in so bili zato pripravljene podpreti Debyja tudi pri njegovem boju proti čadskim upornikom.

Oboroževanje uporniških skupin z obeh strani je spodbudilo proces militarizacije v regiji. Neenakomerno oboroževanje različnih skupin je sprožilo nenehno izmenjavanje stopnje moči in vpliva med uporniki, kar je spodbujalo nasprotja med njimi. Pomemben vidik tega

oboroževanja je recikliranje orožja, pri katerem orožje, ki je bilo zajeto eni uporniški skupini, pristane v rokah druge. (Tubiana 2008, 36 – 37)

4.4 ETNIČNA NASPROTJA

Poleg omenjenega je imel darfurski konflikt še dve pomembni razsežnosti, ki sta močno vplivali na konflikt v Čadu.

Od leta 2004 naprej je v Čad zaradi darfurskega konflikta prišlo ogromno beguncev, ki jih je bilo na vzhodu Čada po poročilu OCHA (2009, 6) v marcu 2009 okoli 312.000. Poleg beguncev pa so v Čad prispele tudi džandžavidske milice¹⁴, ki so poleg poskusov kraje živine in materialnih zalog beguncem, začele napadati tudi čadske vasi, ki so se znašle na njihovi poti.

Dolge kolone sudanskih beguncev, ki so se bili prisiljeni nastaniti na vzhodu Čada in notranje razseljene osebe, ki so zbežale pred požganimi vasm, imajo uničujoč učinek na krhko družbeno ravnovesje regije, ki je bila že do tega trenutka v latentni krizi, predvsem zaradi "t.i. tradicionalnih konfliktov".

4.4.1 Tradicionalni konflikti

Za regijo na vzhodu Čada so bili že v preteklosti značilni t.i. "tradicionalni konflikti" izhajajoči iz sporov med poljedelci in živinorejci, ki živijo drug poleg drugega in iz preprirov med etničnimi skupinami za dostop do pašnikov ter vodnih virov. Običajno so bili tradicionalni instrumenti mediacije sposobni razrešiti takšne spore brez trajnih posledic pri odnosih med različnimi skupnostmi. Če je spor privedel do krvavih spopadov, se je namreč kmalu oblikoval lokalni mehanizem reševanja sporov. Voditelji skupnosti v konfliktu so se

¹⁴ Beseda džandžavid, ki v arabščini pomeni "oboroženi konjenik", se je skozi zgodovino nanašala na razbojnike in roparje, ki so delovali na območju Darfurja. S potekom konflikta v Darfurju pa je termin postal bolj specifičen in označuje dva različna tipa oboroženih skupin: milice, ki jih je izurila in oborožila sudanska vlada, da bi jih uporabila v boju proti sudanskim upornikom; in oborožene tolpe, ki izkoriščajo brezpravno in kaotično stanje v Čadu in Sudanu, za ropanje vasi, krajo živine in maščevanje za domnevne pretekle krivice. Džandžavidske milice so v Čad prišle predvsem zaradi propada trgovske dejavnosti v Darfurju, ki je posledica konflikta, zato so sprva razmišljale predvsem o profitu, ki bi ga pridobili z napadi na begunce in lokalne vasi. (HRW 2006a, 7; HRW 2007a, 22)

pod pokroviteljstvom sultana zbrali na procesu mediacije, kjer so ocenili škodo, ki jo je konflikt povzročil. Po dolgih pogovorih so določili višino sredstev za kompenzacijo izgube, vključno z vsoto t.i. diyaha¹⁵, ki ga je bilo potrebno plačati v primeru človeških žrtev. (Pawlitzky in Janszky 2008, 22) Mehanizem diyaha je skupnostim prihranil potrebo po maščevanju, saj je krvnik s tem, ko je odplačal svoj dolg, priznal svojo krivdo in pristal na to, da ga le ta zavezuje k doživljenjski odgovornosti do žrtvine družine. Vladi Habreja in Debyja sta v mehanizem posegli tako, da sta zagotovili privilegij svojim etničnim skupinam, ki jim te dajatve pogosto ni bilo potrebno plačati. S tem je ta mehanizem izgubil na svojem pomenu. Poleg diyaha, sedaj vlada do neke mere nadzoruje tudi delovanje poglavarjev in sultanov, ki so imeli pomembno vlogo pri procesu mediacije. S tem, ko so v nekaterih primerih posegli v samo izbiro novega sultana, so porušili legitimnost te institucije. (Pawlitzky in Janszky 2008, 60 -61)

Poleg omenjenega je na pogostost tradicionalnih konfliktov vplivalo dolgo sušno obdobje, ki je regijo prizadelo v sredini 80-ih let in je v veliki meri spremenilo sestavo lokalne populacije¹⁶. Skupnosti, ki so tradicionalno živele na severu v Biltineu in Ouaddaiu, je suša prisila, da so se preselile na jug, v Dar Silo, kjer je bila zemlja veliko bolj rodovitna. Te migracije so povzročile demografski pritisk, kar je povečalo pogostost konfliktov med skupnostmi za dostop do naravnih virov. Večino najresnejših primerov medetničnega nasilja je mogoče zaznati v departmajih Dar Tama, Dar Sila in Ouara. (Behrends 2008, 44)

Za Dar Tamo je značilno zgodovinsko pogojeno sovraštvo med Zaghawo in Tamo, ki v osnovi izhaja iz najrazličnejših predsodkov, globoko zakoreninjenih v kolektivni zavesti obeh ljudstev. Člani obeh skupnosti drug na drugega gledajo z zaničevanjem. Kljub tem dejstvom, vse do leta 1990 med skupnostma ni prihajalo do nasilnih spopadov. Do prvih incidentov je prišlo v začetku 90-ih, ko se je začela večina Zaghawinih voditeljev obnašati vzvišeno in

¹⁵ Diyah je oblika kompenzacije v nekaterih muslimanskih družbah, ki jo mora plačati krvnik družini svoje žrtve. V Čadu je bila ta vsota odvisna od starosti, socialnega statusa in etničnega porekla žrtve. Vsota je bila določena s sporazumom med krvnikom in žrtvino družino, ali pa jo je ob nesoglasjih določil poglavar, imam, sultan ali višji državni uradnik.

¹⁶ Demografski pritisk je posledica suše iz 80-ih let, ki je povzročila krčenje površin primernih za obdelovanje. Suša je bila ena najhujših, ki je prizadela vzhod Čada v zadnjih 30 letih. Nastala je kot posledica sprememb klimatskih ciklov, ko med letom 1980 in 1986 v sahelskem pasu skorajda ni deževalo. To je pripeljalo do hude lakote, ki je prizadela celoten Sahel in afriški rog, še posebej Etiopijo in Somalijo

dominantno prav zaradi dejstva, da predsednik Deby izhaja iz njihovega plemena. Začeli so uvajati agresivno politiko, ki so jo poleg zaničevanja spremljala tudi nasilna dejanja in kraja živine sosednjim etničnim skupinam kot so Gorani, Tama in Massaliti. Ta dejanja niso bila nikoli kaznovana, saj državni organi niso ukrepali oziroma jih niso poskušali preprečiti, zato so bile etnične skupine prisiljene organizirati lastne oborožene skupine. V tem kontekstu je bila leta 1994 oblikovana uporniška skupina Nacionalna uporniška zveza (fr. Alliance nationale de la resistance, ANR), iz katere so se kasneje odcepile večje uporniške skupine kot je Zbor za demokracijo in svobodo (fr. Rassemblement pour la democratie et la liberte, RDL) Mahamara Nourja Abdelkerima, Taminega godpodarja vojne. Sedaj, ko so imeli člani Tame oblikovano lastno oboroženo krilo, niso bili več pripravljeni trpeti Zaghawine dominacije. Med obema skupnostma je začelo prihajati do vse pogostejših provokacij in povračilnih napadov zaradi preteklih dejanj ene in druge skupine. Ob odsotnosti kakršnekoli državne avtoritete, so se sčasoma provokacije in občasni roparski pohodi spremenili v krvave spopade med obema skupnostma. (ICG 2009, 6; Tubiana 2008, 52)

V Dar Sili Dadjo predstavljajo večinsko etnično skupino. Poleg njih pa lahko na tem območju najdemo tudi Mimije, Moure, Massalite, Arabce in druge. Od 1982 dalje so se tradicionalnim skupinam pridruževale tudi druge, ki so v večini izvirale iz arabskih plemen, z namenom, da izkoristijo pašnike, vodna zajetja in rodovitno zemljo, po katerih je znana Dar Sila. Povečevanje števila glav živine je sčasoma pripeljalo do manjših sporov med nomadskimi Arabci in plemeni Dadjo, Mimi in Mouro, ki so po večini poljedelci. Mediacija lokalnih poglavarjev je bila sposobna razrešiti te spore, brez prelivanja krvi. Prve napetosti v Dar Sili izvirajo iz vrst skupnosti Dadjo, znotraj katere so se pojavili spori zaradi sultanove politike dodeljevanja zemlje prišlekom, brez posvetovanja s prebivalstvom. (Pawlitzky in Janszky 2008, 22)

V okrožju Ouari, v katerem leži regijska prestolnica Abeche, se nahajajo vse etnične skupine, ki so značilne za vzhodni Čad. Konflikt v tem okrožju kaže na to, da je država izgubila oblast nad nekaterimi ljudstvi na svojem teritoriju in se popolnoma podredila zgolj eni etnični skupini. Konflikt ima korenine v dogodkih pri Gniguilimu, kjer se je avgusta 1993 vnel spor med Ouddajci in Zaghawo zaradi kraje živine. V takratnih spopadih je bilo ubitih okoli 100 ljudi, večina med njimi je bila Ouddajcev. Da bi izrazili svojo zgroženost nad dejanji Zaghawe, so v Abecheju in N'Djameni organizirali obsežne proteste. Te so bili s strani vlade hitro zatrti in ubitih je bilo okoli 50 ljudi. Kmalu po teh dogodkih se je oblikoval odpor

Ouddajcev, ki ga je predstavljala Nacionalna fronta Čada (fr. Front National Tchadien, FNT). Njeni pripadniki so napadli vojaško bazo v Abecheju. Na napad je nemudoma odgovorila čadska Republikanska garda (fr. Garde republicaine, GR) in ubila okoli 200 civilistov, za katere so domnevali, da so bili odgovorni za napad. Nemire v regiji prav tako spodbujajo spori med prvotnimi prebivalci, prišleki in Zaghawo glede obdelovalne zemlje. Prvotni prebivalci obtožujejo vlado podeljevanja kosov zemlje nekdanjim častnikom čadske vojske, kot nagrado za pripadnost režimu. Te prebivalci prav tako trdijo, da so si Zaghawa nelegalno prilastili državno in tudi privatno zemljo, za kar pa država ni imela posluha. (ICG 2009, 9 – 10)

4.4.2 Vpliv darfurske krize

Prihod beguncev je število prebivalcev v regiji povečal za okoli 50 %, brez upoštevanja dejstva, da se največje število NRO nahaja prav v Dar Sili. Zelo hitro je demografski pritisk sudanskih beguncev povzročil napetosti z lokalnim prebivalstvom. Le to je protestiralo zaradi načina razdeljevanja pomoči beguncem, saj bi jo zaradi slabih ekonomskih razmer tudi sami potrebovali. Še več, prihod vala prišlekov je zaostрил že obstoječi boj za dostop do naravnih virov, saj so begunska taborišča postavljali na zemljiščih, ki bi jih lahko uporabljali za polja ali pašnike. Kljub obljubam UNCHR o finančni kompenzaciji, lokalno prebivalstvo še vedno meni, da taborišča pomenijo veliko finančno izgubo. Najresnejša posledica prihoda beguncev je prenos sudanskega medetničnega nasilja v Čad, kar je že obstoječim nasprotjem poleg lokalne dodalo še regionalno komponento. To masovno gibanje populacije se je odrazilo v progresivni redefiniciji identitet lokalnega prebivalstva. (ICG 2009, 12 – 13) Že dolgo je nacionalnost izgubljala svoj pomen pri oblikovanju identitete, zato je prihod Massalitov in Zaghawe iz Sudana za sorodne lokalne skupnosti pomenil priložnost za okrepitev čezmejne solidarnosti oziroma povezanosti. Čadski Massaliti in Zaghawa so spontano ponudili pomoč, pri čemer pa so prevzeli tudi njihove probleme in vzorce sovraštva, ki so jih prinesli iz Sudana. (ICG 2009, 13)

Ta prehod konflikta iz Sudana je nekoliko spremenil do sedaj bolj lokalno usmerjene zahteve čadskih upornikov: več skupin, ki je bilo vpletenih v upor, je z veseljem sprejelo pomoč Džandžavidov pri napadih na vasi ob meji. V javnosti so bili ti napadi predstavljeni kot ofenziva proti Debyjevemu režimu, v resnici pa je to le pomenilo sodelovanje čadskih uporniških skupin v medetničnem nasilju. Čadski uporniki, ki so bili povezani z arabsko

populacijo, so pogosto pomagali svojim bratom pri boju proti nearabskim skupinam. Dejstvo, da je bila večina borcev džandžavidskih milic sudanskih Arabcev, je spremenilo tudi odnos do avtohtonih čadskih arabskih plemen, ki so jih sedaj ostale skupine krivile za vsa kriminalna dejanja v regiji. Ker čadska vojska ni bila sposobna obvarovati teh skupnosti pred napadi Džandžavidov in njihovih čadskih zaveznikov, so bile lokalne etnične skupine prisiljene oblikovati lastne samoobrambne milice¹⁷. Te so poleg Džandžavidov v maščevanju napadale tudi sosednje vasi ostalih etničnih skupin, s katerimi so bili že dolgo v sporu zaradi dostopa do pitne vode in rodovitne zemlje. (Berg 2008, 33 -34)

V Dar sili so Džandžavidi, darfurski uporniki in čadska vlada izkoristili že obstoječe lokalne konflikte, z namenom, da rekrutirajo nove borce. Medtem ko v Darfurju Džandžavidi svoje pripadnike rekrutirajo predvsem iz vrst arabskih skupin, v Čadu to počno tudi iz vrst tistih, ki so se pravkar preselili v regijo, kot so Ouddajci in Mimiji. Džandžavidi so v tem primeru izkoriščali napetosti med prišleki in avtohtonimi skupinami Dajjo. Čeprav so v Dar Sili aktivni tako čadski uporniki in Džandžavidi, s katerimi pogosto koordinirajo svoje delovanje, so njihovi cilji kljub temu različni. Za čadske upornike Dar Sila predstavlja predvsem vstopno točko za napade drugje v Čadu. Cilji Džandžavidov pa so enaki kot v Darfurju: sudanska vlada jih uporablja za destabilizacijo regije, ki služi kot zaledje darfurskim uporniškimi skupinam. Imajo pa tudi veliko bolj lokalne cilje, kot so kraja živine in osvajanje teritorija. (Tubiana 2008, 51)

¹⁷ Samoobrambne milice so poznane tudi pod enotnim imenom "Toro Boro", ne glede na to iz katere etnične skupine izhajajo. Ta izraz izhaja iz Darfurja, kjer so si ga nadeli darfurski uporniki znotraj SLA, kot referenca na gorovje v Afganistanu, kjer naj bi se skrival Osama bin Laden v času bombnih napadov ameriške vojske v decembru 2001. Tudi pripadnike SLA so v letih 2003 in 2004 bombardirala sudanska letala, med tem ko so se le ti skrivali v sudanskih gorah. (Tubiana 2008, 15)

5 POTEK KONFLIKTA 2005 – 2009

5.1 LETO 2005

V letu 2005 so vsi naštetih problemi kulminirali v močnem poslabšanju varnostne situacije v Čadu. V začetku junija je na političnem prizorišču prišlo do trenj, ko je potekal referendum o spremembi ustave, ki naj bi dovoljevala tretji Debyjev mandat. Politična opozicija je bila pri svojih prizadevanjih in dokazovanju, da so bili rezultati referenduma ponarejeni, nemočna, zato je do spremembe ustave tudi prišlo¹⁸. Zaradi nezadovoljstva z Debyjevo politiko in odločitvijo o podaljšanju mandata, je med oktobrom in novembrom 2005 vrste čadskih oboroženih sil (med njimi tudi predsedniške garde) zapustilo veliko njihovih pripadnikov, ki so se pridružili oboroženim uporniškim skupinam na vzhodu Čada in v Darfurju. Debyjev najožji politični krog so zapustili tudi nekateri najbližji sodelavci in člani družine, med katerimi sta bila tudi nečaka Timane in Tom Erdimi, ki sta se prav tako pridružila uporniški skupini. (Pawlitzky in Janszky 2008, 42)

7. decembra 2005 so uporniki, združeni v skupino SCUD, napadli Gueredo in pri tem ubili 10 ljudi. Ta napad je označeval začetek kampanje napadov upornikov iz Darfurja. Že teden kasneje, 18. decembra, je uporniško gibanje RDL (Rassemblement pour la Democratie et les Libertes), ustanovljeno oktobra istega leta, pod vodstvom Mahamata Nourja napadlo mesto Adre¹⁹. Vlada se je že pred napadom upornikov, predvsem zaradi številnih dezertacij in s tem oslabitve vojaške moči, odločila, da bo zaščitila le večja mesta na vzhodu in tako pomaknila velik del svojih enot v notranjost države, okrepila kontingenta v Abecheju ter Adreju in tako pustila obmejni pas nezaščiten. (HRW 2006a, 5-6) Čadski vojski se je uspelo obraniti napada upornikov s 40 vozili, a v spopadih je bilo po podatkih ANT ubitih 300 upornikov, 5 vojakov in 3 civilisti. Nekoliko drugačni podatki so prišli iz uporniških vrst, od koder so poročali o 70

¹⁸ Odstranitev omejitve dveh zaporednih predsedniških mandatov je po uradnih podatkih podprlo 77 odstotkov volivcev, ki so se udeležili referenduma. Po zatrjevanju opozicije je šlo za izmišljene podatke in predvsem nelegitimno podporo, saj je velika večina prebivalcev Čada referendum 6. junija bojkotirala. (Irinnews 2005a)

¹⁹ Mesto Adre predstavlja strateško točko v čadski obrambi proti napadom uporniških skupin iz Sudana. Tako Deby, kot njegov predhodnik Habre, sta morala na svojem pohodu na oblast, na poti iz Sudana, najprej zasesti prav to mesto. (HRW 2006a, 5)

žrtvah na strani čadske vojske. Po napadu je čadska vojska upornike pregnala čez sudansko mejo, pri čemer ji je uspelo na sudanski strani uničiti tudi nekaj uporniških postojank. (Irinnews, 2005b)

Po porazu je RDL 28. 12. vstopilo v zavezništvo še s sedmimi manjšimi uporniškimi skupinami in ustanovilo skupno gibanje imenovano FUC(D) (fr. Front Unique pour le Changement Democratique au Tchad), katere vodja je postal prav Nour. Kmalu po tem je čadski zunanji minister Sudan obtožil podpore čadskim upornikom in razglasil vojno stanje med Sudanom in Čadom²⁰. Čadska vlada je nemudoma okrepila svojo podporo sudanskim uporniškimi skupinam, še posebej skupini JEM (Tubiana 2008, 28).

Prebivalci na vzhodu Čada so bili ob koncu leta priča vse številčnejšim napadom na vasi, ki so jih izvajale džandžavidske milice. Pogostejši napadi ob koncu leta 2005 so bili predvsem posledica dejstva, da je na vzhodu ob meji s Sudanom, zaradi umika Čadske vojske v notranjost države, prišlo do varnostnega vakuuma, ki je milicam omogočil prosto prečkanje meje s Sudanom. Od sredine decembra do konca leta so Džandžavidi napadli okoli 50 vasi ob meji, napadi pa so se dogajali skoraj vsakodnevno. Čadska vojska v napadih skoraj nikoli ni posredovala, zato so bili prebivalci vasi prisiljeni organizirati skupine za samoobrambo pred napadi milic. Te skupine so sestavljali možje in fantje, ki so bili oboroženi zgolj s sulicami, meči, loki, palicami in bumerangi, le redki so namreč imeli dovolj denarja, da so se oborožili s strelnim orožjem. Samoobrambne milice so imele le malo možnosti proti z avtomatskim orožjem oboroženim Džandžavidom, ki pa jim je na pomoč pogosto priskočila tudi sudanska vlada. HRW (2006a, 11) je zbral poročila o tem, da so v nekaterih napadih sodelovali vojaki v sudanskih uniformah, tudi ob podpori helikopterjev in izvidniških letal.

Džandžavidski napadalci so svoje napade izkoriščali za grožnje ostalim etničnim skupnostim, ki so se bile, da bi se obranile pred njihovimi napadi, prisiljene pridružiti njihovim borcem²¹.

²⁰ Čad je Sudan obtožil neposredne podpore napadom upornikov v decembru. Zunanji minister Čada, Ahmat Allam-Mi, je vse državljane pozval k mobilizaciji in uporabi sudanski agresiji. Na drugi strani meje, v Sudanu, so poudarjali, da si ne želijo nikakršnega zaostrovanja odnosov med državama in zanikali, da so nudili kakršnokoli podporo čadskim upornikom. (Sudan Tribune, 2005)

²¹ Po poročanju nekaterih virov so do čadskih arabskih skupin pristopili predstavniki Džandžavidov in jim ponudili imuniteto pred napadi, če se bodo pridružili "Arabskemu shodu". Članstvo v njihovih vrstah bi morali plačati z denarjem in živino, ki bi jih pridobili na roparskih pohodih z Džandžavidi. (HRW 2006b, 22)

Voditelji Džandžavidov so na območju Dar Sile sklenili zaveznitva z Arabci, Waddajci in Mimiji, z namenom strmoglavljenja Debyjevega režima. S tem so napadi Džandžavidov pridobili etnično dimenzijo, kar je vplivalo predvsem na nearabske etnične skupnosti, kot so Dadjo in Massaliti, ki so bili največkrat tarča napadov. To je imelo za regijo, ki so jo že do tedaj spremljale etnične napetosti, hude posledice. (Pawlitzky in Janszky 2008, 41)

5.2 LETO 2006

Čezmejni spopadi in kraja živine v obmejnem pasu so se nadaljevali tudi v začetku leta 2006. Istočasno so se okrepila tudi nasprotja med skupnostmi Dadjo in arabskimi skupinami, ki so pripeljala do nadaljnjih spopadov, v katerih je bil ubit Waddajski voditelj. Potem, ko so člani Dadjo zavrnilo ponudbo Džandžavidov za pridružitve njihovim vrstam, so le ti med 12. in 13. aprilom 2006 napadli več obmejnih vasi in ubili 110 vaščanov. (HRW 2006b, 13; Pawlitzky in Janszky 2008, 44) V marcu in aprilu 2006 so začeli člani Dadjo intenzivno oboroževati svoje samoobrambne milice na ravni posameznih vasi in sklepati zaveznitva s sosednjimi skupnostmi, ki so po večini delile podoben način življenja. Predvsem mlajše moške so angažirali v različne skupine, ki so bile zadolžene za branjenje različnih teritorijev. Konec marca je prišlo do prvih spopadov med obrambnimi in arabskimi milicami.

Kljub nezaupanju med obema državama, sta Čad in Sudan 8. februarja 2006 pod pokroviteljstvom Muamerja al-Gadafija v Tripoliju podpisala sporazum, s katerim sta se zavezala, da ne bosta več podpirala uporniških skupin in pozvala Afriško unijo k nadzoru izvrševanja sporazuma. Da sporazum ni prinesel premirja, je pokazal poskus SCUD 14.3.2006, da s sestrelitvijo predsedniškega letala odstrani Debyjev režim. Čad je za poskus nemudoma obdolžil Sudan, kar je ponovno zaostriło diplomatske odnose. Po tem dogodku je Deby pripadnikom sudanske uporniške skupine SLM omogočil, da nove člane rekrutirajo v dveh begunskih taboriščih. Rekrutiranih je bilo okoli 4700 massalitskih beguncev, med katerimi je bila večina fantov mlajših od 18 let. (UN Security Council 2007, 9; HRW 2006b, 9).

V marcu 2006 so uporniške enote pod poveljstvom Mahamata Nourja (FUC) prodrle v Dar Silo, severno od Wadi Kadje in napadle vas Madoyna. Nasilni spopadi med FUC in čadsko vojsko so povzročili obsežno preseljevanje tamkajšnjega prebivalstva. V aprilu so uporniki prevzeli nadzor nad območjem, kar jim je omogočilo oblikovanje obsežne ofenzive, katere

namen je bil napasti N'Djameno in s tem odstraniti Debyjev režim še pred začetkom volitev, ki so bile predvidene za 3. maj. 12. aprila se je konvoj uporniških vozil odpravil iz različnih baz v Sudanu in Centralno afriški republiki. 13. aprila je okoli 1500 borcev in 56 "pickup" vozil doseglo N'Djameno, medtem ko so spopadi potekali tudi v Adreju in ob sudanski meji. Spopadi v N'Djameni so trajali 6 ur, najhuje je bilo v južnih predelih prestolnice, v bližini parlamenta. V spopadih je čadska vojska uporabila oklepne transporterje, "pickup" vozila in tudi tanke. Pomoč v boju proti upornikom je ponudila tudi francoska vojska, ki je nudila podporo v obliki logistike in izvidništva, izstrelila pa je tudi nekaj opozorilnih streliv iz svojih letal Mirage. V spopadih je bilo ubitih 291 ljudi, čadski vojski pa je uspelo premagati upornike in jih izgnati iz mesta. Čad je za podporo napada nemudoma obsodil Sudan in 14. aprila je Deby enostransko prekinil odnose s sudansko vlado. (Pawlitzy in Janszky 2008, 45; HRW 2006b, 9)

Ker so bile vladne enote osredotočene predvsem na zavarovanje glavnega mesta in mesta Abeche na vzhodu Čada, jim ni uspelo vzpostaviti nadzora in zavarovati obmejnega območja v Dar Sili. Zato so bile kot ovira uporniškim operacijam in kot izvidniške enote uporabljene Dadjo samoobrambne milice, ki so začele dobivati intenzivno podporo s strani vlade. Vse pomembnejšo vlogo je pridobivala tudi sudanska uporniška skupina JEM, ki je bila zvesta čadski vladi. V njenih kampih so se usposabljevale tudi samoobrambne milice, ki so se skupaj z enotami JEM od junija do avgusta 2006 večkrat spopadle s čadskimi uporniški skupinami, ki so se nahajale na obmejnem območju. (HRW 2006b, 10)

Od aprila do junija so se napadi džandžavidskih milic ponovno okrepili. 13. aprila so med napadi upornikov na prestolnico Džandžavidi in njihovi lokalni zavezniki napadli več vasi etnične skupine Dadjo. Spopadi, v katerih je bilo ubitih okoli 80 ljudi, so bili osredotočeni predvsem na območje okoli vasi Djawara, 70 km zahodno od meje s Sudanom. Napadi in ropi so potekali tudi v vaseh južno od Tissija, blizu meje s Centralno afriško republiko. Več tisoč tamkajšnjih prebivalcev je bilo prisiljenih prebežati v Zahodni Darfur, število vseh NRO pa je bilo ocenjenih že na 50.000 (UNHCR, 2006). Med deževno sezono so se napetosti med Dadjo in arabskimi skupinami ponovno zaostrele. V juliju je prišlo do večjih spopadov med

posameznimi milicami. Arabske skupine so v tem času tudi same ustanovile samoobrambne milice²², po njihovih besedah, kot odgovor na agresijo Dadjo milic²³.

Do spopadov je prihajalo tudi v septembru in oktobru, ko so Dadjo milice napadle več arabskih, waddajskih in Mimi vasi med Koloyem in Modoyno, južno od Adeja. V oktobru je nasilje doseglo regiji Tiero in Marena, kjer so omenjene milice ubile 26 ljudi. Novembra so džandžavidi in arabske milice štirikrat napadle vas Koloy. Po poročilih lokalnih prebivalcev so bili napadi izjemno brutalni, saj naj bi nekaterim prebivalcem izpulili oči, odsekali ude in jih žive zažgali (HRW 2007a, 55). Zadnji od napadov na Koloy je povzročil preselitev celotnega prebivalstva vasi v mesto Ade. V novembru so se spopadi nadaljevali v regiji Kerfi. Arabske milice so napadle več vasi med Kerfijem in Koukou-Angarano in ubile okoli 220 ljudi, vlada pa je bila celo prisiljena razglasiti izredne razmere. V spopadih so bile na eni strani udeležene Dadjo milice, ki jih je občasno podpirala čadska vojska, na drugi pa strani džandžavidske in arabske milice, ki so jim včasih sledile tudi čadske uporniške skupine. Spopadi so se, kljub nekaterim poskusom prekinitve nasilja, nadaljevali tudi v decembru in UNHCR je ocenil število NRO ob koncu leta na 100.000 (UNHCR, 2007).

Konec septembra se je začelo tudi nasilje med etničnima skupinama Tama in Zaghawa v departmaju Dar Tama. Obsežnejši konflikt so sprožili spopadi, ki so potekali med septembrom in decembrom, med uporniško skupino FUC, ki jo vodi Tamin gospodar vojne Nour, in ANT, katere večina pripadnikov je Zaghawa. Čadska vojska je 10. septembra napadla uporniške položaje v goratem predelu Aram Kolle in po podatkih čadske vlade ubila 168 upornikov, 28 pa so jih zajeli. (Irinnews, 2006a) 22. oktobra so uporniki, sedaj združeni znotraj koalicije imenovane UFDD, organizirali ofenzivo na Goz Beido in jo tudi osvojili. Po nekaj urnih spopadih z vojsko so jo bili prisiljeni zapustiti, a so že ob koncu novembra organizirali novo ofenzivo in začasno zasedli mesto Abeche. Najpomembnejša bitka je

²² Arabske milice so dobivale podporo s strani Sudana, vendar pa so sami zanikali povezovanje ali sodelovanje z Džandžavidi.

²³ Med tem ko je oblikovanje Dadjo milic od začetka spodbudilo predvsem pomanjkanje podpore in zaščite s strani države, so novonastale milice izkoristile situacijo, da bi poravnale stare zamere s sosednjimi arabskimi skupnostmi. V svojih napadih so bili izredno kruti, nekateri so taktiko Dadjo milic opisovali kot "terre brulee" oz. "taktika požgane zemlje". (Pawlitzky in Janszky 2008, 46)

potekala 9. decembra v okolici Biltina, v kateri je bilo po podatkih upornikov ubitih 300 čadskih vojakov in 50 upornikov. (Irinnews, 2006b)

Konec decembra se je voditelj FUC, Mahamat Nour, umaknil iz spopadov in s predsednikom Debyjem podpisal mirovni sporazum. V zameno je dobil mesto obrambnega ministra, izpuščena je bila večina zapornikov FUC, večina borcev pa je bila integriranih v čadsko vojsko. Ostali člani koalicije UFDD so pogajanja z vlado zavrnil, zato so se povezali z uporniško skupino RAFD in napovedali, da bodo nadaljevali svoj boj proti oblasti Idrissa Debyja. (HRW 2007a, 20)

5.3 LETO 2007

V januarju je predsednik Deby za deset dni obiskal Dar Silo z namenom, da naznani reforme na področju regionalne varnosti, razorožitev vse oboroženih skupin in podporo vsem razseljenim in priseljenim osebam. Njegova prizadevanja niso bila uspešna, saj so pripadniki CNT 16. januarja zavzeli območje okoli Adeja. Gre za območje, iz katerega se je ob koncu leta 2006, po poskusih utrditve položajev na vzhodu ter oktobrskih in novembrskih napadih uporniških skupin na Goz Beido in Abeche, umaknila večina čadske vojske. (Pawlitzky in Janszky 2008, 48)

Kmalu po podpisu sporazuma med vlado in FUC v decembru, so bile enote le te razporejene na mejo med Sudanom in Čadom, da bi pomagale zaustaviti grožnjo, ki jo je predstavljala UFDD. Večina enot FUC je bila nameščenih v mestu Guereda v Dar Tami, od koder so lahko izvajali nadzor nad celotnim departmajem. Po skoraj 20 letih nadvlade Zaghawe na tem območju je to pomenilo, da je bila sedaj lokalna oblast v rokah etnične skupine Tama. Po celotnem mestu so postavili kontrolne točke, kjer so ustavljali ljudi in jih spraševali po njihovi etnični identiteti. Vse civiliste Zaghawa, za katere so menili, da nasprotujejo Tamini nadvladi, so nemudoma aretirali. To je še bolj spodbudilo že obstoječe spopade med obema etničnima skupinama. Zaghawine milice so napadle številne Tamine vasi v okolici Guerede, kjer je bila prisotnost pripadnikov FUC manjša. V napadu 28. januarja je bilo ubitih 10 Taminih civilistov, požganih je bilo več kot 200 domov. Naslednji dan so Zaghawa milice izvedle zasedo nad konvojem FUC in ubile 30 pripadnikov, 41 pa jih ranile. (HRW 2007b, 14-15)

V februarju in marcu 2007 so se tudi aktivnosti Dadjo samoobrambnih milic v Tieru in Marenu v Dar Sili ponovno okrepile. V napadih na vasi so kradli predvsem živino, ki je pripadala arabskim skupnostim. Po napadih so zopet poročali o brutalnosti, tako z ene, kot z druge strani. Nekaj pripadnikov Dadjo milic naj bi najprej obesili nekaj vaščanov, potem pa njihova trupla zažgali, medtem ko naj bi arabske milice odstranjevale organe še živim vaščanom. (HRW 2007b, 11) 20. marca so vas Marena napadle arabske milice, pri čemer naj bi jim pomagali tudi Džandžavidi. V boj so se kasneje vključili tudi pripadniki CNT, ki so milicam nudili podporo s težkim orožjem in vozili. Med tem napadom čadska vojska ni posredovala in po koncu spopadov so Dadjo samoobrambne milice praktično izginile, saj so utrpeli preveč žrtev. Majhen del se je z vladno pomočjo v naslednjih mesecih integriral v čadsko vojsko²⁴.

Čadska vojska je v aprilu 2007 izvedla obsežno ofenzivo proti enotam CNT v Adeju, Dogdori in Daguessi, pri čemer jim je uspelo zasesti omenjena mesta. Vojska je nemudoma okrepila vojašnice v Adeju in Daguessi, kar je prisililo CNT, da se je umaknila nazaj proti severu. Nekaj upornikov se je umaknilo tudi v Sudan, kamor jim je sledila tudi čadska vojska. Kmalu po prečkanju meje so se čadski vojaki spopadli s sudanskimi, kar je bil prvi neposredni spopad med obema vojskama od zaostritve odnosov med obema državama v letu 2005. V spopadih je bilo ubitih 17 sudanskih in 6 čadskih vojakov. Do nadaljnjih spopadov med obema vojskama ni prišlo, saj so predstavniki v Čadu zatrjevali, da so vojake zamenjali z uporniki, medtem ko je sudanska vlada z zanikanjem spopada želela prikriti neposredno pomoč čadskim upornikom. (BBC news 2006)

Varnostni svet združenih narodov je 27. septembra 2007 sprejel resolucijo 1778, s katero je dal zeleno luč za ustanovitev večnacionalne mirovne misije v Čadu in Centralno afriški

²⁴ Očitno je, da vlada nikoli ni popolnoma zaupala Dadjo borcem. Vladna pomoč v obliki lahkega orožja je prišla razmeroma pozno, med tem ko so nekaj streliva in usposabljanja prejeli s strani JEM. Dva dejavnika pojasnjujeta takšen odnos vlade do Dadjo. Prvič, Deby nikoli ni preveč zaupal oboroženim skupinam, ki niso prihajale iz njegovega lastnega plemena Zaghawa. Drugič, člani Dadjo so skušali pridobiti orožje že okoli leta 2001, z namenom, da bi se pridružili uporniškimi skupinam, ki so delovale proti vladi. Po drugi strani jih je skupina JEM podprla predvsem zaradi potrebe po rekrutiranju novih borcev, ki bi se borili proti sudanski vladi. Kot je že bilo rečeno, so sudanske uporniške skupine rekrutirale svoje borce predvsem iz vrst beguncev in NRO v Dar Sili. Dadjo milice se praktično nikoli niso udeležile bojev v Sudanu, saj so bile preveč obremenjene z branjenjem lastnih vasi v Dar Sili. (Pawlitzy in Janszky 2008, 49 – 50)

republikli. Čadske uporniške skupine so novico sprejele z mešanimi občutki, saj so zatrdile, da jim v primeru resničnega namena misije, torej zgolj v zaščiti beguncev, ne bodo nasprotovale, če pa bo misija pomenila vojaško vmešavanje v čadski konflikt pod poveljstvom Francije, se bo konflikt spremenil v totalno vojno. (Irinnews 2007a) 25. oktobra so štiri uporniške skupine, RFC, CNT, UFDD-F in UFDD v Sirti, ob prisotnosti tako Debyja kot Bashirja, podpisale mirovni sporazum. V njem so se sporazumeli o takojšnji prekinitvi ognja, o amnestiji in izpustitvi zapornikov ter o integraciji v čadsko vojsko in vlado. (Irinnews, 2007b) Samo mesec po podpisu sporazuma je prišlo do ponovnih spopadov med UFDD in RFC na eni ter čadsko vojsko na drugi strani. Spopadi so se začeli 25. novembra v okolici Hadjer Hadida, kakih 70 km od Abecheja. (Irinnews 2007c) Obe strani sta zatrjevali, da sta druga drugi povzročili hude izgube. Bolnišnico v Abecheju je ob koncu novembra obiskalo kakih 300 vojakov, medtem ko število mrtvih ni bilo znano. Zaradi približevanja datuma namestitve mirovni sil, so uporniške skupine zagrozile z napovedjo vojne vsem silam, ki se bodo po njihovi presoji vmešale v čadski konflikt. Po več kot tednu spopadov med UFDD in čadsko vojsko, se je malo severneje v okolici Guerede odprla nova fronta, v kateri so se uporniki RFC prav tako spopadli z vladnimi silami. Po nekaterih navedbah se je število mrtvih in ranjenih povzpelo na okoli tisoč, medtem ko je grozilo odprtje še ene fronte, ki jo je pripravljala uporniška skupina CNT. Medtem se je čadska vojska začela soočati z odhodom vojakov, ki so nekoč pripadali uporniški skupini FUC, kar je še bolj oslabilo vojaško moč. Deby je bil zato prisiljen odstaviti ministra za obrambo, Mahamata Nourja. (Irinnews 2007d)

Intenzivni spopadi v novembru in decembru so onemogočili namestitev enot EUFOR, ki so jo poleg varnostnih spremljale predvsem logistične težave. Spopadi so prav tako omejevali delo humanitarnih delavcev, ki so bodisi dostavljali hrano ali skrbeli za begunce v taboriščih. Glede na to, da je bilo skoraj 90 odstotkov čadske vojske osredotočene na spopade z uporniki, je drugje po državi nastal varnostni vakuum in nestabilnost je zajela več regij. Oblikovale so se manjše roparske tolpe in milice, ki so napadale predvsem humanitarne konvoje in skladišča s hrano. Številni humanitarni delavci so se bili zato prisiljeni umakniti v varnejše dele ali celo zapustiti državo. (Irinnews 2007e)

5.4 LETO 2008

Spopadi so se nadaljevali tudi v letu 2008 in dosegli vrhunec ob koncu januarja ter v začetku februarja, ko je uporniška koalicija z do tedaj najboljšo notranjo koordinacijo in močno

podporo s strani Sudana organizirala obsežno ofenzivo s ciljem osvojiti N'Djameno. 31. januarja so oblasti v prestolnici prejele novico, da se je kolona kakih 1000 upornikov približala na 200 km. Vojska je nemudoma namestila tanke in manjša oklepna vozila na pomembnejše ulice in še dodatno zastražila predsedniško palačo. Potem, ko so uporniki prečkali celotno državo, so 2. februarja vdrli v prestolnico. Med prebijanjem skozi mesto so se uporniki razdelili v dve koloni. Prva kolona se je premikala po aveniji Mobutu, kjer so jih zaustavili streli iz tankovskih cevi, ki so prihajali od 3 km oddaljene predsedniške palače. Druga kolona se je premikala po aveniji 10. oktobra in zasedla skoraj celotni vzhodni del mesta. Tudi tej koloni ni uspelo prodreti proti predsedniški palači, saj jih je zaustavila predsednikova garda z oklepnimi vozili. Do noči sta se obe strani utrdili na svojih položajih, pri čemer so uporniki zasedali večino mesta, razen območja okrog predsedniške palače, ki so ga zasedali Deby in njegove enote. Deby je v naslednjih dneh odbijal napade upornikov drugega za drugim in bil na koncu tudi uspešen²⁵ (ICG 2008, 15).

Po napadu na N'Djameno je vlada 14. februarja razglasila izredne razmere in sprejela posebne ukrepe. Predsednik je za omejevanje dostopa do mesta dal okrog le tega izkopati globok jarek, popolnoma je dal zabarikadirati območje okrog predsedniške palače in dal posekati vsa drevesa na aveniji Charlesa de Gaullea, ki bi lahko nudila kritje ostrostrelcem ob morebitnem naslednjem napadu. Vlada je izkoristila izredne razmere zato, da je lahko omejila politične in socialne pravice, začela s hišnimi preiskavami, omejila gibanje in nasilno pregnala na tisoče ljudi iz različnih delov mesta. Kazensko sodišče v N'Djameni je obsodilo 11 uporniških voditeljev in nekdanjega predsednika Hissene Habreja na smrt v njihovi odsotnosti. Vsi so bili obtoženi napada na ustavni red ter integriteto in varnost ozemlja države. Te obsodbe so kazale na to, da za nastalo situacijo vlada krivi izključno upornike, medtem ko dejanj lastnih varnostnih sil ni preiskovala. (ICG 2008, 19 - 21)

²⁵ Obstajata dva glavna razloga, zakaj je prišlo do poraza upornikov. Prvič, zaradi nezmožnosti zedinjenja med uporniki o izbiri predsednika, ki bi nasledil Debya. Drugič, zaradi taktične prednosti predsednikovih enot, ki so se zavedale, da se uporniki nahajajo daleč od svojih oporišč in se bodo mogli kmalu soočiti s problemi dobave goriva in streliva. Čas je bil na predsednikovi strani, še posebej zato, ker so njegovo palačo varovali tanki, ki so jo tako spremenili v nepremagljivo trdnjavo. S strani upornikov je imel februarski poraz hude posledice za kohezijo znotraj uporniške koalicije, ki je bil že od začetka bolj prisilne narave. Uporniki so se bili prisiljeni umakniti iz prestolnice preko meje v Sudan. Kljub temu ne moremo trditi, da so utrpeli odločujoč poraz.

Sudan je po porazu začel spodbujati upornike, naj oblikujejo bolj koherentno politično strukturo, z vodjo, ki bi lahko predstavljal vse uporniške skupine. Vendar pa pritisk Sudana vse uporniške skupine niso pozdravile, še posebej v RFC niso bili zadovoljni z načrtom, da skupni voditelj postane Nouri. Kljub nekaterim nasprotovanjem je 28. februarja 2008 UFDD razglasila oblikovanje "Nacionalnega zavezništva", pod vodstvom Mahmata Nourija kot predsednika in Timanea Erdimija kot podpredsednika. Zveza je vključevala Nourijevo UFDD, UFDD-F, UFCO in FSR. Nekoliko kasneje je pristop k zavezništvu naznanila tudi frakcija MDJT. (ICG 2008, 16)

Po nekaj sporadičnih vojaških incidentih v aprilu in maju je Nacionalno zavezništvo izvedlo kampanjo hitrih napadov in umikov, v opomin vsem ostalim na njihove vojaške zmogljivosti pred zatišjem, ki ponavadi nastopi ob deževni sezoni. Vedoč, da je prestolnico ob tem deževnem času zaradi neprevoznosti cest nemogoče napasti, so se uporniki osredotočili na napade na manjša mesta na vzhodu, kot so Goz Beida, Am Dam, Biltine in Oum Hadjer. To razkazovanje moči pa je med uporniki povzročilo mnogo izgub, saj je ANT na napade odgovorila s celotnim arzenalom, ki ga je premogla.

Mirovne enote EUFOR so postale operativne 17. marca 2007. Kljub prisotnosti mednarodnih sil pa so se napadi na humanitarne delavce nadaljevali in se v letu 2008 celo okrepili. Po besedah Kingsleya Amaninga, humanitarnega koordinatorja pri Razvojnem programu Združenih narodov (UNDP) v Čadu, se je od julija 2007 do julija 2008 zgodilo vsaj 111 varnostnih incidentov. Po poročilih večine v Čadu delujočih humanitarnih organizacij, so napadi dosegli vrh prav v letu 2008, nekatere organizacije pa so morale celo prekiniti svoje delovanje. Zaradi teh napadov je bilo prizadetih med 90.000 in 100.000 dobitnikov pomoči. Po vsakem napadu čadske oblasti sporočijo, da so sprejele vse ukrepe za zaščito humanitarnih delavcev, vendar se kljub temu napadi nadaljujejo, povzročitelji pa ostajajo nekaznovani. Medtem ko se oblast osredotoča predvsem na napade na vzhodu, pa so ogroženi tudi delavci na jugu, kjer je območje ob meji s Centralno afriško republiko nedostopno že od leta 2006. (ICG 2008, 23)

Poleg spopadov med vlado in uporniki so bili za leto 2008 značilni tudi spopadi med etničnimi skupnostmi. Od 7. do 8. novembra 2008 je bila vas Karuk v Dar Tami, le nekaj kilometrov od sudanske meje, prizorišče najbolj krvavih spopadov med Tamo in Zaghawo v

zadnjih nekaj letih. Povod za spopade je bila tudi tokrat kraja kakih 100 glav živine²⁶. V samo nekaj urah je prišlo do hudih spopadov, v katerih je bilo ubitih 50 ljudi, 700 družin pa je bilo prisiljenih zapustiti svoje domove. Po incidentu, ki je vključeval krajo živine, je okoli 100 Zaghawinih borcev na kamelah začelo z obleganjem sosednjih Taminih vasi in jih večino požgalo do tal. Namen napadov je bilo ustrahovanje lokalnih kmetovalcev in prisila v umik iz okoliških rodovitnih območij. Pri tem so bili uspešni, saj jim je uspelo pregnati večino vaščanov, ki so se umaknili v Sudan ali v notranjost Čada. Po teh napadih je čadska vojska na območje razporedila svoje enote, da bi preprečila nadaljnje spopade. V vasi Dourne so bile nameščene tudi enote EUFOR, katerih cilj je bil preprečiti spopade in zavarovati humanitarne delavce. S tem so bili spopadi uspešno ustavljeni, kljub temu pa lokalno prebivalstvo ni bilo zadovoljno, kajti vlada ni nikoli sprožila preiskave, ki bi odkrila in kaznovala odgovorne za napade. (ICG 2009a, 6-7)

5.5 LETO 2009

19. januarja 2009 je 7 največjih uporniških skupin v Darfurju v Sudanu oblikovalo novo uporniško zaveznitvo, imenovano Zveza uporniških sil (fr. Union des Forces de la Resistance, UDR), za voditelja pa so izvolili Timana Erdimija. Ta je poudaril, da so dogovori za oblikovanje zveze potekali skoraj pet mesecev in na koncu je bila odločitev enotna. Njihov glavni cilj je zagotoviti svobodo vsem prebivalcem Čada in pri tem strmoglaviti Debyjev režim. Njihova prva naloga je izvesti uspešno ofenzivo na N'Djameno in ne ponoviti napak izpred enega leta, ko so bile uporniške skupine predvsem zaradi neenotnega vodstva neuspešne. (Mail&Guardian online 2009)

Do prvih spopadov med čadsko vojsko in UFR je prišlo v sredini aprila, ko so uporniki napadli Birak in pri tem ubili 15 čadskih vojakov. Najhujši spopadi so potekali 7. in 8. maja v okolici mesta Am Dam ob meji s Sudanom. Čadska vojska je napadla konvoj uporniških skupin, ki naj bi začel svoj pohod proti prestolnici. Uporniki so bili poraženi in so se bili prisiljeni umakniti v Sudan. V spopadih je bilo po podatkih čadske vlade ubitih 220 upornikov in 21 vojakov, zajeli so več kot 100 upornikov in jim uničili okoli 100 vozil. Uporniki so v spopadu uporabili okoli 400 "pickup" vozil, na katerih so bili nameščeni

²⁶ Po poročilu medagencijske preiskovalne skupine Združenih narodov (v Crisis Group 2009, 6) je bila kraja živine zgolj izgovor za napad, ki je bil drugače načrtovan mesece vnaprej. Napadalci so uporabili tudi težko orožje, kot so minometi ter imeli podporo borcev, ki so prišli iz Sudana.

mitraljezi in puškomitraljezi. Čadska vojska je po umiku upornikov organizirala zračne napade na njihove položaje v Sudanu, pripravljati pa je začela tudi kopenske sile, ki naj bi napadle uporniške tabore na sudanski strani. Te dogodki so zopet močno zaostriili odnose med Čadom in Sudanom, ki je zagrozil, da bosta državi v primeru nadaljnje čadske kršitve ozemeljske suverenosti vstopili v vojno. Konec maja sta se državi sicer udeležili mirovnih pogovorov v Dohi, vendar sta se kljub temu še naprej medsebojno obtoževali podpiranja upornikov. (Reuters 2009)

15. marca 2009 je potekala uradna predaja poslov med misijama EUFOR in MINURCAT. Od predvidenih 5200 enot Združenih narodov jih je bilo nameščenih 3000, katere naj bi do konca leta podpiralo še 2000 vojakov Evropske unije.

6 ANALIZA RAVNI KONFLIKTA 2005 – 2009

Na podlagi obravnavanih virov, akterjev in razsežnosti konflikta v Čadu lahko ugotovimo, kot to ugotavljajo tudi številni avtorji (glej na primer Berg 2008; de Waal 2008; Pawlitzky in Janszky 2008; Tubiana 2008; Ploch 2009), da poteka konflikt v Čadu na treh ravneh, ki jih bomo poimenovali državna, regionalna in lokalna.

Na državni ravni poteka konflikt med vlado predsednika Debyja in številnimi uporniškimi skupinami, ki nasprotujejo njegovi vladavini. Med letoma 2005 in 2009 so izvedli kar dva neposredna napada na prestolnico, in sicer v aprilu 2006 in februarju 2008, še več spopadov pa je potekalo na vzhodu in jugovzhodu Čada. V teh spopadih je po podatkih Ploughshares (2009) v analiziranem obdobju umrlo okoli 2000 ljudi. Ta raven konflikta ustreza Sambanisovim (2004) kriterijem za opredelitev državljanske vojne, ki smo jih predstavili v uvodu, zato bi bilo s pogledom skozi prizmo zgolj te ravni konflikta moč reči, da v Čadu poteka državljanska vojna.

Na regionalni ravni poteka konflikt kot posledica zaostrenih odnosov med Sudanom in Čadom ter vdora Džandžavidov na ozemlje Čada. Kot pravi Tubiana (2008) poteka med Čadom in Sudanom "posredniški konflikt" (ang. Proxy War), ko državi podpirata uporniške skupine preko zagotavljanja zatočišča in materialnih ter finančnih sredstev. Čad na sudanski strani podpira uporniški skupini JEM in SLA, med tem ko skuša Sudan s podporo čadskim uporniškimi skupinam strmoglaviti Debyjev režim. Poskusi obeh držav, da bi vzpostavili uspešno uporniško koalicijo so bili neuspešni, kar je samo dodatno spodbudilo širjenje števila uporniških skupin, ki postajajo vse bolj lokalno usmerjene in razdeljene po etnični pripadnosti. Poleg tega so v Čad iz Darfurja prišli Džandžavidi, ki so tu v začetku iskali predvsem ekonomske koristi. Z napadi na čadske vasi so sprožili oblikovanje samoobrambnih milic lokalnega prebivalstva, ki so odgovorili z napadi na položaje Džandžavidov in predvsem arabskih etničnih skupin v Čadu. To sovpadanje konfliktov v Sudanu in Čadu lahko razumemo v kontekstu t.i. "regionalnih varnostnih kompleksov" (ang. Regional Security Complex, RSC). Barry Buzan (v Bah 2005, 78) je s svojimi sodelavci kot regionalne varnostne komplekse označil skupine držav, katerih varnostni problemi so tako prepleteni, da

njihove grožnje nacionalni varnosti ni mogoče analizirati ali rešiti neodvisno. Vsak konflikt, ki se zgodi znotraj RSC in ga njene članice označijo za pomembno grožnjo njihovi nacionalni varnosti, lahko označimo za regionalni konflikt. Zato se zabriše meja med notranjim in regionalnim konfliktom. Takšni konflikti povzročajo veliko število beguncev, pretok lahkega orožja in ostale grožnje varnosti, ki ogrožajo stabilnost članic varnostnega kompleksa. S tem se strinjajo tudi Giroux in drugi (2009, 2), ki trdijo, da so konflikti v Čadu, Sudanu in CAR postali tako prepleteni, da tvorijo svojevrsten konfliktni sistem. Kot pravi Hentz (2007) takšni regionalni konflikti predstavljajo nov tip vojne, ki ga moramo ločiti od konceptov kot so notranji konflikt, državljanska vojna in "nove vojne". Vendar pa bi bilo za potrditev ali ovržbo trditve, da gre v tem primeru za popolnoma novo obliko konflikta, potrebno opraviti analizo, ki presega vsebino te diplomske naloge.

Na lokalni ravni smo lahko skozi analizo konflikta spoznali proces, preko katerega so se t.i. "tradicionalni konflikti" spremenili v kompleksen konflikt med oboroženi samoobrambnimi milicami različnih etničnih skupin. V tem primeru lahko glede na opredelitve v uvodu govorimo o etničnem konfliktu. Vendar je na tem mestu potrebno ponovno poudariti, da niso bila pretekla nasprotja med temi skupinami vzrok za tako obsežen konflikt med njimi, temveč so na to vplivali predvsem pomanjkanje naravnih virov, še posebno ob prihodu številnih beguncev, napadi džandžavidov in izkoriščanje nasprotij s strani vlade in upornikov. Kot poudarjata Lake in Rothchild (v Ramsbotham et al. 2008, 93), etnični konflikti ne izhajajo iz nekakšnega zgodovinskega sovraštva, ampak iz kolektivnega strahu pred prihodnostjo. Ko se skupine začnejo bati za svojo varnost, postanejo občutljive in zaskrbljene, kar izkoristijo etnični aktivisti in politični akterji, ki gradijo na tem strahu in polarizirajo družbo. Kolektivni spomini in emocije zgoj povečujejo nestrpnost, kar še bolj razdružuje skupine.

Pri Heidelbergškem inštitutu za raziskovanje mednarodnih konfliktov (HIIK) so v svojih letnih poročilih iz let 2006, 2007 in 2008 (HIIK 2006, 19; HIIK 2007, 21; HIIK 2008, 26) konflikt v Čadu razdelili na tri ključne komponente, ki se ujemajo z našo razdelitvijo na tri ravni. Izpostavljajo konflikt med etničnimi skupinami, ki ima tudi regionalno razsežnost, konflikt med vlado in oboroženimi uporniški skupinami ter konflikt med Čadom in Sudanom. Po njihovi analizi se je intenzivnost konflikta med Čadom in Sudanom ter konflikta med etničnimi skupinami gibala na ravni krize in resne krize, med tem ko je konflikt med vlado in uporniki dosegel najvišjo, peto stopnjo, ki jo opredeljujejo kot vojno.

Ne glede na to, da smo konflikt razdelili na tri ločene ravni, je iz analize razvidno, da le ti vplivajo na drug drugega. Na to opozarjata tudi Pawlitzky in Janszky (2008), ki v svoji antropološki študiji konflikta v Dar Sili ugotavljata, da konflikt na višjih ravneh (državni, regionalni) vpliva in prispeva k okrepitvi konflikta na nižji ravni (lokalni). Kot smo videli, so ponavljajoči napadi Džandžavidov, ki izhajajo iz regionalne razsežnosti, izzvali spopade med skupnostmi v Čadu. S tem, ko se je vlada bojevala z uporniki na vzhodu, je izzvala podobno reakcijo. Tiste etnične skupine in posamezniki, ki so podpirali vlado, so bili ogroženi s strani tistih, ki so podpirali uporniške skupine in obratno. Sudan je s podporo čadskim uporniškimi skupinam omogočil, da so se le te lažje in učinkoviteje borile proti vladnim silam itd. Prav tako so nekateri akterji, kot so vlada in uporniki, delovali na več ravneh. Čadski uporniki so sodelovali tako na nacionalni, regionalni kot na lokalni ravni. Na nacionalni ravni so se spopadali s čadsko vojsko, na regionalni so sodelovali s Sudanom in Džandžavidi, na lokalni pa so rekrutirali borce iz njim naklonjenih etničnih skupin.

7 ZUNANJI AKTERJI

Analiza konflikta v Čadu ne more biti popolna brez opredelitve vloge večih zunanjih akterjev, ki so pomembno vplivali na razvoj političnih dogodkov v Čadu. Različni interesi teh akterjev so še dodatno spodbudili politično nestabilnost in nagnjenost različnih skupin k fragmentaciji in frakcionalizaciji.

7.1 FRANCIJA

Takoj po osamosvojitvi sta Čad in Francija podpisali vojaški sporazum, ki je podelila Franciji pravico, da na povabilo suverene in legitimne čadske vlade intervenira v notranje zadeve svoje nekdanje kolonije, da zavaruje njeno suverenost in ozemeljsko celovitost. Francija je s povabili vseh dosedanjih čadskih predsednikov ohranila stalno vojaško prisotnost v Čadu. Največ francoskih vojaških sil je bilo v Čadu v času operacij Skat (fr. Manta) in Skobec (fr. Epervier) v letih 1983 in 1986, ko se je v prvem primeru okoli 3500 in v drugem okoli 1200 francoskih enot borilo proti združenim libijskim in uporniškimi enotam. (Azevedo 1998, 138 - 140)

Motivi Francije za intervencije v Čadu so različne. Najpomembnejši je strateški vidik, saj je Čad kot država v srcu Afrike, služila kot odskočna deska za francoske vojaške interese v Afriki in kot povezava med vsemi bivšimi francoskimi kolonijami. Pomembno vlogo so igrali tudi ekonomski interesi, kot je dostop do nafte in prodaja orožja. Medtem ko se je Francija na eni strani borila proti Gadafijevim silam in pripojitvi severnega Čada Libiji, so nemoteno potekali posli med Francijo in Libijo v obliki prodaje nafte Franciji in prodaje francoskih vojaških letal Libiji. Čeprav se je Francija pogosto hotela prikazati kot tista, ki se ne želi vmešavati v notranje zadeve Čada, rekoč, da se le odziva na povabila, je odkrita podpora Debyju pri prihodu na oblast te trditve popolnoma demantirala. (Azevedo 1998, 143 - 144)

Francija je vse od leta 1990 nudila podporo Debyju, ki je ključna za preživetje njegovega režima. Sporazum o vojaškem sodelovanju, ki je bil med državama podpisan leta 1976, predstavlja okvir za obstoječe odnose med obema državama. Ta sporazum zagotavlja francosko logistično in izvidniško podporo čadski vojski ter dovoljuje namestitev francoskih

enot z namenom zaščite francoskih državljanov in usposabljanja čadske vojske. Francija ima danes v Čadu tri vojaške baze s 1100 francoskimi vojaki in eskadronom bojnih letal Mirage, ki so tu še vedno kot del operacije Skobec. (Massey in May 2006, 447)

S svojo podporo je Francija zagotavljala izvedbo volitev v letu 1997, spodbujala spremembe ustave v letu 2005, sprejela rezultate volitev v letu 2006 in zagotavljala vojaško zaščito pred napadi upornikov. Dejstvo je, da so prav francoska artilerija, oklepna vozila in letala pomagala Debyju pri obrambi pred napadi upornikov. V začetku uporniške ofenzive je bila vloga Francije sicer dvoumna, saj je po eni strani s pomočjo izvidniških in bojnih letal grozila upornikom, po drugi pa se je bolj osredotočila na zaščito letališča, iz katerega so evakuirali tuje državljane. Čeprav je francoski obveščevalni aparat vedel za oboroževanje upornikov s strani Sudana, niso bili prepričani, ali imajo v posesti tudi protiletalsko orožje, kar bi lahko predstavljalo grožnjo francoskim letalom. Prav tako lahko sklepamo, da je Francija s to nejasno podporo želela prisiliti Debyja, da plača višjo ceno za svojo zaščito. Najpomembnejša stvar, ki jo je Francija zahtevala v zameno, je bila podpora mirovni misiji EUFOR. (ICG 2008, 17-18)

V letu 2007 je prišlo do rahle spremembe v francoski politiki do Čada. Prvič, poskušala je popraviti demokratično podobo čadskega režima in drugič, prizadevala si je, da bi francoska vojaška prisotnost postala del širše evropske misije, s čimer bi se otresli namigovanj o neokolonializmu. Glavni cilj francoske politike je tako postal promoviranje misije EU, s čimer pa se Debyjev režim ni strinjal, saj so se bali pritiska mednarodne skupnosti na obstoječi režim. Prav zato se je Francija prizadevala zagotoviti, da se misiji EU in ZN ne bi vmešavali v čadsko notranjo politiko in da ne bi bili odvisni od kakršnih koli političnih pogojev. (ICG 2008, 19)

Deby sicer v francoskih diplomatskih krogih ni ravno priljubljena oseba, vseeno pa ga jemljejo kot manjše zlo v primerjavi z režimom v Kartumu. Še več, francoske oblasti so prepričane, da bi destabilizacija Debyjevega režima zaostрила konflikt v Darfurju in bi lahko privedla do oblikovanja islamističnega režima tudi v Čadu. (Handy 2007, 9) Morebitno spremembo francoske politike do Čada je nakazal sedanji predsednik Francije, Nicholas Sarkozy. Medtem ko nekateri znotraj francoskih in političnih krogov ne želijo zmanjšati vpliva Francije v podsaharski Afriki, je vladni dokument iz junija 2008 predlagal umik francoskih baz iz Čada in zmanjšanje prisotnosti francoske vojske v celotni Afriki. Prav tako

Francija ob zadnjih napadih upornikov maja 2009 ni posredovala in je iz Čada umaknila nekaj svojih izvidniških letal, ki so vladi omogočala nadzor nad premiki čadskih upornikov. (Enough 2009, 3) Kljub tem dejstvom so pri ICG (2008, 19) prepričani, da Pariz tudi s Sarkozyjevim režimom ostaja Debyjev podpornik in ne podpira resnične razprave o temeljnih problemih, ki spodbujajo konflikt v Čadu.

7.2 LIBIJA

Obstaja več razlogov za vmešavanje Libije v notranje zadeve Čada. Močne etnične vezi med Arabci in Tubuji iz regije BET in tistimi na jugu Libije, religija, stoletja stare trgovske poti in arabska kultura, ki predstavljajo pomembno kulturno povezavo med obema državama. Glavni motivi za libijsko vmešavanje so bili: vzpostaviti islamsko republiko, ki bi ohranila tesne vezi z Libijo ali bi se z njo celo združila; ohraniti Aouzou kot del libijskega teritorija, predvsem zaradi odkritih zalog urana in ostalih surovin; pregnati Francoze iz regije; in uporabiti Čad kot bazo za razširitev libijskega vpliva in teritorija v centralni Afriki. (Azevedo 1998, 144)

Sprva sicer Libija ni kazala interesa za vmešavanje v konflikt v Čadu. Aktivna podpora upornikom se je začela šele s strmoglavljenjem kraljevega režima v letu 1969 s strani Omarja Moamerja el Gadafi in njegovih oficirjev. Gadafi se je v začetku s svojo retoriko o "zahodnih imperialistih, Sionistih in njihovih marionetah" (v Azevedo 1998, 145) obregnil predvsem ob Tombalbayejev režim. Svojo podporo uporniškim skupinam, združenim v FROLINAT²⁷, je opravičil s spodbujanjem oblikovanja panarabske in panislamistične skupnosti narodov v severni in centralni Afriki, ki jo je opisal tudi v svoji Zeleni knjigi in t.i. Tretji univerzalni teoriji²⁸.

²⁷ FROLINAT je bilo združenje uporniških skupin iz severa, ki je bilo ustanovljeno v letu 1966, kot odpor proti Tomblabayejevi oblasti. Gibanje je zaradi notranjih sporov ob koncu 70-ih in začetku 80-ih razpadlo na več frakcij, ki so se med seboj spopadle za oblast.

²⁸ Zelena knjiga je knjiga, ki jo je Gadafi prvič objavil v letu 1975 in v kateri je opisal svoj pogled na demokracijo in politično filozofijo. Knjiga je sestavljena iz treh delov. Prvi se imenuje Rešitev problema demokracije: "Vladavina ljudstva", drugi del se imenuje Rešitev ekonomskih problemov: "Socializem" in tretji del Družbena podlaga za Tretjo univerzalno teorijo. Univerzalna teorija za države tretjega sveta predlaga alternativno obliko vladavine komunizmu in kapitalizmu, za katere trdi, da sta bila dokazano neuspešna. Teorija filozofsko podlago črpa predvsem iz Korana, vsebuje pa tudi ideje islamskega socializma in arabskega nacionalizma. (Country data 1987)

Vsi uporniki pa Gadafije podpore in zasedbe obmejnega pasu niso enako sprejeli, zato je libijska intervencija še dodatno spodbudila frakcionalizacijo čadskih uporniških gibanj. Na politični ravni je Gadafijevo vmešavanje in menjavanje podpore različnim uporniškim voditeljem pomembno prispevalo k nadaljnji fragmentaciji uporniških skupin. Zaradi teh menjav lahko Libijo krivimo za eskalacijo konflikta med uporniškimi skupinami, katerih voditelji niso bili več sposobni preživeti brez zunanje podpore. (Azevedo, 144 -152)

Po pritisku mednarodne skupnosti ob koncu 80-ih let in sankcijah Združenih narodov v začetku 90-ih, se je Gadafi v svoji ideologiji premaknil od panarabizma k panafrikanizmu. Glavni prioriteti sta sicer ostali nasprotovanje zahodnemu vplivu in širjenje lastnega, vendar Libija sedaj igra bolj politično kot vojaško vlogo. V zadnjih letih se je predstavljala predvsem kot mediator med Sudanom in Čadom, pri čemer se je bala predvsem internacionalizacije konflikta in prisotnosti mednarodnih sil. Ena od ključnih vlog, ki jo igra Libija v Čadu, je namreč preprečevanje internacionalizacije darfurskega konflikta, ki bi posledično pomenila namestitev mednarodnih mirovniških sil tudi na mejo z Libijo, kar pa Gadafi strogo zavrača. (Handy 2007, 8) Po prekinitvi diplomatskih odnosov med Sudanom in Čadom je Gadafi deloval kot predstavnik interesov obeh držav in ni želel, da bi se v reševanje spora vmešal še kak drug akter. Libijski voditelj je namreč Čad vedno razumel kot nekakšno lastno dvorišče, zato se je predstavljal kot edini, ki je kompetenten za reševanje spora. Tako je sponzoriral več mirovniških sporazumov, v katerih je sodelovala čadska vlada. (Berg 2008, 36)

Po več letih sovražnih odnosov med Libijo in Francijo te državi sedaj sodelujeta v Čadu. Tako kot Francija je tudi Gadafi z veseljem pozdravil strmoglavljenje Habrejevega režima s strani Debyja, ki je dobil libijsko materialno pomoč in azil. Kot je dejal Gadafi, je padec Habrejevega režima opozorilo vsem afriškim voditeljem, ki skušajo navezati stike in sodelovati z ZDA. Dokaz za sodelovanje med Francijo in Libijo je bil napad upornikov na N'Djameno v februarju 2008, ko je Francija dostavljala strelivo čadski vojski preko Libije. Tako Francija kot Libija imata skupni cilj, in sicer preprečiti, da bi Čad padel v roke upornikov. Nobena izmed njiju si ne želi, da bi se vzpostavil režim, ki bi bil odvisen od Kartuma. (ICG 2008, 28)

Čeprav Libija na nek način podpira režim v Čadu, se zdi, da mu po potrebi lahko tudi nasprotuje. Po Debyjevi odstranitvi Nourja iz položaja obrambnega ministra, je le ta našel zatočišče v libijski ambasadi v Čadu, ki mu je nudila zaščito pred političnim pregonom.

Predsednik Gadafi s tako politiko uravnava podporo različnim stranem, da bi ohranil svoj vpliv in si pridobil sredstva, s katerimi lahko pritisne na različne akterje. (ICG 2008, 29)

7.3 ZDA

ZDA so se začele intenzivneje vmešavati v politiko Čada z nastopom Reaganove administracije. Predsednik je bil namreč vse bolj zaskrbljen nad širjenjem vpliva Sovjetske zveze tudi v Afriki, predvsem preko svojih posredniških držav, za kakršne je označil Libijo in Etiopijo. Glavni cilji ZDA so bili preprečiti Gadafijeve namene v regiji, okrepiti odnose z novimi afriškimi voditelji ter zavarovati prozahodne režime in ostale strateške interese. Posledica nove aktivne politike Washingtona je bila povečana vojaška pomoč. Potem, ko se je Reaganova administracija odločila, da je Habrejev režim tisti, ki se lahko uspešno zoperstavi Gadafiju, je preko CIE v letu 1982 nakazala preko 16 milijonov dolarjev finančne pomoči. Da bi prikazale svojo zavezanost podpori Čadu, so ZDA z državo v letu 1982 podpisali uradni sporazum, imenovan Skupni dogovor o obrambni pomoči, ki je predvideval usposabljanje čadskih oboroženih sil v vojaški administrativni organizaciji, v zračnih silah, v rokovanju z orožjem, inženirstvu in vojaški policiji.

Najbolj drastična poteza Reaganove administracije v imenu podpore Čadu, je bilo bombardiranje Bengazija in Tripolija v aprilu 1986, v katerem je Gadafi za las ušel smrti. Ta napad je pomembno pripomogel k umiku libijskih enot in prenehanju spopadov v letu 1987. ZDA so svojo podporo Habreju obdržale vse do strmoglavljenja njegovega režima, ki ga ZDA niso odobravale. Zato so mnogi ameriški zunanji politiki očitali njeno nepripravljenost prisiliti Habreja, da spoštuje človekove pravice in državo pripravi na demokratične spremembe. Habreja namreč obtožujejo, da je bilo v času njegovega režima ubitih kakih 40.000 njegovih nasprotnikov. Poleg tega je večina čadskih analitikov prepričanih, da je bila prav podpora ZDA Habreju tista, ki je pripomogla k odvritvi francoske podpore, kar dokazujejo s podeljenimi koncesijami za črpanje nafte ameriškim družbam in obiskom Habreja v ZDA. (Azevedo 1998, 152 – 155)

Vpletenost ZDA v 90-ih letih se je kazala predvsem v prizadevanju za pospešitev projekta črpanja nafte, do večjih sprememb v ameriški politiki pa je prišlo predvsem v začetku 21. stoletja, ko se je spremenil odnos ameriške administracije do celotne Afrike. V letu 2002 je namreč prišlo do največje spremembe v ameriško-afriških odnosih po koncu hladne vojne. V

tem letu so tako predstavniki Pentagona kot zunanjega ministrstva Afriško regijo označili kot resno grožnjo ameriški nacionalni varnosti. Razlog za takšno spremembo sta bila predvsem terorizem in nafta. Po 11. septembru 2001 in posledično vojni v Afganistanu so ameriški politiki in strategji opozarjali predvsem na grožnjo, ki jo predstavlja mednarodni terorizem in na dejstvo, da ZDA postajajo vse bolj odvisne od zunanje oskrbe z nafto, pri čemer postaja prav Afrika ena pomembnejših izvoznic. (Barnes 2005, 236)

V letu 2008 so ZDA porabile 88 milijard \$ za uvoz afriške nafte in zemeljskega plina, kar predstavlja 78 odstotkov vsega ameriškega uvoza iz Afrike. V primerjavi z letom 2002, ko je bilo iz Afrike uvožene za 12 milijard \$ nafte in zemeljskega plina, gre v tem primeru za kar sedemkratno povečanje, seveda neupoštevajoč rasti cen nafte. (US Department of Commerce, 2008) Glavni problem, s katerim se soočajo ZDA pri uvozu nafte iz Afrike je, da je dobava pogosto ogrožena. Kraja nafte, vandalizem, zajetje naftnih črpališč in spopadi ogrožajo nemoteno dobavo. Največkrat se s temi problemi ukvarjajo lokalne vojaške enote, ki pa zaradi pogosto nestabilnih razmer v državi pri tem niso uspešne. Posledica tega so višje cene nafte oziroma v celoti ogroženo delovanje naftnih družb, ki delujejo v rizičnih pogojih, ki ogrožajo njihove dobičke in investicije. Prav zato ZDA svoje vojake in privatne vojaške družbe uporablja za boj proti tem grožnjam in za usposabljanje lokalnih varnostnih sil. Te ukrepi ameriške politike pa so pogosto povezani z bojem proti terorizmu tudi v afriških državah. (Barnes 2005, 237 -238)

Prodaja orožja in vojaška pomoč sta se v prvih štirih letih po 11. septembru v primerjavi s predhodnimi štirimi leti povečali za dvakrat. Skupna poraba za orožje, usposabljanje in mirovne operacije, ki se osredotočajo predvsem na usposabljanje in oboroževanje varnostnih sil podsaharskih držav, je v letih med 2002 in 2005 znašala 597 milijonov \$, med tem ko je ta med letoma 1998 in 2001 znašala 296 milijonov \$. Samo v Čadu se je med letoma 2002 in 2006 iz 0,5 milijona \$ dvignila na skoraj 4 milijone \$. (CDI 2007) Zgoraj navedene ugotovitve glede vprašljive varnosti dobave nafte in povečana stopnja financiranja izhajajo iz skrbi, da teroristične aktivnosti v afriških državah ogrožajo stabilnost in varnost drugod po svetu.

V oktobru 2002 sta predstavnika ameriške administracije obiskala Čad, Niger, Mavretanijo in Mali, da bi jim predstavila projekt Pansahelske pobude (ang. Pan-Sahel Initiative, PSI), katerega namen je bil zaščititi meje, nadzorovati gibanje ljudi, boj proti terorizmu in povečati

regionalno sodelovanje in stabilnost. Američani so se namreč zavedali, da so meje v državah sahelskega pasu porozne in omogočajo nemotene prehode teroristom, orožju in denarnim tokovom. Prav tako šiirne nedostopne pokrajine predstavljajo idealna zatočišča za različne teroristične organizacije. Vendar je že od samega začetka projekt PSI za svoje delovanje prejemal premalo sredstev, ki so v letu 2003 znašala 6,23 milijona dolarjev. Še več, trpel je predvsem zaradi pomanjkanja usposobljenega osebja in ustrezne opreme. Projekt je zato kasneje predstavljal platformo za oblikovanje novega, boljše financiranega programa, imenovanega Transsaharska protiteroristična pobuda (ang. Trans-Saharan Counter-Terrorism Initiative, TSCTI). Namen programa, ki se je začel izvajati junija 2005, je okrepiti in uskladiti prizadevanja neodvisnih vladnih agencij²⁹. TSCTI dobiva letno okoli 100 milijon \$ in je svoje delovanje poleg že omenjenih držav razširil še na Maroko, Tunizijo, Alžirijo, Senegal in Nigerijo.

ZDA znotraj programa usposablja specialne vojaške enote, ki naj bi bile usposobljene za boj proti teroristom. Vendar pa v več državah te vojaške enote pripadajo le eni od etničnih skupin, pogosto tisti, kateri pripada tudi vladajoča elita. V primeru Čada so to pripadniki Zaghawe. Čeprav je namen njihovega usposabljanja predvsem boj proti terorizmu, je njihova resnična primarna naloga varovanje svojih rojakov in zagotavljanje, da ostanejo na oblasti. Tak primer je tudi čadski bataljon, ki so ga usposobili ameriški inštruktorji in ga vodi Debyjev nečak Hardja Idriss. Prav njegova enota je bila namreč izbrana za tisto, ki tesno varuje predsednika. Tako je jasno, da se ameriška oprema in usposabljanje zlorabljata za politične namene. Prav tako pa je zlorabljen tudi beseda terorist: v Čadu so teroristi vsi tisti, ki skušajo strmoglaviti predsednika Debyja. S tem, ko ameriška vlada zagotavlja pomoč v opremi in usposabljanju, na oblasti utrjuje že obstoječe voditelje, kar krepi njihovo avtoritarnost in spodbuja že tako zakoreninjeno neenakost v družbi. (Fah 2007, 107 -108)

Tako kot v primeru Francije, tudi pri ZDA stabilnost Debyjevega režima ostaja eden od primarnih ciljev. Tako Francija kot ZDA sta zaskrbljeni zaradi posledic, ki bi jih lahko prinesla zmaga Mahamata Nourja in uporniške skupine FUC. S svojo zgodovino brutalnosti in zvestobe do Kartuma, bi Nourjev režim v N'Djameni po njunem mnenju povzročil tudi

²⁹ Med tem ko ministrstvo za obrambo nadzira predvsem vojaške operacije, ostali organi ameriške vlade prav tako sodelujejo v tem programu. Ameriška Agencija za mednarodni razvoj je na primer zadolžena za izobraževanje lokalnih vojaških sil. Zunanje ministrstvo skrbi za usposabljanje lokalnih policijskih sil in carinskih služb za varovanje letališč itd.

eskalacijo konflikta v Darfurju. Kljub temu, da ameriška politika uradno nasprotuje režimu v Kartumu, to ne preprečuje njunega sodelovanja na področju boja proti terorizmu. CIA je le tega izkoristila tudi za sodelovanje s sudansko obveščevalno službo, ki ji je poleg arhivskih podatkov o času, ko je v Sudanu bival Osama bin Laden, posredovala tudi nekaj podatkov o Iraku in Somaliji. ZDA so s tem povezovanjem s Sudanom popolnoma demantirale svojo politiko sankcij proti Bashirjevemu režimu. (Berg 2008, 36)

S tem, ko Deby ameriškim posebnim enotam dovoljuje delovanje na severu Čada, tvega dobre odnose z Libijo, vendar se Deby dobro zaveda svoje vloge v boju proti terorizmu. V letu 2004 so se v severovzhodnem Čadu čadske in nigerijske sile s podporo ameriških specialnih enot bojevale proti islamistični skupini GSPC (sedaj Al Qaeda in the Islamic Maghreb, AQIM). V bojih je bil zajet eden vodilnih mož omenjene skupine, kar je za čadske enote predstavljalo pomemben uspeh v protiterorističnih akcijah. (Thomas-Jensen 2008, 2)

Z nastopom nove ameriške administracije v letu 2008 zaenkrat še ni prišlo do sprememb v politiki do Čada. Uradne prioritete ameriške zunanje politike v Čadu ostajajo: zagotavljanje stabilnosti in razrešitev begunske krize; promocija demokracije in spoštovanje človekovih pravic; podpora zdravstvenim in kmetijskim programom; in povečanje protiterorističnih zmogljivosti ter profesionalizacija vojske. (Ploch 2009, 6)

8 REŠEVANJE KONFLIKTA

V času konflikta v Čadu je prišlo do več poskusov politične razrešitve konflikta, katerih pobudniki so bili lokalni (čadska vlada, uporniki) in regionalni akterji (Sudan, Libija). Pomembnejši med njimi so bili predvsem Sporazum iz Sirte³⁰ med predsednikom Debyjem in glavnimi uporniškimi skupinami, v katerem so se zavzeli za prekinitvev spopadov na več frontah, politična platforma, imenovana "13. avgust 2007"³¹, ki je predstavljala poskus odgovora na politično krizo in nasprotovanje politične opozicije ter Sporazum iz Dakarja³², katerega cilja sta bila končati čezmejne napade upornikov in pomiriti napetosti med Čadom in Sudanom. Kljub številnim obljubam in dogovorom, zapisanih v sporazumih, nobenemu od njih ni uspelo vzpostaviti trajnega miru.

³⁰ Sporazum iz Sirte, ki je bil 25. oktobra 2007 podpisan v mestu Sirta na severu Libije, je eden najboljšežnejših sporazumov, podpisanih med vlado in uporniki. Pri podpisu sporazuma so sodelovale vse večje uporniške skupine, kot so UFDD, RFC, UFDD-F in CNT. Uradno je imel podpisani dokument obliko že skoraj standardiziranega sporazuma med vlado in uporniki: predvideval je prekinitvev ognja, razoroževanje, demobilizacijo, reintegracijo uporniških sil (ang. Disarmament, Demobilization, Reintegration, DDR), zavezanost uporniških voditeljev k demokratičnemu procesu in zavezanost vlade za ustvarjanje pogojev za izvedbo dogovora. Razlog za neuspeh sirtskega procesa leži v pristopu, ki čadske upornike obravnava kot homogeno skupino, medtem ko v resnici med njimi poteka boj za prevlado in vpliv.

³¹ Namen politične platforme "13. avgust 2007" je bil ponovno zagnati institucijo volitev in s tem prekiniti ponavljajoče se bojkote politične opozicije. Ta sporazum naj bi v teoriji oblikoval pravni in tehnični okvir za oblikovanje naslednjih demokratičnih volitev. Predvideval je večjo neodvisnost državne volilne komisije, revizijo volilnega registra in pregled vloge države v celotnem volilnem procesu. Predsednik Deby je ta sporazum sprejel le zaradi pritiska Francije in Gabona, ki sta želela, da sproži politični dialog z opozicijo. Končni cilj Debyja je bil seveda ostati na oblasti, zato ga resnične reforme niso zanimale.

³² Podpisan je bil marca 2008 v senegalskem mestu Dakar, njegovi glavni cilji pa so bili normalizacija odnosov med državama, spoštovanje preteklih sporazumov, oblikovanje kontaktne skupine in najpomembnejše, zaveza, da bosta prenehali s podporo nasprotnim uporniškim skupinam in jim preprečili delovanje na lastnem teritoriju. Kot osrednje orodje za izvrševanje tega sporazuma je bila oblikovana skupina afriških sil, ki bi nadzirala predvsem mejo med obema državama. Sporazum je prinesel zgolj kratkotrajni napredek v odnosu med državama.

8.1 MENDARODNI MISIJI MINURCAT IN EUFOR TCHAD/RCA

Odgovor mednarodne skupnosti na krizi v Darfurju in Čadu je bilo prizadevanje za oblikovanje mirovnih operacij. Ideja za prisotnost mednarodnih sil v Čadu se je pojavila v začetku leta 2006 v razpravah v Združenih narodih. Od začetka so predlog mnogi zavračali, saj so bili mnenja, da takšna rešitev ni primerna za tako kompleksno krizo, še posebej v Čadu, kjer bi lahko mednarodno misijo razumeli kot podporo obstoječemu režimu, ki je že do tedaj užival francosko vojaško podporo. Predlog za prisotnost mednarodnih sil je v letih 2006 in 2007 največkrat podala prav Francija, ki je želela svojo podporo Debyju prenesti na širšo mednarodno skupnost in tako popraviti vtis v očeh čadskih prebivalcev in regionalnih akterjev. V prvi polovici leta 2007 je Čad zavrnil načrt za namestitev sil Združenih narodov na svojem teritoriju. Zato je Francija predlagala in lobirala za namestitev evropskih sil, kar je bilo kasneje tudi potrjeno z resolucijo 1778 Varnostnega sveta ZN, sprejeto 25. septembra 2007. (Seibert 2007, 16)

Z resolucijo 1778 je bila z enoletnim mandatom ustanovljena misija ZN v Centralno afriški republiki in Čadu, imenovana MINURCAT, ki naj bi jo po načrtu sestavljalo 350 policistov in vojaških odposlancev pod neposrednim nadzorom ZN. Njena naloga je "prispevati k zaščiti beguncev, NRO in civilistov v nevarnosti z nudenjem humanitarne pomoči in zagotovitvijo primernih pogojev za rekonstrukcijo ter ekonomski in družbeni razvoj obeh držav." (UN Security Council 2007, odst. 1) Poleg tega naj bi predstavniki ZN skrbeli za usposabljanje in podporo čadski policiji za humanitarno zaščito (fr. Police tchadienne pour la protection humanitaire, PTPH) ter za nadzor in promocijo spoštovanja človekovih pravic na vseh ravneh družbe. (prav tam, odst. 2)

Na podlagi sedmega poglavja Ustanovne listine ZN je VS z resolucijo pooblastil Evropsko unijo, da za obdobje enega leta ustanovi operacijo Evropske unije (EUFOR) za podporo nalogam MINURCAT. Njena naloga je "z vsemi razpoložljivim sredstvi, znotraj svojih zmožnosti in območja delovanja v vzhodnem Čadu in na severovzhodu CAR, prispevati k zaščiti beguncev in NRO, omogočiti razdeljevanje humanitarne pomoči in prosto gibanje humanitarnega osebja z izboljšanjem varnosti na območju delovanja, prispevati k zaščiti osebja, objektov in opreme ZN ter omogočiti prosto gibanje osebja ZN." (prav tam, odst. 6)

Namestitev prvih enot EUFOR je bila odložena zaradi vprašanj o tem, katere evropske države bodo prispevale svoje enote in finančno pomoč za transport, letala in medicinsko opremo. Kljub tem težavam so prve španske in italijanske enote v N'Djameno prispele 28. januarja. Nadaljnje nameščanje enot je preprečil napad upornikov na N'Djameno v začetku februarja 2008, zato je EUFOR začetno operativno sposobnost dosegel šele 15. marca. Misija EUFOR Tchad/RCA je bila najbolj multinacionalna misija EU v Afriki do sedaj, saj je v njej sodelovalo 3700 vojakov iz 14 držav članic EU³³. Vse skupaj je podporo nudilo 26 držav, od tega 23 držav članic EU in 3 nečlanice, Albanija, Hrvaška in Rusija. Znotraj misije sta bili oblikovani dve zaledni poveljstvi (ang. Force Headquarters, FHQ) v N'Djameni in Abecheju ter trije bataljoni, ki so bili nameščeni v Iribi na severu, Forchani v centru in v Goz Beidi na jugu Čada. Operacija EUFOR je bila del celotnega paketa ukrepov EU za zaustavitev krize v Darfurju, ki poleg operacije v Čadu obsega povečano podporo Afriški uniji (AU) in ZN za obnovitev političnega procesa v Darfurju, pospešitev zadnje faze namestitve enot AU/ZN znotraj darfurske misije UNAMID in povečano financiranje humanitarne pomoči. (Council of the EU 2009)

S še več težavami pri namestitvi svojih enot so se soočali pri MINURCAT. Težava je nastala pri dokončanju sporazuma o statusu misije s čadsko vlado, ki je bila podpisana šele 21. marca. Čadska vlada je medtem oblikovala koordinacijsko skupino za usklajevanje pri namestitvi mednarodnih sil, ki je bila zadolžena za pomoč pri njihovem nameščanju in izvajanju mandata. Ustanovitev te skupine je le še dodatno zavlekla postopke za namestitev sil ZN. Poleg tega je počasi potekala tudi izbira primernih kandidatov za omenjeno policijo PTPH, kar je vse skupaj resno ogrozilo usklajevanje delovanja med EUFOR in MINURCAT. Ob koncu leta 2008 je postalo jasno, da so se politična diskusija in nameščanje sil tako zavlekli, da misija MINURCAT nujno potrebuje nov mandat. (ICG 2008, 33)

14. januarja 2009 je Varnostni svet ZN sprejel novo resolucijo 1861, katere namen je bil v osnovi podaljšati mandat MINURCAT in nanj prenesti naloge EUFOR, kateremu je mandat potekel 15. marca 2009. V resoluciji je poudarjeno, da se mandat MINURCAT podaljša do 15. marca 2010, policijski in civilni komponenti pa naj bi se po predaji dolžnosti med EUFOR

³³ Vse skupaj je enote prispevalo 19 držav: Francija 2000; Irska: 450; Poljska 400; Švedska 202; Avstrija 160; Belgija 122; Romunija 120; Italija 100; Španija 100; Albanija 60; Finska 60; Nizozemska 60; Portugalska 30; Slovenija 15; Hrvaška 15; Nemčija 4; Grčija 4; Velika Britanija 4; Bolgarija 2.

in MINURCAT pridružila še vojaška. Misija naj bi vključevala največ 300 policistov in 5200 vojakov, katerih naloge ostajajo enake kot je bilo zapisano v resoluciji 1778. Ena pomembnejših nalog ostaja urjenje posebne čadske policije za zagotavljanje varnosti v begunskih taboriščih, ki sedaj deluje pod imenom Integrirani oddelek za varnost (fr. Detachement integre de securite, DIS). Resolucija misiji podeljuje tudi vlogo opazovalca pri UNAMID in kontaktni skupini, ki je bila ustanovljena z dakarskim sporazumom. Namen tega je nadzorovati izvajanje le tega in pomagati vladam v Čadu in Sudanu, da zgradita konstruktivne medsosedske odnose. (UN Security Council 2009)

Tudi tokrat se MINURCAT sooča s počasnim nameščanjem enot³⁴ in pomanjkanjem opreme. Režim v N'Djameni si namreč posredno še vedno prizadeva, da se MINURCAT ne bi politično in vojaško okrepil. Prav tako se pri ZN zavedajo nevarnosti, da bodo vladne enote poskušale omejiti gibanje kontingentov ZN, da bi ohranile proste roke pri manipuliranju z lokalnimi milicami. (ICG 2009, 21)

8.1.1 Uspešnost misij EUFOR in MINURCAT

Kljub temu, da vzhod Čada še vedno trpi zaradi hude humanitarne krize, so nekateri begunci prepričani, da je prisotnost patrolj EUROFOR v Dar Sili zmanjšala pogostost napadov milic. (v ICG 2009, 18) Še več, prisotnost evropskih sil je prisilila različne akterje, da so bili pri svojih dejanjih bolj previdni, ker so vedeli, da delujejo pod večjim nadzorom. Od julija 2008 do maja 2009 tudi ni prišlo do večjih spopadov, bodisi med uporniki in vlado ali med različnimi milicami. Medtem ko so bili v Bruslju in Parizu ponosni na te dosežke (glej na primer Solana 2009), pa humanitarne organizacije opozarjajo, da misijama ni uspelo doseči vseh zastavljenih ciljev. Kot so zapisali pri Oxfam (2008, 2), je evropskim enotam resda uspelo doseči povečan občutek varnosti pri nekaterih civilistih, a varnostna situacija se v temeljih ni veliko izboljšala.

Vse večja stopnja kriminalitete, ki je nekaznovana s strani čadskih oblasti, vse bolj ogroža humanitarno dejavnost, saj so tarče napadov tudi humanitarni delavci. V letu 2008 so umrli štirje humanitarni delavci, v začetku leta 2009 pa so zabeležili že 160 varnostnih incidentov v katerih so bili ogroženi tudi humanitarni delavci. (OCHA 2009, 6) Težavo predstavlja tudi

³⁴ Po zadnjih podatkih (31.7.2009) je bilo nameščenih 2352 od predvidenih 5200 vojaških enot in 250 policijskih. (UN MINURCAT 2009)

militarizacija begunskih taborišč, ki se izraža v trgovanju z lahkim orožjem in rekrutacijo odraslih in še posebno otrok v različne milice. Čeprav je EUFORJU uspelo delno izboljšati lokalno varnostno infrastrukturo, ki jo bo lahko uspešno izkoriščala tudi MINURCAT, misiji ni uspelo doseči glavnega cilja – vzpostaviti okolje, ki bo omogočilo učinkovito delovanje humanitarnih organizacij in uspešno vrnitev razseljenih oseb. Kakor smo se lahko prepričali, misijama ni uspelo izkoreniniti čadskega konflikta na lokalni in nacionalni ravni. Ponovno zaostritev odnosov med Sudanom in Čadom, ustanovitev nove uporniške koalicije in spopadi med vlado in uporniki v maju 2009 so dokaz, da bo potreben drugačen pristop pri reševanju konflikta.

Razlogov za neuspeh obeh misij je več, so kompleksni in med seboj prepleteni. V nadaljevanju bom naštel 4 ključne.

Prvič, neuspeh misij, da bi izboljšali varnost na vzhodu Čada, izhaja že iz same zasnove obeh misij. Oblikovanje operacij, ki je bilo že od začetka omejeno zaradi nepripravljenosti predsednika Debyja, da sprejme mirovno misijo s političnim mandatom, so spremljali številni kompromisi. Misiji ZN ni bilo dovoljeno, da že od začetka uporabi vojaške enote, zato se je morala osredotočiti na policijske naloge, kar je pomenilo, da je morala misija EUFOR prevzeti naloge zagotavljanja širše varnosti. Soočena z odločenostjo čadske vlade, da nasprotuje kakršnikoli integrirani mirovni misiji, EUFOR nikoli ni bila oblikovana kot prava podporni enota, kot je to bila v primeru operacije Artemis v Kongu leta 2003. Tam je bila njena naloga stabilizacija varnosti in s tem omogočiti uspešno namestitvev sil ZN. V primeru Čada pa vse do konca leta 2008 ni bilo jasno, če bo MINURCAT sposobna prevzeti naloge EUFOR ali ne. (ICG 2009a, 19)

Drugič, na misijo EUFOR in njen ugled je vplivala predvsem prisotnost francoskih sil. Veliko evropskih držav, med njimi Nemčija in Velika Britanija, prav zaradi njih ni hotelo prispevati svojih sil, saj so se bale, da bi se lahko misija spremenila v podaljšek francoske operacije Skobec. Tudi smrt francoskega vojaka, ki je v začetku marca 2008 prečkal sudansko mejo, je sprožila kar nekaj vprašanj in dvomov o namestitvi sil. (Arteaga 2008, 4) Vse to je vplivalo na počasen prihod vojaških enot v Čad in na pozno dosego popolne operativne sposobnosti misije EUFOR v septembru 2008.

Tretjič, varnostna situacija na vzhodu Čada se je v času prisotnosti EUFOR spremenila tako, da največje grožnje niso več predstavljali napadi oboroženih milic, ampak oborožene kriminalne združbe. Operacije MINURCAT so bile omejene zgolj na delovanje znotraj kampov in niso pokrivalo ostalega teritorija, medtem ko EUFOR ni bila niti pripravljena niti namenjena za delovanje proti takšnim grožnjam. Evropske enote niso bile opremljene in usposobljene za to, da bi ohranjale red in preganjale kriminalne skupine. Tako prebivalstvo kot humanitarni delavci niso mogli razumeti, da EUFOR ne more ukrepati proti oboroženim skupinam. Njegova vloga je bila omejena zgolj na odvrčanje s svojo prisotnostjo. EUFOR ni imel nobenih pravnih pooblastil za aretacijo osumljencev, saj so le ta ostala izključno v rokah čadskih oblasti, ki pa niso ukrepale. (ICG 2009a, 19)

Četrtič, EUFOR ni imel uradnih pooblastil, da bi se bojeval proti sudanskim ali čadskim upornikom, niti ni bila njegova vloga, da bi se ukvarjal s problemom čezmejnega gibanja oboroženih skupin. (de Waal 2008) V sredini junija 2008 so irske pripadnike EUFOR pri Goz Beidi z orožjem napadli čadski uporniki. Čeprav je prišlo do izmenjave ognja, se irski vojaki niso neposredno spopadli z uporniki. Po tem incidentu je čadski predsednik podal izjavo, v kateri se je spraševal o smislu vloge EUFOR, če ne namerava ščititi civilistov pred napadi upornikov. Zdi se, da je čadska oblast pričakovala, da bodo pripadniki EUFOR branili Goz Beido, vendar se to ni zgodilo. Med incidentom je EUFOR uspel evakuirati nekaj humanitarnih delavcev, vendar so kljub temu uporniki izropali kar nekaj njihovih postojank. (ICG 2008, 34)

Medtem ko prisotnost mednarodnih sil sicer predstavlja korak naprej v reševanju konflikta, je bil torej pristop, s katerim sta bili misiji oblikovani, popolnoma napačen. Analiza, ki je krizo v Čadu prepoznala zgolj kot humanitarno, je neupravičeno prezrla politične in družbene vzroke za konflikt. To je pomenilo, da sta bili misiji že od samega začetka osredotočeni na zagotavljanje varnosti beguncev in NRO, medtem ko sta pomembnim akterjem konflikta prepustili, naj krizo razrešijo sami.

8.2 PREDLOG REŠEVANJA KONFLIKTA

Mednarodna skupnost se mora zavedati, da kriza v Čadu potrebuje obsežno strategijo, ki bo pripomogla k razrešitvi številnih problemov, s katerimi se država sooča. Zato Ismail in Prendergast (2007, 1) ter Thomas-Jensen (2008, 1) predlagajo oblikovanje strategije, ki bo

temeljila na treh elementih: miru, zaščiti in kaznovanju. V sklopu oblikovanja miru bo morala mednarodna skupnost oblikovati strategijo, ki bo temeljila na obravnavanju vse treh nivojev konflikta in izkoreninjenju tako zunanjih kot tudi notranjih vzrokov za konflikt v Čadu. Pri zaščiti se predvsem sklicujejo na učinkovito delovanje mirovne misije MINURCAT, ki bo zaščitila tako begunce kot tudi notranje razseljene prebivalce Čada in nadzirala izvajanje mirovnega procesa. Prav tako pa je po njihovem mnenju pomembno tudi kaznovanje vseh, ki so med konfliktom izvajali kakršne koli zločine proti civilistom.

Obsežna strategija mednarodne skupnosti, ki naj bi zagotovila prekinitev spopadov in trajni mir, bi morala vsebovati štiri ključne elemente.

Prvič, oblikovana bi morala biti nacionalna konferenca, ki bi se dotaknila vprašanja vzrokov za notranjepolitično krizo v državi. Temeljila bi na sporazumu 13. avgusta, na njej pa bi poleg političnih predstavnikov sodelovali tudi civilna družba, tradicionalni poglavarji, verski voditelji in politični predstavniki uporniških skupin. Oblikovani bi morali biti dogovori in kompromisi glede problemov kot so sprava, medetnični spori, konflikti, pravično razdeljevanje državnih sredstev, boj proti korupciji, DDR, reforma varnostnega sistema, reforma političnega sistema, demokratične spremembe itd. Končni produkt te konference bi bila tranzicijska vlada, ki bi imela tri leta časa za izvedbo ustrezne reforme in razpis demokratičnih volitev.

Drugič, oblikovan bi moral biti sporazum med vlado in uporniki, ki bi predvideval prekinitev ognja, podlaga zanj pa bi lahko bil sporazum iz Sirte. Sporazum bi moral urediti odnos med čadsko vojsko in uporniki ter njihovo razorožitev. Uporniške skupine, ki bi podpisale sporazum, bi bile nato povabljene na prej omenjeno konferenco, kjer bi potekala pogajanja o njihovem morebitnem preoblikovanju v politične stranke.

Po mnenju Ismaila in Prendergasta (2007, 3) ter ICG (2008, 36) bi morala proces izvajanja obeh omenjenih elementov nadzirati in spodbujati ugledna afriška oseba, ki bi imela mandat Varnostnega sveta ZN in podporo Afriške unije. Naloga te osebe in njene ekipe bi bila zagotavljanje usklajenosti med obema elementoma, mediacija med akterji in organizacija pogajanj. Poleg predstavnika bi imela pomembno vlogo tudi misija MINURCAT. Na politični ravni bi podpirala tranzicijsko vlado pri ratifikaciji sporazuma, reformah in organizaciji

volitev ter izvajanju programov DDR. Na vojaški ravni pa bi nadzirala implementacijo prekinitve ognja in proces razoroževanja.

Tretjič, mednarodna skupnost bi morala sprožiti diplomatski proces za razrešitev regionalne dimenzije konflikta, vpliva darfurske krize in konfliktnih odnosov med Čadom in Sudanom. Kot podlaga bi lahko služil Dakarski sporazum, a pogajanja med državama in oblikovanje novega regionalnega mehanizma bi morala nadzirati Afriška unija. Mehanizem bi se moral osredotočiti na prekinitve podpore uporniškim skupinam s strani Čada in Sudana, na izboljšanje varnosti ter zaščito beguncev in civilistov, ki živijo ob skupni meji, in na vzpostavitev nadzora nad trgovanjem z orožjem³⁵. Sosednje države, kot so Libija, Egipt, Kongo in Nigerija, bi nadzirale izvajanje mehanizma in poročale o nepravilnostih. Poleg omenjenega je pomemben element reševanje regijske dimenzije konflikta tudi končanje konflikta v Darfurju, kar pa ni predmet obravnave te diplomske naloge.

Četrtoč, strategija se bo morala osredotočiti tudi na lokalno raven konflikta. Predstavniki EU ali ZN bi morali s sodelovanjem s čadsko vlado obuditi tradicionalne mehanizme reševanja lokalnih medetničnih sporov in sprožiti dialog med lokalnimi etničnimi skupnostmi. Oblikovani bi morali biti humanitarni in razvojni programi, ki bi spodbujali medskupinsko sodelovanje skozi rehabilitacijo trgovske dejavnosti, podporo kmetijstvu in živinoreji, zagotavljanje dostopa do vodnih virov in odpiranje šol ter zdravstvenih ustanov. Prav tako je pomemben element zagotavljanje vladavine prava preko državnih institucij s sodelovanjem s tradicionalnimi mehanizmi in voditelji.

Druga pomembna strategija je strategija zaščite. Tu igra pomembno vlogo predvsem mirovna misija kot je MINURCAT. Le ta mora pridobiti bolj jasna pravila delovanja, ki jih bo lahko uporabila pri zaščiti civilistov v Čadu. Oborožene sile morajo biti v vseh vidikih nevtralne, tako v operacijah kot v sestavi, in se tako znebiti očitkov, da gre zgolj za podaljšano roko francoske neokolonialne politike. Sposobnost hitrega in usklajenega odzivanja bi omogočala

³⁵ Kot opozarja Wezeman (2009, 2), embargo na orožje, ki so ga naložili Združeni narodi, velja zgolj za Sudan, med tem ko velike količine orožja darfurski uporniki pridobijo preko Čada. Zato meni, da bi bilo morda ustrezno embargo razširiti tudi na Čad, vendar, kot pravi, Varnostni svet o tem še ni razmišljal. Prav nasprotno, v primeru napada upornikov februarja 2008, je celo pozval članice naj Čadu priskrbijo sredstva, kot to predvideva Ustanovna listina.

enotam misije, da se hitro odzovejo na nasilje v regiji. Pridobiti bi morali tudi mandat za varovanje zapuščenih vasi in mest, da bi s tem zagotovili varnost in ustrezne pogoje za vrnitev razseljenih oseb. Zaščitne sile se iz območja ne bi smele umakniti vse dokler nebi prišlo do popolne prekinitve spopadov med uporniki, milicami in vlado ter do podpisa ustreznih sporazumov.

Zadnja od treh elementov obsežne strategije je strategija kaznovanja. Ismail in Prendergast (2007, 5) pravita, da bodo morali tisti, ki so izvajali najrazličnejše zločine nad civilnim prebivalstvom, za te zločine odgovarjati, bodisi pred mednarodnim ali domačim sodiščem. To velja tako za najrazličnejše upornike, kot tudi za vojake čadske vojske. Kot pravita avtorja, je to pomembno, ker se bodo prebivalci po vrnitvi na svoje domove le tako počutili varne. Trenutno civiliste ne ščitita niti mednarodna skupnost niti država in tako prihaja v Čadu do varnostnega vakuuma. Prebivalci nimajo niti fizične niti pravne varnosti. Ta vakuum izkoriščajo najrazličnejše milice, ki se za svojo varnost nenehno oborožujejo. Zato bodo morali akterji vsaj po koncu konflikta odgovarjati za vojne zločine in zločine proti človečnosti, država pa bo morala poskrbeti za učinkovit pravni sistem, ki bo vsem zagotavljal vse elemente varnosti. Prav tako bi bilo po mnenju Thomasa-Jensna (2008, 5) potrebno sprožiti sankcije proti tistim, ki konfliktne strani oskrbujejo z orožjem

9 VERIFIKACIJA HIPOTEZ IN ZAKLJUČEK

Osrednje besedilo naloge služi končni verifikaciji hipotez, ki sem si jih zastavil na začetku. Prva hipoteza je bila: *"Vzroke za konflikt gre iskati v notranji politični nestabilnosti, v regionalni nestabilnosti in v pomanjkanju naravnih virov, ki povzročajo etnične napetosti."* To hipotezo sem skozi analizo vzrokov potrdil. Čad avtorji dajejo kot primer "šibke" oziroma "propadle" države, v smislu, da država ni sposobna zagotoviti socialnih in političnih pravic celotni populaciji. Pravice kot so varnost, enakopravnost, zdravstveno varstvo, izobraževanje in dostop do kritične infrastrukture niso dosežene. Trenutni režim v Čadu vodi predsednik, ki je na oblast prišel z državnim udarom in si zagotovil absolutno oblast s kratenjem pravic in onemogočanjem opozicije. Sebi in svoji etnični skupini je zagotovil dostop do državnih virov, ki jih trenutno prinaša predvsem črpanje nafte. Vse od osvojitve oblasti v letu 1990 je Debyju uspelo vzpostaviti sistem, ki omogoča, da najpomembnejše položaje v državi zastopajo pripadniki njegovega klana in nekdanji politični nasprotniki, ki jih želi pridobiti na svojo stran. Ta strategija mu sicer omogoča neprekinjeno vladanje, vendar je prispevala k eroziji institucij in k temu, da Čad velja za eno najbolj koruptivnih držav na svetu. Prav tako je ta politika prispevala k razvoju oboroženega frakcionalizma in militarizma, ki predvidevata, da je politično oblast možno osvojiti zgolj z oboroženo silo. Regionalna nestabilnost, ki jo spodbuja predvsem kriza v Sudanu, je na konflikt v Čadu vplivala predvsem preko prihoda velikega števila beguncev in Džandžavidov na čadsko ozemlje. Begunci so s svojo prisotnostjo še dodatno obremenili že tako redke naravne vire na tem območju, kar je sprožilo še dodatne napetosti med lokalnimi skupnostmi. Begunska taborišča so postala idealna tarča lokalnih roparski tolpe in uporniških skupin, ki so v njih ropali ali pa so pridobivali nove borce. Džandžavidi so s svojimi napadi na obmejne čadske vasi sprožili oblikovanje lokalnih samoobrambnih milic, ki so se borile proti njim in tudi lokalnim etničnim skupinam, s katerimi so bili že tedaj v slabih odnosih ali pa so menili, da sodelujejo z Džandžavidi. Pomanjkanje naravnih virov je eden pomembnih vzrokov za etnični konflikt, ni pa edini. Predvsem suša, ki je prizadela Čad v osemdesetih letih, je povzročila številne migracije severnega prebivalstva na jug, kjer je bilo takrat še dovolj naravnih virov. Sedaj se tudi tu soočajo s pomanjkanjem pitne vode in obdelovalnih površin, kar sili skupnosti, da se borijo za svoj delež.

Druga hipoteza je bila: "*Konflikt v Čadu lahko opredelimo kot državljansko vojno.*" To hipotezo moram zavrniti. Izraz državljanska vojna opisuje zgolj en vidik konflikta v Čadu in ni zadosten za razumevanje celotne slike. Kot smo videli, konflikt poteka na treh ravneh, na državni, lokalni in regionalni. Na državni dejansko poteka državljanska vojna, na regionalni ravni smo govorili o obstoju t.i. regionalnih varnostnih kompleksov, na lokalni pa predvsem o etničnem konfliktu. Ker se ravni med seboj prepletajo, je težko najti enotno opredelitev, ki bi ustrezno opisala kompleksnost konflikta.

Tretja hipoteza je: "*Misiji Evropske unije (EUFOR Tchad/RCA) in Združenih narodov (MINURCAT) nista sposobni razrešiti konflikta v Čadu.*" To hipotezo sem s pomočjo analize reševanja konflikta potrdil. Misija EUFOR je svoj mandat končala 15. aprila 2009 in je svoje naloge predala okrepljeni misiji MINURCAT. Kot smo videli, je kljub prisotnosti mirovniških sil prišlo v maju 2009 do ponovnih spopadov med vlado in uporniški skupinami, ki so se v januarju istega leta združile v novo uporniško skupino UFR. Zaradi tega spopada in nekaterih drugih incidentov je prišlo do ponovne zaostritve odnosov med Čadom in Sudanom. Na vzhodu Čada se še vedno nahaja preko 300.000 beguncev in NRO, ki jih ogrožajo oborožene skupine. Le te vse pogosteje ogrožajo tudi delo humanitarnih delavcev, na kar so pokazale prikazane številke v besedilu. MINURCAT se je z novo resolucijo Varnostnega sveta 1861 mandat podaljšal do 15. marca 2010, med tem ko se temeljni nalogi varovanja civilistov in humanitarnih delavcev nista spremenili, kar pomeni, da bo morala rešitev konflikta v Čadu še počakati.

Ključni faktor pri nadaljnjem razvoju Čada bo vprašanje, ali se je režim Idrissa Debya sposoben obdržati na oblasti ali pa bo končno popustil pod pritiski upornikov. Po prvem scenariju je pričakovati še več vojaških akcij proti upornikom in podpiranja upornikov s strani Čada in Sudana, ki sta v zaostrenih odnosih. Kljub temu neposrednega vojaškega spopada med njima ne gre pričakovati. Notranji problemi, kot so na primer etnični spopadi na jugovzhodu Čada, bodo za Debyja verjetno še naprej ostali nepomembni, kar pomeni, da se varnostna situacija za tamkajšnje prebivalce verjetno ne bo bistveno spremenila. Deby bo še naprej na politično opozicijo gledal kot na neposredno grožnjo, zato gre pričakovati nadaljnje krčenje političnih pravic ter nadzor nad mediji in civilno družbo. Po drugačnem scenariju, v primeru uspešnosti državnega udara s strani uporniške koalicije, gre pričakovati, da bi le ta po osvojitvi oblasti nemudoma razpadla. Neposreden boj in prerekanje o upravičenosti ene izmed

uporniških skupin za prevzem oblasti, bi verjetno privedla do neposrednega vojaškega spopada med njimi, kot se je to v preteklosti zgodilo že s FROLINAT. Sudan bo še naprej podpiral tisto uporniško skupino oziroma koalicijo, za katero se mu zdi, da je sposobna prevzeti oblast v N'Djameni in je dovzetna za njegov vpliv. Regionalne sile kot je Libija bi verjetno podprle nasprotno skupino, da bi Sudanu to preprečile. V vsakem primeru bi boj za prevlado izčrpal finančne in materialne vire vseh vpletenih skupin, kar bi znatno zmanjšalo čadsko podporo sudanskim upornikom. Sudanska vlada bi lahko to videla kot priložnost, da z vojaškimi sredstvi dokončno razreši darfursko vprašanje in začne novo ofenzivo proti darfurskim upornikom. Zopet bi bili glavne tarče na obeh straneh civilisti, kar bi še dodatno povečalo število beguncev in NRO ter še dodatno poslabšalo humanitarno krizo in nestabilnost regije.

Takšen scenarij gre pričakovati v primeru, da širša mednarodna skupnost, vključno z mednarodnimi institucijami, ne bo oblikovala mehanizmov, kot smo jih opisali v prejšnjem poglavju. Glavno vprašanje ostaja, ali so mednarodni akterji, ki imajo svoje interese tudi v Čadu, pripravljeni na takšen podvig. So se ZDA pripravljene odreči svojemu protiterorističnemu programu, s katerim dajejo vojaško podporo enotam trenutnega režima, in ali so se pripravljene odreči podpori Debyjevemu režimu, ne da bi se pri tem ozirale na svoje naftne interese? Se je Francija pripravljena odreči podpori Debyju, katero opravičujejo s tem, da gre za stabilizacijo razmer v Čadu, da bi se lažje razrešil konflikt v Darfurju? Ima mednarodna skupnost pravico, da daje pri reševanju prednost Darfurju in bi se moral proces demokratizacije v Čadu zaradi tega ustaviti?

Odgovore na ta vprašanja bomo lahko dobili že kmalu, saj se ob koncu leta 2009 ponovno približuje konec deževnega obdobja, ki je ponavadi prinesel stopnjevanje krvavih spopadov. Čadu in njegovim prebivalcem nenehni boji že desetletja onemogočajo dostojno življenje, kot jim pripada po Splošni deklaraciji človekovih pravic, za katero naj bi se zavzemala mednarodna skupnost.

10 LITERATURA

1. Amnesty International. 1996. *Chad: A country under the arbitrary rule of the security forces with the tacit consent of other countries*. Dostopno prek: <http://www.amnesty.org/en/library/info/AFR20/011/1996> (20. september 2009).
2. Arteaga, Felix. 2008. *The Chad Conflict, United Nations (MINURCAT) and the European Union (EUFOR)*. Dostopno prek: <http://www.globalpolicy.org/component/content/article/180/33312.html> (20. september 2009).
3. Azevedo, Mario J. 1998. *Roots of violence; a history of war in Chad*. London: Routledge.
4. Bah, Alhaji M S. 2005. West Africa – From a security complex to a security community. *African Security Review* 14(2): 77 - 88 Dostopno prek: <http://www.issafrica.org/pubs/ASR/14No2/EBah.htm> (20. september 2009).
5. Barnes, Sandra T. 2005. Global Flows: Terror, Oil & Strategic Philanthropy. *Review of African political economy* 104(5): 235 – 353. Dostopno prek: <http://www.roape.org/104/03.html> (20. september 2009).
6. Behrends, Andrea. 2008. Neither nomads versus settlers nor ethnic conflicts – The long history of changing alliances and politicized groups on the Chad/Sudan border. *Orientwissenschaftliche Hefte* 2008(26): 25-70.
7. Berg, Patrick. 2008. *The Dynamics of Conflict in the Tri-Border Region of the Sudan, Chad and the Central African Republic*. Dostopno prek: <http://library.fes.de/pdf-files/iez/05423.pdf> (20. september 2009).
8. Council of the EU. 2009. *EU Military Operation in Eastern Chad and North Eastern CAR (EUFOR Tchad/RCA)*. Dostopno prek: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/Final_FACTSHEET_EUFOR_TCHAD-RCA-version9_EN.pdf (20. september 2009).
9. Center for Defense Information. 2007. *Chad*. Dostopno prek: <http://www.cdi.org/pdfs/Chad.pdf> (20. september 2009).
10. Center for Energy Economics. 2004. *Chad – Cameroon Oil Pipeline*. University of Texas. Dostopno prek: http://www.beg.utexas.edu/energyecon/new-era/case_studies/Chad_Cameroon_Pipeline.pdf (20. september 2009).

11. Charlton, Roger in Roy May. 1989. Warlords and Militarism in Chad. *Review of African Political Economy* 16(45-46): 12 – 25. Dostopno prek: <http://www.jstor.org/stable/4006007> (20. september 2009).
12. CIA. 2009. Chad. *The World Factbook*. Dostopno prek: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/cd.html> (20. september 2009).
13. Country Data. 1987. *Libya – Third universal theory*. Dostopno preko: <http://www.country-data.com/cgi-bin/query/r-8222.html> (20. september 2009).
14. Decalo, Samuel. 1980. Regionalism, Political Decay, and Civil Strife in Chad. *The Journal of Modern African Studies* 18 (1): 23 – 56. Dostopno preko: <http://www.jstor.org/pss/160409> (20. september 2009).
15. de Waal, Alex. 2008. *Making sense of Chad*. Dostopno preko: <http://blogs.ssrc.org/darfur/2008/02/04/making-sense-of-chad/> (20. september 2009).
16. Dupuy, Trevor N., ur. 1993. *International Military and Defense Encyclopedia*. Drugi zvezek. Washington in New York: Brassey's, Inc.
17. Fah, Gilbert L. Taguem. 2007. The War on Terror, the Chad – Cameroon Pipeline, and the new identity of the lake Chad basin. *Journal of Contemporary African Studies* 25 (1): 101 – 117. Dostopno prek: <http://direct.bl.uk/bld/PlaceOrder.do?UIN=217868050&ETOC=RN&from=searchengine> (20. september 2009).
18. Foundforpeace. 2009. *Failed States Index Scores 2009*. Dostopno prek: http://www.fundforpeace.org/web/index.php?option=com_content&task=view&id=391&Itemid=549 (20. september 2009).
19. Gažević, Nikola, ur. 1972. *Vojna enciklopedija*. Tretji zvezek. Beograd: Redakcija Vojne enciklopedije.
20. Giroux, Jennifer, David Lenz in Damiano Sguaitamatti. 2009. *The Tormented Triangle: The regionalization of conflict in Chad, Sudan and the CAR*. Swiss Peace Foundation. Dostopno prek: <http://www.reliefweb.int/rw/rwb.nsf/db900SID/SNAA-7RY77N?OpenDocument> (20. september 2009).
21. Goodhand, Jonathan in Hulme David. 1999. From wars to complex political emergencies: understanding conflict and peace-building in the new world disorder. *Third world quarterly* 20 (1): 13 – 26. Dostopno preko: <http://www.informaworld.com/smpp/content~db=all~content=a713700836~tab=citations> (20. september 2009).

22. Gurr, Ted Robert. 2000. Ethnic Warfare on the Wane. *Foreign Affairs*, 79(3): 52-64.
Dostopno preko: <http://www.foreignaffairs.com/articles/56045/ted-robert-gurr/ethnic-warfare-on-the-wane> (20. september 2009).
23. Handy, Paul-Simon. 2007. *Chad: wading through a domestic political crisis in a turbulent region*. Institute for Security Studies. Dostopno prek: http://www.iss.co.za/static/templates/tmpl_html.php?node_id=3412&slink_id=122&slink_type=12&link_id=3 (20. september 2009).
24. --- 2008. *Chad: Democratization Challenges and Limits of International Intervention*. Dostopno preko: <http://www.humansecuritygateway.com/showRecord.php?RecordId=24828> (20. september 2009).
25. Heidelberg institute for international conflict research. 2006. *Conflict barometer 2006*. Dostopno prek: http://hiik.de/en/konfliktbarometer/pdf/ConflictBarometer_2006.pdf (20. september 2009).
26. --- 2007. *Conflict barometer 2007*. Dostopno prek: http://hiik.de/en/konfliktbarometer/pdf/ConflictBarometer_2007.pdf (20. september 2009).
27. --- 2008. *Conflict barometer 2008*. Dostopno prek: http://hiik.de/en/konfliktbarometer/pdf/ConflictBarometer_2008.pdf (20. september 2009).
28. Henderson, David H. 1984. *Conflict in Chad, 1975 to Present*. Dostopno preko: <http://www.globalsecurity.org/military/library/report/1984/HDH.htm> (20. september 2009).
29. Hentz, James J. 2004. *State Collaps and Regional Contagion in Sub-Sahara Africa*. Virginia Military Institute. Dostopno prek: http://academic.sun.ac.za/mil/scientia_militaria/Internet%20Vol%2032%281%29/hentz.pdf (20. september 2009).
30. --- 2007. *War across states: regional conflict and state collapse in Africa*. Virginia Military Institute. Dostopno prek: http://www.allacademic.com/meta/p_mla_apa_research_citation/1/8/0/9/7/p180970_index.html (20. september 2009).
31. Horowitz, Donald. 2000. *Ethnic groups in conflict*. Berkeley: University of California Press.
32. Human Rights Watch. 2006a. *Darfur Bleeds: Recent Cross-Border Violence in Chad*. Dostopno prek: <http://www.hrw.org/en/reports/2006/02/21/darfur-bleeds-recent-cross-border-violence-chad> (20. september 2009).
33. --- 2006b. *Violence Beyond Borders*. Dostopno prek: <http://www.hrw.org/en/reports/2006/06/22/violence-beyond-borders> (20. september 2009).

34. --- 2007a. *'They came here to kill us'*. Dostopno prek: [http://www .hrw.org/node/11076](http://www.hrw.org/node/11076) (20. september 2009).
35. --- 2007b. *Early to war*. Dostopno prek: <http://www.hrw.org/en/reports/2007/07/15/early-war> (20. september 2009).
36. Irin News. 2005a. *Chad: strong yes vote in referendum allows president Deby to seek a new term*. Dostopno preko: <http://www.irinnews.org/Report.aspx?ReportId=55038> (20. september 2009).
37. --- 2005b. *Sudan – Chad: Army chases rebels into neighbouring Sudan*. Dostopno preko: <http://www.irinnews.org/Report.aspx?ReportId=57632> (20. september 2009).
38. --- 2006a. *Chad: Government and rebels clash in east*. Dostopno prek: <http://www.irinnews.org/Report.aspx?ReportId=61061> (20. september 2009).
39. --- 2006b. *Chad: Worry mounts over security of displaced, refugees*. Dostopno prek: <http://www.irinnews.org/Report.aspx?ReportId=62420> (20. september 2009).
40. --- 2007a. *Chad: Rebels warn od 'total war' if EU force not neutral*. Dostopno prek: <http://www.irinnews.org/Report.aspx?ReportId=74310> (20. september 2009).
41. --- 2007b. *Chad: Peace deal signed to end rebellion*. Dostopno prek: <http://www.irinnews.org/Report.aspx?ReportId=75007> (20. september 2009).
42. --- 2007c. *Chad: Rebel attacks, banditry hit eastern region*. Dostopno prek: <http://www.irinnews.org/Report.aspx?ReportId=75515> (20. september 2009).
43. --- 2007d. *Chad: Rebel fronts multiply in the east*. Dostopno prek: <http://www.irinnews.org/Report.aspx?ReportId=75659> (20. september 2009).
44. --- 2007e. *Chad: Violence and insecurity not just in the east*. Dostopno prek: <http://www.irinnews.org/Report.aspx?ReportId=75803> (20. september 2009).
45. International Crisis Group. 2008. *Chad: A New Conflict Resolution Framework*. Dostopno prek: <http://www.crisisgroup.org/home/index.cfm?id=5994&l=1> (20. september 2009).
46. --- 2009a. *Chad: Powder Keg in the East*. Dostopno prek: <http://www.crisisgroup.org/home/index.cfm?id=6055&l=1> (20. september 2009).
47. --- 2009b. *Chad: Escaping from the oil trap*. Dostopno prek: <http://www.crisisgroup.org/home/index.cfm?id=6288&l=1> (20. september 2009).
48. International Institute for Strategic Studies. 2008. *Military Balance*. London: Routledge.

49. Ismail, Omer in John Prendergast. 2007. *A race against time in eastern Chad*. Enough project. Dostopno prek: http://www.enoughproject.org/files/publications/chadrace_20071107.pdf (20. september 2009).
50. Jane's World Armies. 2009. *Chad*. Dostopno prek: http://www4.janes.com/K2/doc.jsp?t=B&K2DocKey=/content1/janesdata/binder/jwar/jwara131.htm@current&Prod_Name=JWAR& (15. september 2009).
51. Južnič, Stane. 1993. *Identiteta*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
52. Keenan, Jeremy H. 2005. Chad – Cameroon Oil Pipeline: World Bank & ExxonMobil in 'Last Chance Saloon'. *Review of African Political Economy* 104 (5): 395 – 477. Dostopno prek: <http://www.jstor.org/pss/4007081> (20. september 2009).
53. Lemarchand, Rene. 1980. The Politics of Sara Ethnicity: A Note on Origins of The Civil War in Chad. *Cahiers d'Etudes africaines* 20 (4): 449 – 471. Dostopno prek: http://www.persee.fr/web/revues/home/prescript/article/cea_0008-0055_1980_num_20_80_2328 (20. september 2009).
54. --- 1986. Chad: Misadventures of the North – South Dialect. *African Studies Review* 29 (3): 72 – 41. Dostopno prek: <http://www.jstor.org/stable/524081> (20. september 2009).
55. Mail & Guardian Online. 2009. *Chad's rebels unify in bid to overthrow Deby*. Dostopno prek: <http://www.mg.co.za/article/2009-01-19-chads-rebels-unify-in-bid-to-overthrow-deacuteby> (20. september 2009).
56. Massey, Simon in Roy May. 2006. The Crisis in Chad. *African Affairs* 105 (420): 443 – 449. Dostopno prek: http://afraf.oxfordjournals.org/cgi/pdf_extract/105/420/443 (20. september 2009).
57. May, Roy in Simon Massey. 2007. *Chad: Politics and Security*. Dostopno prek: <http://www.unhcr.org/refworld/docid/46384ed12.html> (20. september 2009).
58. Miles, William F.S. 1995. Tragic Tradeoffs: Democracy and Security in Chad. *The Journal of Modern African Studies* 33 (1): 53-65. Dostopno prek: <http://www.jstor.org/stable/161545> (20. september 2009).
59. OECD. 2008. *Chad. African economic outlook*. Dostopno prek: <http://www.oecd.org/dataoecd/12/24/40578375.pdf> (20. september 2009).
60. Oxfam International. 2008. *Mission incomplete: why civilians remain at risk in eastern Chad*. Oxfam briefing paper. Dostopno prek: <http://www.oxfam.org/policy/bp119-chad-mission-incomplete> (20. september 2009).

61. Pawlitzky, Christine in Babet Janszky. 2008. *Sources of violence, conflict mediation and reconciliation: a socio-anthropological study on Dar Sila*. Dostopno preko: http://minurcat.unmissions.org/Portals/MINURCAT/English_final_revised.pdf (20. september 2009).
62. Ploch, Lauren. 2009. *Instability in Chad*. CRS Report for Congress. Dostopno preko: <http://www.fas.org/sgp/crs/row/RS22798.pdf> (20. september 2009).
63. Ploughshares. 2009a. *Defining armed conflict*. Dostopno prek: <http://www.ploughshares.ca/libraries/ACRText/ACR-DefinitionArmedConflict.htm> (20. september 2009).
64. Ploughshares. 2009b. *Armed conflicts report – Chad*. Dostopno preko: <http://www.ploughshares.ca/libraries/ACRText/ACR-Chad.html> (20. september 2009).
65. Prendergast, John. 2007. *Sudan, Chad and Central African Republic: Regional Impact of the Darfur Crisis*. Dostopno prek: http://www.iccnw.org/documents/Sudan,_Chad,_and_the_Central_African_Republic_The_Regional_Impact_of_the_Darfur_Crisis.pdf (20. september 2009).
66. Prunier, Gerard. 2008. *Armed movements in Sudan, Chad, CAR, Somalia, Eritrea and Ethiopia*. Dostopno prek: <http://www.cmi.no/sudan/doc/?id=948> (20. september 2009).
67. Ramsbotham, Oliver, Tom Woodhouse in Hugh Mial. 2008. *Contemporary conflict resolution*. Cambridge: Polity Press.
68. Reuters. 2009. *Sudan threatens to destroy Chad troops*. Dostopno prek: <http://www.reuters.com/article/homepageCrisis/idUSHEA057725.CH.2400> (20. september 2009).
69. Rizman, Rudi. 1991. Teoretske strategije v študijah etnonacionalizma. V *Študije o etnonacionalizmu*, ur. Rudi Rizman, 15 - 38. Ljubljana: Krt.
70. Sambanis, Nicholas. 2005. *Understanding civil war: evidence and analysis*. Washington: World Bank.
71. Seibert, Bjoern H. 2007. *African adventure? Assessing the European Union's Military intervention in Chad and CAR*. MIT Security Studies Program. Dostopno prek: http://web.mit.edu/ssp/Publications/working_papers/WP_07-1.pdf (20. september 2009).
72. Smith, Anthony D. 2005. *Nacionalizem: teorija, ideologija, zgodovina*. Ljubljana: Krtina.

73. Smith, Dan (2001) *Trends and Causes of Armed Conflict*. Berghof Research Center for Constructive Conflict Management. Dostopno preko: http://www.berghof-handbook.net/uploads/download/smith_handbook.pdf (20. september 2009).
74. Sudane Tribune. 2005. *Chad says "state of belligerence" exists with Sudan*. Dostopno prek: <http://www.sudantribune.com/spip.php?article13190> (20. september 2009).
75. Thomas-Jensen, Colin. 2007. *Is anyone serious about ending the political crisis in Chad?* Enough Project. Dostopno prek: <http://www.enoughproject.org/files/publications/feb%20chad%20report.pdf> (20. september 2009).
76. Tillett, Gregory J. 1991. *Resolving conflict: a practical approach*. Sydney: Sydney University Press.
77. Transparency International. 2008. *Corruption Perception Index*. Dostopno prek: http://www.transparency.org/policy_research/surveys_indices/cpi (20. september 2009).
78. Tubiana, Jerome. 2008. *The Chad – Sudan Proxy War and the 'Darfurization' of Chad: Myths and Reality*. Small Arms Survey. Dostopno prek: http://www.smallarmssurvey.org/files/portal/spotlight/sudan/Sudan_pdf/SWP%2012%20Chad%20Sudan%20Proxy%20War.pdf (20. september 2009).
79. UN Cartographic Section. 2009. *Map of Chad*. Dostopno preko: <http://www.unhcr.org/refworld/docid/49edc0e60.html> (20. september 2009).
80. UN Department of Economic and Social Affairs. 2004. *Republic of Chad. Public administration country profile*. Dostopno prek: <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/un/unpan023258.pdf> (20. september 2009).
81. UN High Commissioner for Refugees. 2006. *Continuing janjaweed attacks in eastern Chad*. Dostopno preko: <http://www.reliefweb.int/rw/rwb.nsf/db900sid/LSGZ-6QHFM3?OpenDocument&rc=1&cc=tcd> (20. september 2009).
82. --- 2007. *Displacement from deteriorating security in eastern Chad tops 100,000*. Dostopno preko: <http://www.reliefweb.int/rw/rwb.nsf/db900sid/Y SAR-6X6SKX?OpenDocument&cc=tcd> (20. september 2009).
83. UN MINURCAT. 2009. *Facts*. Dostopno prek: <http://www.un.org/Depts/dpko/missions/minurcat/facts.html> (20. september 2009).
84. UN Office for the Coordination of Humanitarian Affairs. 2009. *Displaced Population Report, Issue 5*. Regional office for central and west Africa. Dostopno prek: [http://www.reliefweb.int/rw/RWFiles2009.nsf/FilesByRWDocUnidFilename/SHIG-7S6H5F-full_report.pdf/\\$File/full_report.pdf](http://www.reliefweb.int/rw/RWFiles2009.nsf/FilesByRWDocUnidFilename/SHIG-7S6H5F-full_report.pdf/$File/full_report.pdf) (20. september 2009).

85. UN Security Council. 2007. *Resolution 1778*. S/RES/1778. Dostopno prek: [http://daccess-ods.un.org/access.nsf/Get?OpenAgent&DS=S/RES/1778%20\(2007\)&Lang=E&Area=UNDOC](http://daccess-ods.un.org/access.nsf/Get?OpenAgent&DS=S/RES/1778%20(2007)&Lang=E&Area=UNDOC) (20. september 2009).
86. --- 2009. *Resolution 1861*. S/RES/1861. Dostopno prek: [http://daccess-ods.un.org/access.nsf/Get?OpenAgent&DS=S/RES/1861%20\(2009\)&Lang=E&Area=UNDOC](http://daccess-ods.un.org/access.nsf/Get?OpenAgent&DS=S/RES/1861%20(2009)&Lang=E&Area=UNDOC) (20. september 2009).
87. US Department of Commerce. 2008. *Trade Stats Express*. Dostopno preko: <http://tse.export.gov/> (20. september 2009).
88. US Department of State. 2009. *Background note: Chad*. Dostopno preko: <http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/37992.htm> (20. september 2009).
89. van Dijk, Han. 2007. Political Deadlock in Chad. *African Affairs* 106 (425): 697-703. Oxford University Press. Dostopno prek: http://afraf.oxfordjournals.org/cgi/pdf_extract/106/425/697 (20. september 2009).
90. Verri, Pietro. 1992. *Dictionary of international law of armed conflict*. Geneva: International Committee of the Red Cross.
91. Wallenstein, Peter in Sollenberg, Margareta. 2001. Armed conflict, 1989 – 2000. *Journal of peace research* 38 (5): 629 – 644. Dostopno prek: <http://jpr.sagepub.com/cgi/content/abstract/38/5/629> (20. september 2009).
92. Wezeman, Pietr D. 2009. *Arms flows to the conflict in Chad*. SIPRI background paper. Dostopno prek: <http://books.sipri.org/files/misc/SIPRIBP0908.pdf> (20. september 2009).
93. Žagar, Mitja. 2001. Kako bi lahko razklenili začaran krog?(2); Posredovanje, mediacija ter usposabljanje za preprečevanje in razreševanje etničnih konfliktov. *Razprave in gradivo* 38 - 39: 68 – 93.

PRILOGE

PRILOGA A: GLAVNE UPORNIŠKE SKUPINE

Od osamosvojitve Čada naprej, se je večina uporniških sil borila proti centralni oblasti. Večina njihovih voditeljev prihaja iz vrst nekdanjih vlad in se pogosto ponovno odločijo pridružiti oblasti po koncu mirovnih pogajanj. Vsi voditelji oboroženih skupin, ki ogrožajo trenutni režim, imajo bodisi družinske vezi s predsednikom Debyjem, so bili njegovi ministri ali pa so delovali v tesnem sodelovanju z vlado. Odkar so izginile večje uporniške skupine na jugu države, večina le teh prihaja iz severa in vzhoda države ter odražajo etnične delitve (Gorani, Zaghawa, Toubouji, Arabci), ki obstajajo že od ustanovitve FROLINAT v letu 1966.

Število upornikov znotraj posameznih skupin zaradi številnih odhodov in spreminjajočih se zavezništev ni enostavno oceniti. Še več, spletne strani posameznih uporniških skupin pogosto pretiravajo o številu lastnih upornikov in podcenjujejo število v ostalih skupinah. Francoska vojska v Čadu ocenjuje (v ICG 2008, 12), da se število upornikov giblje nekje med 10.000 in 15.000, med tem ko ostale študije predvidevajo, da se število giba okrog 9000. (Prunier 2008, 13). Vse uporniške skupine nimajo dovolj sredstev, da bi ohranjale velike stalne vojske, zato se odločajo za rekrutiranje na podlagi posameznih operacij. Tako se pogosto dogaja, da je število posameznikov, ki se razglasijo za upornike, večje takrat, ko le te dosežejo zmago, manjše pa takrat, ko se morajo mnogi med njimi vrniti na svoje obdelovalne površine v času deževnega obdobja.

Povezovanje, razpadanje in zamenjave imen so torej pogosti med čadskimi uporniki, kar predstavlja oviro pri učinkoviti identifikaciji in spremljanju njihovega razvoja. Kljub temu nam analiza dogodkov, napadov in akterjev zadnjih štirih let omogoča identifikacijo glavnih uporniških skupin. (povzeto po ICG 2008, 42-43; Tubiana 2008, 66-69; Prunier 2008, 7-8)

UFDD (Zveza sil za demokracijo in razvoj, fra. Union des forces pour la démocratie et le développement). Skupina je bila 22. oktobra 2006 oblikovana kot zavezništvo več manjših Gorane in arabskih oboroženih skupin. Vodi jo Mahamat Nouri, nekdanji minister za

obrambo pod Debyjevo vladavino in veleposlanik v Savdski Arabiji. Nastala je s prizadevanjem Sudana, da po neuspehu uporniške skupine FUC združi vse čadske uporniške skupine. Skupina je delovala predvsem na jugovzhodu Čada, v bližini Adreja, Abecheja in Ennedija. Po nekaj nesoglasjih je skupina razpadla na več manjših frakcij, v letu 2007 pa je imela skupina med 2000 in 3000 pripadnikov.

UFDD – Fundamentale. Skupina se je od matične UFDD odcepila v maju 2007, po sporih med Arabci in Gorane znotraj nje. Vključuje manjše uporniške skupine kot so CDR (Revolucionarni demokratični svet), FIDEL (Sile za vzpostavitev demokracije in svobode) in CPR (Enotno gibanje za napredek in okrevanje). V večini je sestavljena iz arabskih uporniških skupin.

RFC (Zbor sil za spremembe, fr. Le Rassemblement des Forces pour le Changement). Ustanovljena je bila decembra 2005 pod imenom RaFD (Zbor sil za demokracijo), ustanovili pa so jo Zaghawini intelektualci in častniki, ki so zapustili Debyjeve vrste. Vodilna moža sta Tom in Timane Erdimi, Debyjeva nečaka in nekoč tesna sodelovca. Februarja 2007 je po združitvi z ouddajsko skupino RNPĐ spremenila ime v RFC. Skupino sestavlja okoli 1000 borcev, ki delujejo ob čadsko – sudanski meji, vzhodno od Guerede.

CNT (Gibanje za narodno spravo, fr. Concorde nationale du Tchad). Gre za arabsko uporniško skupino, ki je bila ustanovljena leta 2004 pod vodstvom Hassana Al Djineidija. CNT je edina uporniška skupina, ki ji je uspelo zadržati teritorij za več mesecev med letom 2006 in 2007. Skupina je tesno povezana z Džandžavidi, ki delujejo na vzhodu Čada. V decembru 2007 je skupina začela pogovore z vlado in nekaj svojih enot priključila čadski vojski. Nekaj nezadovoljnih članov je zato ustanovilo novo skupino CNT/R (Prenovljeno gibanje za narodno spravo).

CDR (Revolucionarni demokratični svet, fr. Conseil Démocratique Révolutionnaire). Eno najstarejših čadskih uporniških gibanj, ki je bilo ustanovljeno leta 1978. Vodi ga Acheikh Ibn Oumar Said, arabskega rodu, ki se je po vrnitvi iz Francije, kjer je iskal politični azil, pridružil upornikom v Sudanu.

FUC/FUCD (Združena fronta za (demokratične) spremembe, fr. Front uni pour le changement (democratique)). Koalicija je bila pod pokroviteljstvom Sudana oblikovana decembra 2005 in

je predstavljala poskus združitve čadskih upornikov pod vodstvom Mahamata Nourja Abdelkarima, pripadnika etnične skupine Tama. Na svojem vrhuncu, v aprilu 2006, je imelo gibanje med 5000 in 7000 borcev, ki pa se je drastično zmanjšalo ob neuspelem napadu na N'Djameno. Marca 2007 se je veliko borcev pridružilo čadski vojski, nekaj sto pa se jih je pridružilo UFCD.

UFCD (Zveza sil za spremembe in demokracijo, fr. l'Union des Forces pour le Changement et la Démocratie). Nastala je v marcu 2008 iz odpadniških ouddajskih borcev iz UFDD in RFC, ki so se raje priključili lokalnemu voditelju. UFCD je bila del večjih ofenziv proti čadski vojski v letu 2008, tako februarskega napada na prestolnico kot tistega na Goz Beido v juniju 2008.

FSR (Fronta za rešitev republike, fr. Front pour le Salut de la République). Vodi jo arabski voditelj Ahmat Soubiane, nekdanji Debyjev minister za javno varnost ter nekdanji veleposlanik v ZDA in Kanadi. Gibanje je bilo ustanovljeno v letu 2007, vendar je še vedno v oblikovanju, saj na terenu skorajda ni prisotna. Njen voditelj namreč živi v izgnanstvu v ZDA.

FPRN (Ljudska fronta za narodno prebujenje, fr. Front Populaire pour la Renaissance Nationale). V letu 2001 so jo ustanovili ouddajski in masalitski borci, ki so sprva delovali v Zahodnem Darfurju. Skupina deluje predvsem v okolici Tissija, na stičišču meja med Čadom, Sudanom in CAR.

AN (Nacionalno zavezništvo, fr. Alliance nationale). Je bila tretja uporniška koalicija, ki je bila podprta s strani Sudana. Ustanovljena je bila 25. februarja 2008, po porazu upornikov pri napadu na prestolnico. Vodil jo je Mahamat Nouri, združevala pa je uporniške skupine UFDD, UFDD-F, UFCD in FSR.

UFR (Zveza uporniških sil, fr. l'Union des Forces de la Resistance). 19. januarja 2009 je 7 največjih uporniških skupin (CDR, FPRN, FSR, RFC, UFCD, UFDD in UFDD-F) v Darfurju v Sudanu oblikovalo novo, že četrto uporniško zavezništvo, za voditelja pa so izvolili Timana Erdimija.